

Jon

Oligaa Buᅇa Jonon Ooro.

Jen-asa-asari

Jonon iyanᅇaa qata Oligaa Buᅇa kokanon asug-anon mende ooroto, iyanᅇaajon kokaen jeja, “Gowoko Jiisasnon uutanon jopagon muroti.” (19.26) Jonon uujopa uukalembaa qaaya ii kaparan koma jenkeja. Jonon Oligaa Buᅇa koi ii ejembanon qaa kokaen moma kotowutiwaa-jon (20.31) ooro, “Jiisas Kraist ii balon eja-gadeen mende laligoroto, onanon Anutuwaa Meria ano Hamoqeqe Toya kolooja. Ono mono ii moma laarin iikanon laaligo kombombanᅇa mokoloowu.” Jiisasnon wala Maᅇaa kosianon laligon qaa jetaga laligoro. (1.1) Kaen laligon namo ejaga koloon esunmumuya ano momoya ii aiwese angoletoto men iikanon qendeeno. Ii qendeema bentotombaa kania jen asariro tosianon uugia meleengi tosianon kilen yangisen anᅇi.

Jiisasnon kokaen kolooja, jero: Hamoqeqe Toya (4.26), laaligowaa nene wota (6.35), Siwe goman eukawaa buᅇaga (8.23), bensakon tetegoya qaa (8.58), namowaa asasaga (9.5), nagu (10.7), lama galen awaa (10.11), Anutuwaa Meria (10.36), Pon ano Boi (13.13), koomunonga waawaataa Toya ano laaligo kombombanᅇa Toya (11.25), kana honᅇa, qaa honᅇa ano laaligo kombombanᅇa (14.6), wain gere honᅇa (15.1), tere wanᅇa mutuya ano tetegoya A ano Z (Ais 1.8), Mutuya ano Konoga (Ais 1.17) ano kaan kaanᅇa.

Jiisasnoŋ gowokouruta oŋanoŋ jopagoŋ oŋoma laligoroti, gejanono qaa konoganoŋ (Bon 13-17) ii tororo qendeenja. Qaa ii naaŋawo. Koomunonŋa waamago Piito meŋ kotiiwaatiwaajoŋ kokaenŋ qisiro: “Nii jopagoŋ nonjanŋ me qaago? Kaenŋ koloojani, kianŋ mono alauruna kalaŋ koma oŋomba.”

Buk kokawaa bakaya waŋa 6 ii kokaenŋ:

Qaa mutuya 1.1-18

Jon Oomulu eja ano gowokouruta mutuya 1.19-51

Jiisasnoŋ qenjaaro gawoŋ mero 2.1-12.50

Tetegoyanoŋ Jerusalem kaŋ laligoŋ komuro 13.1-19.42

Gbiliŋ waama alauruta kolooŋ oŋono 20.1-31

Galili kaŋ gowokouruta kolooŋ oŋono 21.1-25

Anutuwaa qaa jeta laaligoyawo.

¹ Kakananaiyanonŋ monowaa monoyanonŋa qaa je laligoro. Iinoŋ laaligowaa kania nanŋonŋ jenŋ waama laligoro. Qaa je iinoŋ Anutuwaa kooronanoŋ laligoŋ waaro ano ano bensakonŋ Anutugadeenŋ kolooja. ² Qaa je iinoŋ kakananaiyanonŋ Anutuwaa kooronanoŋ laligoro. ³ Iwaa kooronanoŋ laligoŋ ilaanŋ muro iwoi kuuya kolooro. Iwoi moŋ mende ilaanŋ munaga, ii mende koloonaŋa. ⁴ Qaa je iinoŋ laaligowaa bemunjaleya kolooja. Iwaanonŋ laaligo kombombaŋa iikanonŋ ejemba meŋ asariŋ oŋono iima laligoŋ waagi. ⁵ Asasagayanonŋ pangamanŋ uutanonŋ asariŋkejato, pangamanonŋ laligogiti, iyonononŋ asasagaa kania ii mende moma asariŋ laligoŋ kougi. Kianŋ.

6-7 *Anutunon ejemba kuuya asasagaya moma laariwutiwaajon moma qele eja qata Jon wasiro asugiro. Asugin kan asasagaa kania injisaama nanjon jen laligoro. ⁸ Jon anjo asasaga ii mende koloon laligoroto, iinon asasagaa kania ii nanjon jen laligoro. ⁹ Asasaga onabonja iinon ejemba goman so men asarin nonomakeji, iinon namonon asugimambaajon ano.

¹⁰ Iinon kanakanaiyanon gomaņa gomaņa iikawaa ilawoilaya kuuya ii nemun koma onono koloogi. Koloogi anjo batugianon laligon kouroto, balon ejembanon kilen ii mende moma koton mun tompin laligogi. ¹¹ Kaen tompiririn laligogi iyanaa goman mirianon karo kanagesourutanon zizi togon telambelan ama gema qen mugi. ¹² Kaen anjito, daen yononon koma horon mun qabunaya moma moma laarigiti, iinon mono kuuya iyonoojon kana meleuro kokaen kolooro: Anjo nemun koma ku-usun onono kolokoloo dongoga koloon Anutuwaa meraboraana koloogi. ¹³ Anutuwaa uusiinanon nemun koma onono koloogi. Namo ejanon siina otaan embiawo qaa somongoro koro ama mera mero kolooji, iyononon kana kaana iikanon Anutuwaa meraboraana mende koloogi. Kian.

¹⁴ Qaa je iinon eja sele busuwo koloon batunananon kema kan laligoro. Kaen laligoro akadamuya un iima laligonin. Mananon Meria motoongowaajon akadamuya kuuya ama aon koma muro qaita mon laligoji, iinon mono

* **1:6-7:** Mat 3.1; Maak 1.4; Luuk 3.1-2

iikawaa so kalenmoriaṅanon uuta saa qero akadamuyawo koloon kambaṅ so qaa hon toon-tonṅa jeṅ laligoro.

¹⁵ Jonon eja iikawaa kania nanṅon kokaen qama jeṅ laligoro, “Niinon mombaajon qaa jeṅ laligoweti, iinon mono ii kolooja. Kokaen jeṅ laligowe: Noo gemananon eja moṅ kawaati, niinon mende koloowe iinon wala laligoro. Kawaa-jon iwaa qabuṅayanon mono nii nuugun uuta kolooja.” Jon Oomulu ejanon kaen jeṅ laligoro.

¹⁶ Kalenmoriaṅanon eja iikawaa uuta saa qero akadamuyawo laligoroti, iinon mono iikawaa so kotueṅon nonoma laligoro. Kotumotueya ii kambaṅa kambaṅa maaro kuuya nonoo qanananon uro laligonin. ¹⁷ Mooseson Kana qaanana nemun kono kolooroto, Jiisas Kraistnon qaa honṅa ninisaama Anutuwaawo kalenmoriaṅa nemun kono asuganon kolooro. ¹⁸ Namo eja moṅnon Anutu kambaṅ moṅnon mende iiro. Meria motoonṅonon Maṅaa wosoyanon laligon kouma laligoroti, iinon mono namonon kamaan kania ninisaano monin. Kiaṅ.

Jon Oomulu ejanon iyaṅaa kania jeṅ asariro.

Mat 3.1-12; Maak 1.1-8; Luuk 3.1-18

¹⁹ Juuda jotamemeya yoṅonon jigo gawon galen ano jiwowon jigowaa welenqeṅe tosaṅa Jerusalem sitinonṅa wasin onṅonṅi Jombaanon kagi. Kaṅ qisin mun jegi, “Gii naa ejaga koloojan? Kaniaga nomaen?” Kaen jegi kaniaya inisaama injjoro.

20 Kaniaya mende qakoonoto, asuganon kokaen jokoloro, “Niinon Hamoqeqe Toya Kraist mende koloojen.”

21 *Kaen jokoloro kaparan koma qisin mugi, “Gii mono eja moroga koloojan? Gii Elaija koloojan me qaago?” Qisin mugi “Qaago!” jero. “Gii gejatootoo eja mon koloojan me qaago?” Kaen qisigi “Kaan qaago!” meleeno.

22 Meleeno qisigi, “Gii moroga koloojan? Wasin nonongi kajoni, iyonoojon mono nomaen meleema injowonaga? Gii geenгаа kaniaga nomaen jen asariwaga?”

23 *Qisigi kokaen injoro,

“Gejatootoo eja Aisaianon qaa mon kokaen jerota eja, ‘Nii gajoba koloon balon qararankonkonon laligon kokaen qamakejen: Ponon kawa-oo!

Kawaajon ono mono uugia mindingon kania meleun meagowu.’ Nii kawaa qele gajobaya koloojen.”

24 Eja wasin onongi Jombaanon kagiti, ii Farisii (Kana qaawaa kaparankonkon) ejaga koloogi.

25 Yononon mombo kokaen jen qisin mugi, “Gii Hamoqeqe Toya Kraist mende koloojan ano Elaija me gejatootoo eja yonoononga mon mende koloojani, iikawaajon mono naambaajon ejemba oomulu men onomakejan?”

26 Qisin mugi kokaen meleema onono, “Niinon apu toonon onomorinkejento, eja mon ono mende moma kotojuti, iinon koi batugianon

* 1:21: Dut 18.15, 18; Mal 4.5 * 1:23: Ais 40.3

nanja. ²⁷ Eja mon noo gemananon kawaatiwaa-
jon jen laligoweti, iinon mono ii kolooja. Iinon
kan nii nuugun somatana koloon laligowaati-
waajon niinon iwaa kosianon kema wayangesoya
besaan kana esuyaa kasia isamambaa amaqama-
maa amaja.” ²⁸ Jonon Jordan apu leegenanon go-
man qata Betani iikanon laligon ejemba oomulu
men onoma laligoro. Iwoi ii iikanon kolooro.
Kian.

*Jonon Jiisaswaajon “Anutuwaanon lama
meriaga,” jero.*

²⁹ Ii kolooro goman ano Jonon Jiisas sigensigen
karo iima jero, “Iigi, eja ii Anutuwaanon lama
meriaga. Iinon mono balonja balonja ananaa
singisongonana koma konjoratiro solananiwonja.

³⁰ Niinon mombaajon qaa jen laligoweti, iinon
mono ii kolooja. Kokaen jen laligowe: Noo gem-
ananon eja mon kawaati, niinon mende koloowe
iinon walagadeen laligon waaro. Kawaajon iwaa
qabunayanon mono nii nuugun uuta kolooja.

³¹ Niinon ii wala mende moma kotoweto, Anu-
tunon kaniaya Israel ejemba nono ninisaano
mobaatiwaaajon moja. Ii moma nii wasin nono
kan oomulu men onomakejen.”

³² Jonon kaen jen dangunu kaanja nama
nanjon kokaen injoro, “Unja Toroyanon mono
Siwenonga kamaan kewo koon kaanja iwaa
wananon kamaan koma raro iibe. ³³ Niinon ii
wala mende moma koton laligoweto, monjon
ejemba oomulu men onomanatiwaaajon wasin
nonoti, iinon kokaen nijoro, ‘Unja Toroyanon
mombaa wananon kamaan koma raro iibagati,

iinonj mono Unja Toroya ejemba uugianonj ama iikanonj mulu meñ onjombaa.’ ³⁴ Niinonj ii iibetiwaajonj ama kaniaya kokaenj nanjonj jejen, ‘Iinonj Anutuwaa Meria kolooja.’ ” Kianj.

Jiisasnonj gowokouruta mutuya onjoono.

³⁵ Kaenj injjoro gomanj ano Jononj mombo apu goraayanonj iikanondeenj keno gowokouruta yonjononga woinonj iwo motoonj nanji. ³⁶ Nanji Jiisasnonj iikanonj unjuugunj kenoti, ii tororo uunj iigigiinj jero, “Eja ii mono iibao. Iinonj Anutuwaanonj lama meriaga kolooja.”

³⁷ Kaenj jero gowoko woi yorononj qaa ii moma Jiisaswaa gematanonj keni. ³⁸ Keni Jiisasnonj eleema gematanonj kariti, ii iriima kokaenj qisinj orono, “Oro moroga mongama kajao?” Iikaenj moma meleema ijori, “Somatanara, gii miri dakanonj enj laligojan?” (Juuda yonjononj ‘Somatanana’ qaa ii boiwaajonj jenkegi.)

³⁹ Kaenj ijori meleeno, “Mono kanj iibao!” Kaenj meleeno weenj jaaya eleeno 4 kilok kawaa so kolooro. Weenj jaaya meleeno iikanonj motoonj kema miri dakanonj enj laligoroti, ii iigi. Ii iima kanonj iwo laligori gomanj sinjsinjonj tiiro mesaonj kari.

⁴⁰ Jononj qaa jero gowoko woita moma Jiisaswaa gematanonj keniti, iyoroononga mombaa qata Andruu, dataa qata Saimon Piito. ⁴¹ Andruu iinonj wala data Saimon mokolonj kokaenj ijoro moro, “Noro mono Hamoqeqe Toya mokoloojota.” Hamoqeqe Toya ii Griik qaanonj Kraist. ⁴² Kaenj jenj data wama Jiisaswaanonj keni. Keni Jiisasnonj Saimon tororo uunj iigigiinj jero, “Gii

Saimon, Jombaa meria koloojanto, niinon qaga Siifas qabe ewaa.”* Kian.

Jiisasnon Filip ano Natanael oroono.

⁴³ Goman ano Jiisasnon Galili prowinsnon kemambaajon kema kananon eja qata Filip mokolon kokaen ijoro, “Gii mono nii notaan kawa!” ⁴⁴ Filipnon Andruu ano Piito yorowo gomangia motoona. Taongia qata Betsaida.

⁴⁵ Filipnon eja qata Natanael mokolon kokaen ijoro, “Moosesnon eja mombaajon Kana qaanon oorota gejatootoo yononon toroqen oogita eji, nono mono eja ii mokolojona. Eja ii qata Jiisas, manaa qata Joosef, goman qata Nazaret.”

⁴⁶ Natanaelnon ii moma waliqon jero, “Oo Nazaret! Ii goman qandayaga. Iikanona iwoi awaa mon koloowaatiwaa so qaago.” Kaen jero Filipnon ijoro, “Mono kan geengo iima kotowa!”

⁴⁷ Kaen ijoro moma Jiisaswaanon kan kouro iima iwaajon qaa kokaen jero, “Iibu! Eja koi kanon mono Israel eja hona kolooja. Uutanon gbingbaon qolomolongoya qaa.”

⁴⁸ Kaen jero Natanaelnon qisin mun jero, “Gii mono nomaenanon nii moma koton nonjan?” Kaen jero Jiisasnon meleema ijoro, “Gii fig gere† umuganon rana giima kotowe. Wala giima kotowego Filipnon kawaa gematanon giima goono.”

⁴⁹ Kaen ijoro Natanaelnon meleema ijoro, “Oo Somatana, gii mono onanon Anutuwaa Meria

* **1:42:** Siifas ii Griik qaanon Piito, ananaa qaanon jamo karanjan. † **1:48:** Fig ii sambu kaanaya. Ii gawongianon komogi kota naanawo kolooro kamban mamaga nen laligoju.

koloojan. Gii Israel nonoonon eja Ponga laligojan.”

⁵⁰ Kaen jero moma Jiisasnon meleema ijoro, “Nii wala kokaen jejen, ‘Gii fig umuganon rana giibe.’ Kaen jen asugijeniwaajon moma laarin nonjan. Anutuwaanon ku-usun koi iima mojan, ii mono iwoi melaada koloaja. Honja somata ii mono kanagen iima moma laligowaga.”

⁵¹ *Kaen ijon toroqen ijoro, “Niinon qaa hon toonja mon kokaen jewe moba: Kanagen noo gowokouruna koloogi koton kondoon onombe jaameleen unja kokaen iibuya: Siwe nagunon tano Anutuwaa gajobaurutanon asugin Siwe gomambaa Eja Honjaanon uma kamaan anji injiibuya.” Kian.

2

Jiisasnon apu menj letono wain kolooro.

¹ Jiisasnon Filip ano Natanael oroono ween karoon tegoro laligogi monnon agomin aoawaa maran lomban ano ajoroogi. Ii Galili prowin-swaa goman qata Kaana iikanon anji. Jiisaswaa nemunanon kanon motoon kema ragi. ² Jiisas ano iwaa gowokouruta ii kaanagadeen horon ononji lombanon motoon ragi. ³ Iikanon ragi wain apunon qaono Jiisaswaa nemunanon meria ijoro, “Yonoonon wain apu qaonja.”

⁴ Kaen ijoro kokaen ijoro, “Nemuna, ii nomaen amanatiwaajon jejan? Jen koton nonjan me? Noo angoletto meme kambananon mende kan kuuro laligojen.”

* **1:51:** Jen 28.12

⁵ Kaen jero moma welenqequeuruta kokaen injjoro, “Iinon iwoi mombaajon jen koton onombaati, ii mono otaan ambu.”

⁶ Juuda yononon hamo qen aowombaajon Kana qaagia otaan borogia songbama laligonkegi. Iikawaa so miri iikanon koworanen somata 6 raro. Koworanen motomotoon ii apu konon 8 me 12 iikanon kemej saa qenagiwaa soga ragi.

⁷ Jiisanon ii iima kokaen injjoro, “Ono mono apu koson kan maagi koworanen koi saa qewa.” Kaen jero moma jerotiwaa so angi. ⁸ Koworanen ii saa qegi kokaen jen koton onono, “Mono apu qaga koson menj kema lomban galen mubu.” Jen koton onono menj kenji.

⁹ Koson kenjito, galenon apu letoma wain kolooroti, ii nen naana moma daenkaya menj kagiti, ii mende moma asarin aaruro. Aaruroto, welenqeque apu kosogiti, iyononon ii moma jegi galenon maran lomban toya oono karo.

¹⁰ Karo kokaen ijoro, “Maran kambananon ku-uya yononon wain apu awaa ii wala menj kan onomakeju ano ii nen enkalolon menj aogigo wain apu naana qaa ii kanagen onomakeju. Giinon wain apu awaa ii wala angon koma mende onoma ketego koi kamban uugun menj kajan. Ii sili morota mon anjan.”

¹¹ Jiisanon angoletoto mutuya koi ii Galili prowinswaa gomana qata Kaana iikanon mero. Ii menj iikanon ku-usuna asuganon injisaano. Kaen injisaano gowokourutanon moma laarin mugu.

¹² *Jejelombanon laligogi tegoro Jiisaswaa

* **2:12:** Mat 4.13

nemunjoaana ano gowokouruta yononon gomanjianon Kaperneam kenji. Iikanon kema somaņa tosia toroqen laligogi. Kianj.

Jiisanon jiwowon jigo jen kobooro.

Mat 21.12-13; Maak 11.15-17; Luuk 19.45-46

¹³ *Kamban kanon Juuda nonoonon kiankomu kendon kambaņa dodowiro. Anutunon wala eenanon niniima koboon nunuuguroti, * iikawaa-
jon aisoowombaajon anji Jiisanon kaanagadeen gomaņa mesaon Jerusalem sitinon uro. ¹⁴ Sitinon uma jiwowon jigowaa toton uutanon keuma iwoi kokaen mokolooro: Ejemba bulmakao ejia, lama ano kewo koon ii sewanja mewutiwaajon anji ano tosianon monen utekute ambombaajon ragiti, ii injiuro.

¹⁵ Ii injiima kasanon tape (qoilomu) miziziin iikanon onootin unuro. Unun ejemba ii kuuya konjoma onoma lama bulmakaogiawo jiwowon jigononga onotaaro. Utekute ejemba yononon soojaakota qewagoro kamaaro peragia metama maaro keno. ¹⁶ Kewo sewangia mewutiwaajon anjiti, ejemba ii kokaen jen onono, “Iwoi ii mono men togon seleenjen kumbu. Ono noo Manņa jiwowon jigo koi mono naambaajon utegogi konkororo miri kaanja kolooja?”

¹⁷ *Kaen jen onono Buņa qaa mon gowoko yonoo momogianon kouro romongogi. Qaa ii kokaen oogita eja, “Noo uunanon goonon

* **2:13:** Eks 12.1-27 * **2:13:** Anutunon Iijipt kanon Israel ejemba niniima koboon nunuuguroti, iikawaa korisoroya ii Koon qaanon Pasowa. Eksodus, Mootogo 12.15 * **2:17:** Ond 69.9

jigo ii kowoga ewaatiwaajon kaparan kombe iikanon uunanon neqan gere kaanja jero majakaka iikanon ji mokolonkejen.”

¹⁸ Ii konjoma onono Juuda jotamemeya yononon temboma waama Jiisaswaanon kouma kokaen qisin mugi, “Gii mono naa angoletomon ana ku-usunqa iinin sokoma nononogo tere kaanja anaga?”

¹⁹ *Kaen qisin mugi kokaen meleema onono, “Ononon jiwowon jigo koi kondeengi namonon kamaaro niinon ii ween karoombaa uutanon metaama kuumaqa.”

²⁰ Meleema onono kokaen ijogi, “Gbani 46:waa uutanon jiwowon jigo koi men laligon medaborogita nanja ano giinon ii ween karoombaa uutanon mono nomaen ama metaama kuunaga?”

²¹ Kaen ijogito, Jiisasnon jigowaa qaa ii iyaqaa seliaa sareaga jero. ²² Jiisasnon kanagen koomunonga waaro sareqaa jeroti, ii kaban iikanon gowokouruta yonoo roromongogianon kan kono moma asarigi. Ii romongon Jiisasnon qaa jeroti, ii ano Buna qaa oogiti, ii kuuya moma laarigi. Kian.

Jiisasnon ejemba kananana modaboroja.

²³ Jiisasnon Jerusalem sitinon kiankomu kendombaa kambananon laligon angoletoku-usunawo meroti, ii ejemba mamaganon iima qata moma laarin iwaanon rapingogi. ²⁴ Rapingogito, Jiisasnon ejemba kuuya yonoo kanagia moma

* **2:19:** Mat 26.61; 27.40; Maak 14.58; 15.29

kotodabororo. Kawaajon ejemba kuuya mende moma laaridaboron onoma qaagiaa baatanon mende kema laligoro. ²⁵ Ejemba uugianon qaa iwoi eroti, Jiisas monnon ejemba uugiaa kania ii isaama qendeema mubaatiwaa so mende kolooro. Mono anjo ii moma kotoro. Kianj.

3

Jiisasnon Nikodeemus uumeleembaa kania kuma muro.

¹ Juuda kanagesowaa jigo kaunsol batugianon jotamemeya eja mon qata Nikodeemus laligoro. Iinon Farisii (Kana qaawaa kaparanjonkon) tuunnon nano. ² Iinon gomantiina monnon Jiisaswaanon kouma kokaen ijoro, “Somatana, gii angoletto menkejanj, ii eja monnon Anutu iwo mende nano anodeen memambaa amamaankeja. Kawaajon gii Anutunon nemun koma gono boi koloojan, iikaen mojon.”

³ Kaen jero kokaen jen meleema muro, “Niinon qaa hona toon mon kokaen jewe moba: Monnon Anutuwaanonga kolokoloo dongoga mende koloowaati een, iinon mono Anutuwaabentotonon keuma iimambaa amamaawaa.”

⁴ Meleema muro kokaen ijoro, “Monnon ejemba wana koloon laligonjo kolokoloo dongoga ii mono nomaen koloonaga? Iinon mono nemun goron uutanon keuro mombo koro ama memambaa amamaawaa.”

⁵ Kaen ijoro kokaen meleeno, “Niinon qaa hona toon mon kokaen jewe moba: Monnon oomulu men mugu Unja Toroyanon uutanon kero iikanon kolokoloo dongoga mende kolooji

een, iikaananon mono Anutuwaa bentoton uutanon keumambaa amamaawaa. ⁶ Balombaa nemunman onoononga merabora koloojuti, ii balombaa meraboraanaga. Unu Toroyanon inaan nemun kono merabora koloonkejuti, ii mono Siwewaa meraboraanaga.

⁷ “Kawaajon onu kolokoloo dongoga Anutuwaanonga mende koloowuyati, ii mono mende sokonja. Qaa ii jewe iikawaajon mono mende aaruwa. ⁸ Haamonon anaa jaajaa lan giliro otona momakejanto, ii dakaya qen kankeji ano dakaan baagen qen kemakeji, giinon iikawaa kania mende moma asarijan. Unu Toroyanon ejemba nemun koma onono kolokoloo dongoga kologiti, kuuya iyonoo kaniagia mono haamo kawaa so kolooja.”

⁹ Kaen meleeno Nikodeemusnon kiko qen kokaen jero, “Ii mono nomaen koloonaga?”

¹⁰ Kaen jero Jiisasnon ijoro, “Gii Israel kanageso kuma nonomakejan ano kilen qaa iikawaa kania mende moma asarijan. Ii mende sokonja.

¹¹ Niinon qaa hona toon mon kokaen jewe moba: Nononon naama moma kotojonji, ii jen inisaamakejon ano naama jaanananon iima monji, ii nanjon jenkejon. Kaen amakejonto, ononon kilen Bunu qaanana ii mende moma anjon komakeju.

¹² “Balombaa iwoiya jaanon ii-iita kawaa qaaya jewe moma mende moma laarin nonjuti een, niinon Siwewaa iwoiya mende ii-iita kawaa kania injijowe ii mono nomaen moma laariwuya?

¹³ Balombaa eja monnon Siwenon mende uroto,

Siwe gomambaa Eja honʒanon Siwe gomanon laligon kamaan koloon asugiroti, iinon mono eleema Siwenon ubaa.

14 *“Anutunon Mooses balon qararanʒkonʒanon jeŋ koto ro kopa aenon mokolen uŋaya meŋ toonon kosigoro nanoti, iikawaa so Siwe gomambaa Eja Honʒa ii kosigogi uma nambaa. 15 Ejemba ii moma laarin mujuti, iyononon kuuya laaligo kombombanʒa mokoloon laligowutiwaajon ama eu ubaa.

16 “Iikawaa kania ii kokaen: Ejemba ii moma laarin munʒejuti, iyonoononʒa mononon tiwilaawaabotiwaajon Anutunon balon so jinonʒa qaa jopagon nonono. Anana kuuya letoma laaligo kotigaa buŋa koloowonʒatiwaajon ama Meria motoonʒo soro ii nonono. 17 Ejemba goman so laligon kenʒonʒi, Anutunon Meria ananaa qaanana jeŋ tegowaatiwaajonʒa qaagoto, Merianon hamo nunuro kantri so letoma oyanʒoyan koloowonʒatiwaajon ama wasiro namonon kamaaro.

18 “Ejemba mononon Meria moma laariji, Anutunon iwaa qaa jeŋ tegoro mende tiwilaawaato, mononon Jiisas mende moma laarin muji, Anutunon iwaa qaa jeŋ tegoro laligoja. Anutu waa Meria motoonʒowaa qata mende moma laarijiwaajon ama gere siawaa buŋa koloowaa. 19 Anutunon balon ejemba qaanana jeŋ tegonʒeji, iikawaa kania ii kokaen: Asasaganon namonon kamaan kolooroto, ejembanon nanamemen bologa bologa ama

* 3:14: Jan 21.9

menj laligogi. Kaenj laligonj Anutuwaa asasaga togonj uugia pangamambaa nanamemenonj lanj somonjonj laligonj kougi.

²⁰ “Kuuya nanamemenj bologa amakejuti, iyonononj Anutuwaa asasaga togonj gema qenkeju. Anutunonj nanamemenjgia bologa bologa ii injisaama jenj onono gamugia mobubotiwaajonj toroko momakeju. Ii moma asasagaa uutanonj mende keumakeju. ²¹ Mende keumakejuto, monjonj qaa honja otaanj laligoji, iinonj saanonj asasagayaa uutanonj keubaa. Anutunonj sololonj muro nanamemenja ama menj laligoroti, iikawaaajonj nanamemenja iikanonj asuganonj koloowaatiwaajonj moja.” Kianj.

Jon Oomulu ejanonj Jiisaswaa kania jokoloro.

²² Jiisasnonj kaenj jedaboronj nama gowokouruta unjuama Jerusalem siti mesaonj Judia prowinswaa gomanj gematanonj kenji. Iikanonj kema gowokouruta yonjowo sonda tosia toroqenj laligonj ejemba oomulu menj onoma laligoro. ²³ Jiisasnonj kaenj laligoroto, Jononj kaanagadeenj gomanj qata Salim kawaa kosianonj laligoro. Gomanj qata Ailon kanonj apu mamaga ero ano ejembanonj Jombaanonj kouma oomulu menj onjombatiwaajonj qisigi afaanjonj menj onoma laligoro. ²⁴ *Kamban iikanonj Jon ii kapuare mirinonj mende oonji raro.

²⁵ Juuda yonjononj hamo qenj aowombaajonj borogia songbama laligonkegi. Kawaaajonj Jombaa gowokouruta yonjononj Juuda eja mombo qaa iikawaa niinonjiinonj jenj kanainj jenonkooli

* **3:24:** Mat 14.3; Maak 6.17; Luuk 3.19-20

an̄gi. ²⁶ Kaen̄ an̄gi bimooro Jombaanon̄ kan̄ kokaen̄ ijogi, “Somatanana moba, eja Jordan apu leegen̄anon̄ giwo laligoro geen̄go kaniaya nan̄gon̄ jenati, iin̄on̄ ejemba oomulu men̄ on̄ono tuun̄ somasomatanon̄ mono iwaan̄on̄ kemakeju.”

²⁷ Jonon̄ ii moma kokaen̄ meleeno, “Anutunon̄ eja mombaajon̄ iwoi mon̄ Siwenon̄ga mende ama munagati een̄, iin̄on̄ mono ii bun̄a qen̄ aomambaa amamaawaa. ²⁸ *Iwo laligon̄ kokaen̄ jewe, ‘Nii Hamoqeqe Toya Kraist mende koloojento, Anutunon̄ wasin̄ nono wala kajeña iin̄on̄ gemananon̄ kawaa.’ Niinon̄ qaa ii jeweti, on̄o ii saanon̄ on̄oan̄gio nan̄gon̄ jen̄ laligowuy-atiwaa so kolooju. ²⁹ Iikawaa sareya ama kokaen̄ jemaña: Eja mon̄non̄ emba bun̄ayawo koloon̄ emba memambaajon̄ korisoro qaa jen̄ sein̄ laligoja. Kaen̄ laligoro eja alianon̄ kosianon̄ nama korisoro qaayaa aroya moma iwaajon̄ jinon̄a qaa aisoon̄keja. Kawaa so niinon̄ Jiisaswaa alia koloon̄ iwaajon̄ aisooewe korisoro iikanon̄ keteda koi uuna saa qero laligojen̄. ³⁰ Jiisaswaa qabun̄ayanon̄ somariin̄ sei-ro Jon noonon̄ wazi-ro sokombaa.” Kian̄.

Jiisasnon̄ Siwenon̄ga kamaarotiwaa kania jero.

³¹ “Moronon̄ eukanon̄a kamaaroti, iinon̄ ejemba kuuya un̄uugun̄ uuta kolooja. Mon̄non̄ namonon̄ asugin̄ namowaa bun̄a kolooja ano namonon̄ laaligowaa qaaya jen̄keja. Siwenon̄ga kamaan̄ karoti, iinon̄ mono kuuya un̄uugun̄ uuta kolooja. ³² Iinon̄ iwoi iima moma koton̄ laligoroti, iikawaa kania jen̄ nan̄gon̄ dangunu

* 3:28: Jon 1.20

kaan̄a nanja. Kaen̄ nanjato, nan̄gonan̄go qaaya ii ejemba mon̄non̄ mon̄ mende moma an̄gon̄ konja.

³³ “Ejemba mon̄non̄ nan̄gonan̄go qaaya moma an̄gon̄ konji, iin̄on̄ Anutu on̄abon̄a koloojiwaa qaaya men̄ kotiiro powowon̄ koloojaa.

³⁴ Anutunon̄ qele ejia wasin̄ Un̄aya Toroya dogo qaganon̄ qaagoto, kelemalelen̄ mun̄keja. Kawaajon̄ qele ejianon̄ mono Anutuwaan̄on̄ qaa hon̄a ii in̄isaama jen̄keja. ³⁵ *Man̄anon̄ Meria uunon̄ jopagon̄ mun̄kejiwaaajon̄ ama iwoi kuuya bun̄a qen̄ mun̄ borianon̄ ano eja.

³⁶ “Ejemba mon̄non̄ Meria moma laarin̄ uuta meleen̄ji, iin̄on̄ mono mombo letoma laaligo kotigaa bun̄a kolooja. Mon̄non̄ Meriaa qaaya mende ten̄ komakeji, Anutuwaa irin̄son̄soon̄an̄on̄ mono iwaa qaganon̄ uma pondan̄ nano laaligo kotigaa kania mende iima koton̄ een̄ lan̄ laligoja.” Kian̄

4

Jiisasnon̄ Samaria emba mombo qaa amiri.

¹ Jiisasnon̄ ejemba kaen̄ kuma on̄ono gowokouruta koloogi oomulu men̄ on̄oma iikanon̄ Jon Oomulu eja uugun̄ haamo ama laligoroti, qaa ii Farisii (Kana qaawaa kaparan̄kon̄kon̄) yon̄oo gejagianon̄ kemero mogi. Yon̄onon̄ ii mogiti, buju ii jegi sein̄ Pombaa gejianon̄ kemero moro.

² Jiisasnon̄ an̄o ejemba mende oomulu men̄ on̄onoto, iin̄on̄ jero gowokourutanon̄ ii an̄gi. ³ Ii moma Judia prowins mesaon̄ eleema mombo Galili prowins waagen̄ ken̄gi. ⁴ Kana kaen̄ kema Samaria prowinsnon̄ keuma uugun̄ ken̄gi.

* **3:35:** Mat 11.27; Luuk 10.22

⁵*Uugun kema Samaria prowinswaa taon mon qata Sikar iikanon keuro. Sikar taon ii Jeikobnon balon bakaya mon meria Joosef muroti, iikawaa kosianon eja. ⁶ Jeikobwaanon apu ron koriga ii Sikar taanon nanja. Jiisasnon kana karotiwaajon ama selia bimooro ween jiji kolooro apu ron iikanon keuma kosianon kamaan raro.

⁷ Apu ron kosianon raro Samaria emba monnon apu kosomambaajon karo. Karo Jiisasnon iima kokaen ijoro, “Gii saanon apu nona newenaga.” ⁸ Kamban kanon gowokourutanon nene sewana mewombaajon ii mesaon taanon kenji iyangarodeen nani.

⁹*Juuda ejembanon Samaria prowins sureen onoma yonowo ainjolon mende laligonkegi ano pake motoongonon apu mende koson laligonkegi. Kawaajon iyangarodeen nani kanon emba iinon kokaen ijoro, “Gii Juuda ejaga ano nii Samaria embagato, nomaembaajon ‘Apu nona newenaga,’ jen qisin nonjan?”

¹⁰ Jiisasnon qiqisi ii moma kokaen meleema muro, “Gii Anutu kalenaa kania moma kotona sokonaga. Moronon ‘Apu nona newenaga,’ jen qisin gonji, iwaa kania moma asarinagati een, ii mono qisina laaligowaa apuya gonaga.”

¹¹ Kaen ijoro kokaen ijoro, “Oo somatana, apu kosomanatiwaa pakeya mon mende raja ano apu ron koi kanon mono koriga kolooja. Kawaajon laaligowaa apuwaajon jejani, ii mono daankaya mokolonaga? ¹² Ben isinana Jeikobnon apu ron koi nonono. Iinon wala ano ano iwaa

* **4:5:** Jen 33.19; Joos 24.32 * **4:9:** Esr 4.1-5; Neh 4.1-2

gematanonj meraurutanonj koi kanj apu kosonj nejn laligonkegi ano bulmakao tuunja tuunja apu onjonji nejn laligonkegi. Gii Jeikob uugunj uuta koloonj ejemba apu menj seinj onjomambaajonj jejan me?”

¹³ Kaen jero moma Jiisasnonj kokaenj meleeno, “Ejemba kuuyanonj apu koi nenjo mombo apuwaa newombaajonj momakebuya. ¹⁴ Kaen laligowuto, niinonj mombaajonj apu mumanjati, iinonj ii nenjo kamban jomononj apuwaa mombo mende mobaa. Kaen qaagoto, apu mumanjati, ii mono iwaa uutanonj letoma laaligowaa apu jaaya jujukuya qaa kolooro laligowaa. Ujunjonj kouma laaligo kombomba ja tetegoya qaa ii munkebaa.”

¹⁵ Kaen meleeno embanonj jero, “Oo somatana, gii mono apu ii nona nemanj. Ii nenjo kambanja kambanja mombo apuwaa moma apu kosomambaajonj koi kanasoso mende riuwenaga.”

¹⁶ Kaen jero kokaen jen kotonj muro, “Gii mono kema loga wama koi kawao.”

¹⁷ Kaen jen kotonj muro “Nii lona qaa,” jen meleeno. Meleeno kokaen ijoro, “Gii ‘Lona qaa,’ qaa ii onjanonj jejanj. ¹⁸ Gii wala eja 5 onjoma laligona ano kete monj mena rajaoti, iinonj goo loga mende kolooja. Qaa jejanj, ii honj toonaga.”

¹⁹ Embanonj ii moma kokaen ijoro, “Somatana, gii mono gejatootoo eja qaita monj koloojanj. Niinonj taniga kaen giima kotojenj. ²⁰ Nonoo ambosakonjurunananonj baanja qendeema kokanonj uma siminj kuma qama koolinj laligogito, Juda onjononj kokaen jenkeju, ‘Samaria onjo mono Jerusalem sitinonj uma jiwowonj jigononj usugonj qama kooligi sokombaa.’

²¹ Ii moma Jiisasnon kokaen jen kotoro, “Oo emba, kaban mon kan kuuwaati, onjo kaban iikanon Ama waeya men mepesee-wombaajon baanja kokanon me Jerusalem kanon mende uma laligowuya. Gii qaa ii moma laarina sokombaa.

²² Samaria onjo Anutuwaa kania tororo mende moma koton kilen iwaa waeya tondu men mepeseenkeju. Hamoqeqewaa kania ii Juuda nonoo batunananon asuganon koloon eja. Kawaajon Juuda nononon Anutunanaa kania moma koton waeya men mepeseenin sokonja.

²³ “Kilen kaban mon kokaen koloowaa: Kaban iikanon Unja Toroyanon ejemba sololoon inaan onono qaa hona otaan Ama waeya men onanon mepeseen laligowu. Mannananon ejemba kaanja mongama onoma asugiwutiwaajon siina moma laligoja. Kaban morota iikanon mono kan kuun kete koi eja. ²⁴ Anutunon Unjaga kolooja. Kawaajon Unja iikawaa waeya men mepeseenkejuti, iyononon mono Unja Toroyanon sololoon inaan onono qaa hona otaan mepeseen laligowu.”

²⁵ Jiisasnon kaen jen kotoro embanon ijoro, “Hamoqege Toya qata Kraist qajuti, iinon asugimambaajon anja, ii mojen. Iinon kawaati, kaban iikanon mono qaa kuuya ninisaano iima mobonja.”

²⁶ Jiisasnon qaa ii moma kania kokaen isaano, “Giwo koi nama qaa amin mojoti, niinon mono iikaya koloojen.” Kian.

Gowoko yononon kan yorowo toroqegi.

²⁷ Kaniaya isaano gowoko yononon iikanondeen eleema kagi. Kan embawo qaa amin mori, ii iima walingogito, monon kokaen mende qisiro, “Gii nomaembaajon iwo qaa qaa anjao?” me “Gii naama gombaatiwaajon mojan?” Kaen qisiwombaajon mogito, kuuyanon kokodundun koma ragi.

²⁸ Kaen ragi embanon apu pakeya mesaon eleema taonon kema ejemba kokaen injoro mogi, ²⁹ “Mobu! Niinon eja mon mokoloowe iwoi kuuya ama laligoweti, iikawaa kania nisaama jero mojen. Kawaajon iinon Hamoqeqe Toya Kraist koloowabo. Mono onoangio kan eja ii iibu.” ³⁰ Qaa ii moma taon mesaon luluuma horon Jiisaswaanon kenji.

³¹ Gowoko yononon kaban biiwianon kanon Jiisas kuun mun kokaen ijogi, “Somatanana, nene newa.”

³² Kaen ijogito, kokaen injoro, “Niinon nenena qaita mon men laligojeni, ononon iikawaa kania mende moma kotoju. Qaago.”

³³ Kaen injoro iyangia qisin aon kokaen jegi, “Monon nene mon men kan mujaa me no-maen?”

³⁴ Kaen jegi kokaen injoro, “Wasin nono kaweti, niinon iwaa jeta ten koma gawon men sororogonkejeni, iinon noo neneana kolooja. ³⁵ Ononon qaa kokaen jewubo, ‘Koin 4 tegoro olin-izizii kambananon toriwaa.’ Mobu, niinon iikawaajon kokaen jejeni, moma geja ambu: Gawon bon bon yonoo hongianon mumugod-abororo qenmemetaa kambananon mono kan kuuja. Ono mono uugiaa jaayanon meleeno

uugi keno ii iima kotowu. ³⁶ Tosianonj wala qaa kota qosoma kororoonj laligogi honjanonj kambanj kokaamba asugiro tosonianj ii menj kululuunj tawagia megij ejembaya ejembaya laaligo kotigaa bunja koloonjkeju. Kaenj kolooro honja qenmeme yonononj qosomakororoo ejemba yonowo ajoroonj motoonj jejelombanj ama aisoonj oyanjboyanjawo mobuya.

³⁷ ‘Monjonj kota qosoma kororooro monjonj honja qenj meji,’ qaa kaenj jenjkejuti, ii qaa honjaga. Ii Anutuwaa gawonj memewaa kania injisaanja. ³⁸ Niinonj onjo wasinj onjombe gawonj qaita monjonj onjoangio iwoi kota mende komogiti, mono gawonj iikanonj kema honja qenj mewu. Tosianonj wala selegia qenj gawonj menj laligogi onononj yonoo gemagianonj kema gawonj megitiwaa honja mokoloonj qenj menjkebu. Niinonj kaenj wasinj ononjenj.” Kianj

Samaria ejemba mamaganonj uugia meleengi.

³⁹ Samaria embanonj qaa kokaenj nanjonj jero, “Niinonj eja monj mokoloowe iwoi kuuya ama laligoweti, iinonj iikawaa kania nisaama jero mojenj.” Kaenj jerotiwaaajonj ama Samaria ejemba mamaganonj Sikar taonj kanonj uugia meleema Jiisas moma laarinj mugij. ⁴⁰ Moma laarinj munj iwaanonj kanj yonowo toroqenj laligowaatiwaaajonj kaparanj koma qisigi weenj woiwaa so toroqenj kanonj laligoro.

⁴¹ Kaenj laligonj qaa jenj laligorotiwaaajonj ama mamaganonj Jiisas moma laarinj toroqegi tuungia somariiro. ⁴² Toroqenj emba ii kokaenj ijogij, “Eja koi kanonj onjanonj gomanja gomanja ananaa

Hamoqeqe Tonanaga kolooja. Nononoj ii goo qaawaajonadeen mende toroqen moma laarijonto, ii nononano geja ama moma moma kotojon.” Kianj.

Jiisasnoj kawali galej mombaa meria menj qeangoro.

⁴³ Jiisasnoj Samaria laligoro weenj woi tegoro onjomesaon Galili prowinsnoj keno. ⁴⁴ *Jiisas anjo kambañ monjon qaa monj kokaen nanjon jero, “Gejatootoo ejemba monjon iyañaa gomañ balonon laligoro iwaajon mende mogi uro goda mende qen munkeju.”

⁴⁵ *Kaen jeroto, kilen kambañ kanon añaa prowinsnoj Galili kouro iikanon kaanagadeen tosianon joloña jegi. Yoñonon kiankomu kendombaañon Jerusalem sitinon uma Jiisasnoj kendon kambananon angoletto meroti, ii kuuya iima mogi. Kawaajon kambañ iikanon saanonja koma horon mugj.

⁴⁶ *Galili prowins yoñonon koma horon mugj gomañ qata Kaana wala kanon apu menj letono wain koloroti, iikanon mombo karo. Taon qata Kaperneam kanon kimbaa kawali galej monj laligoro. Iwaa merianon ji kiro ero.

⁴⁷ Enj komumambaañon ano. Kawaajon Jiisasnoj Judia prowins mesaon Galili uutanon karoti, iinon iikawaa bujuya moma Jiisaswaanon kema kokaen qisinj muro, “Gii saanon kanj merana menj qeangonj mubaga.” ⁴⁸ Qisinj muro kokaen ijoro, “Ono nii eenj mende moma laarinj nombutiwaa

* **4:44:** Mat 13.57; Maak 6.4; Luuk 4.24 * **4:45:** Jon 2.23

* **4:46:** Jon 2.1-11

so koloojuti, ii mende sokonja. Niinon angoletu aiwese mewe iimago mono afaanjon nii moma laarin noma uugia meleembuyaga.”

⁴⁹ Kaen ijoroto, kawali galenon kokaen ijoro, “Somatana, merananon komuwabotiwajaan mono uulanawo kawa.”

⁵⁰ Kaen ijoro meleema muro, “Meraganon mono qeangon laligowaa. Kawaajon mono saanon eleema kema.” Kaen meleema muro iinon ii moma laarin eleema keno. ⁵¹ Kananon keno welenqeurutanon kan mokolon kokaen ijogi, “Meraganon mono qeangojaa.”

⁵² Kaen ijogi qisin onoma jero, “Naa kambanon kanain qeangojaa?” Kaen jero ijogi, “Woran mare wan kilok kanon sele gereya mesajaa.”

⁵³ Ijogi momoya kokaen koloon asariro: Ahaa! Jiisanon “Meraganon mono qeangon laligowaa,” jeroti, mono aua iikanondeen qeangojaa. Qaa ii moma asarin ii ano sumanjuruta kuuya yononon uugia meleema Jiisas moma laarin mugu.

⁵⁴ Jiisanon Judia mesaon Galili prowins uutanon kan angoletu mon koi mero indina woi kolooro. Kian.

5

Jiisanon Betesda anjon teru goraayanon eja mon men qeangoro.

¹ Kanagen kamban monon Juuda yonoo kendon somata mon toriro Jiisanon Jerusalem sitinon uro. ² Jerusalem sitiwaa kiriponon nagu mon ii lama onoojon ero. Kawaa kosianon anjon teru mon qata Hibruu qaanon Betesda

qagiti, ii ero. Iikawaa goraayanon haamo miri koriga somata 5 nanji. ³ Haamo miri 5 iikawaa uutanon ji ejemba tuun somata enkegi. Tosianon jaagia gooro ragi. Tosianon kanaborogia meendangoyaga egi. Tosianon bakagia koomuyaga egi.*

⁴ Kamban tosaanon Pombaanon gajoba monon kamaan angon terunon rinjanjgoro oronkero. Apunon ororo kamban iikanondeen monon wala angon terunon kemenkero jia ii me ii iikanon mono qeangonkero. Kawaajon mamboma ragi. ⁵ Iikanon eja mon g bani 38:waa so ji kiro enkero. ⁶ Iikanon ero Jiisanon kouma iima kamban koriga totoon ji kiro en laligoroti, ii moma kokaen qisin muro, “Gii qeangomambaajon mojan me qaago?”

⁷ Qisin muro kokaen meleeno, “Oo Pon, apunon oron oton aoro alana moronon mono angon terunon noma noonaga? Alana kaana mon mende laligoja. Neeno kemambaajon moma batogon laligoweti, kamban iikanondeen tosaana yonononga monon nii nuugun kemenkeju.”

⁸ Meleema muro Jiisanon ijoro, “Gii mono waama tambomaeega menj kema.” ⁹ Kaen ijoro moma iikanondeen qeangon tambomaeeya menj keno. Kenoto, iwoi ii Sabat kendonon kolooro. ¹⁰ *Iikawaajon Juuda yononon eja qeangoroti, ii kokaen ijogi, “Kete Sabat kendon koloaja.

* **5:3:** Yononon apu angonon eligon orowaajon mamboma ramakegi. Tosianon qaa ii jawo 3:waa tetegoyanon ama ooju.

* **5:10:** Neh 13.19; Jer 17.21

Kawaajon tambomaeega men anjon kana mende sokonja.”

¹¹ Ijogi kokaen meleeno mogi, “Meagon nonji, iinon kokaen jen tegon nonja, ‘Gii mono waama tambomaeega men kamba’.”

¹² Ii moma kokaen qisin mugi, “Eja moronon goojon ‘Tambomaeega men kamba,’ jejaa?”

¹³ Qisin mugito, Jiisasnon men qeangoro ejemba tuun somatanon ologogi yonoo batugianonga ilinolon koma keno. Kawaajon moronon ii ama muroti, ii mende moma tompiririn qen nano.

¹⁴ Iikawaa gematanon jiwowon jigo toton uutanon uro Jiisasnon iikanon mokolon mun qambanmamban qaa kokaen ijoro, “Moba, gii qeangojana. Kawaajon tiwitiwilaa seiyawo bologa mon kolon gombabotiwaajon mono singisongo mombo mende toroqen ama laligowa.”

¹⁵ Eja qeangoroti, iinon Jiisas iima koton kema Juuda jotamemeya ii kokaen injoro, “Eja men qeangon nonoti, iwaa qata Jiisas.” ¹⁶ Ii moma Jiisasnon Sabat kendonon gawon kaanja meroti, Juuda jotamemeya yononon iikawaajon ama sisiwerowero ama mun laligogi. ¹⁷ Kaen laligogito, Jiisasnon kokaen meleema onono, “Noo Amananon suulan gawon menkeja ano niinon kaanjadeen ii menkejen.”

¹⁸ Kaen meleema onoma ejemba Sabat kendombaa qaa tosaanja toroqen angi Jiisasnon ii nanamemenanon qewagon yonoo jaagianon singisongo ano. Singisongo ii toroqen

Anutuwaajon ‘Amana!’ jen Anutu tani kaanja laligojiwaa so koloon iyanja menj uma aoro. Juuda ejemba yononon iwoi woi iikawaajon ama moma koboon kaparanj koma Jiisas qewombaajon jen kotiigi. Kianj.

Laaligo gbiliwaatiwaa ku-usunja ii Jiisaswaanon eja.

¹⁹ Kaen angito, Jiisasnon qaa kokaen injoro, “Niinon qaa honja toon monj kokaen injowe mobu: Meranon iyanjaa uutaajon iwoi monj mende menkejato, Mananon iwoi menkeji, Merianon mono ii kaanjadeen menkeja. Kawaa-jon Mananon iwoi mero iimakeji, iinon mono iikayadeen menkeja. ²⁰ Mananon Meria uunon jopagon munj laligon anjo gawon menkeji, ii kuuya qendeema munkeja. Kawaaajon angoletto iima laligojuti, ii iwoi kamaanqeqeta. Iikawaa honja ii kanagenj qendeema onono iima newogia tegoro walingonj laligowuya.

²¹ “Monj kokaembaajon walingowu: Amanon ejemba koomuya onomindiiro gbilinjeju. Merianon mono iikawaa so kaanjadeen ejemba koomuya moroga gbiliwutiwaa moji, ii mono onomindiiro gbilinjeju. ²² Kaanjadeen Amanon mombaa qaaya mende jenj tegonkejato, jenteego gawombaa ku-usunja kuuya ii kokaembaajon Meriaa borianonj anota eja:

²³ “Ejemba Ama goda qenj munkejuti, iikawaa so kuuyanonj Meria goda qenj mubutiwaajon moja. Amanonj Meria wasinj muro. Kawaa-jonj mononj Meria mende goda qenj muji, iinonj mono Ama kaanagadeen goda mende qenj muja.

²⁴ Kawaajon niinon qaa hona toon mon kokaen injijowe mobu: Monon noo Buna qaana moma nii wasin nonoti, ii moma laarin muji een, iinon mono laaligo kotigaa buna kolooja. Niinon qaaya jen tegowe gere siawaa buna mende koloowaa. Koomu kotigaa leeya mesaon jawo waleema laaligo kotigaa leegen keuma laligon ubaa.

²⁵ “Niinon qaa hona toon mon kokaen injijowe mobu: Kamban qaita mon kawaati, ii mono noojon ama kan kuudaboroja. Kamban iikanon singisonjo ama uunon koomuya koloojuti, iyononon Anutuwaa Merianon qaro qaa aroya mobu. Ii moma ten kombuyati, iyononon mono gbilin kotiin laligowu. ²⁶ Ii kokaembaajon: Ama ano laaligo kombombara kondoonkeji, iikawaa so laaligo gbilin kotiiwaatiwaa ku-usuna ii Meria muro iinon kaanagadeen ejemba men gbilin onomakeja. ²⁷ Iinon Siwe gomambaa Eja Hona laligojiwaaajon ama Amanon ejemba qaagia jen tegowaatiwaa ku-usuna kaanagadeen iwaa boronon ano iwaa buna kolooro.

²⁸ “Niinon qaa kota jejeni, iikawaajon mono mende aaruwu. Kamban mon kan kuuwaati, iikanon kuuya qasirinon ejuti, yononon kaanagadeen qa qabaati, ii mobuya. ²⁹ *Qata ii moma waama asuganon asugigi nanamemen awaa ama laligogiti, iyononon laaligo kotiganon keubuto, nanamemen bologa ama laligogiti, niinon iyonoo qaagia jen tegowe koomu kotigaa buna koloowuya. ³⁰ Niinon neenaa uunaajon iwoi mon neeno ama memambaajon

* 5:29: Dan 12.2

amamaankejen. Nii Amawaa jetanonga qaa momakejeni, mono iikawaa so ejemba qaagia jen tegon onomakejen. Neenaa uunaajon tondu mende menkejento, wasin nonoti, mono iwaa qaaya otaankejen. Kawaajon jenteege qaana jenkejeni, ii mono soyanongadeen koloonkeja.” Kian.

Tosianon Jiisaswaa kaniaya nanjon jegi.

³¹ “Niinon neenaa kaniana nanjon jebenagati een, qaana iikanon saanon mende kotiinaga. ³² Alana monon noo kaniana nanjon jenkeja. Iinon noojon qaa jenkeji, iikanon mono kotiin honawo kolooja, ii mojen. ³³ *Ono jotamemeya wasin onongi Jombaanon kagi qaa honaa so noo kaniana inisaama jen nanoro.

³⁴ “Jen nangoro, niinon namo ejawaa nangonango qaaya ii moma mende mobe uja. Mende ujato, Jmbaa nangonango qaawaajon jenkejeni, ii mono ono kamban kokaamba letongi Anutunon wangia somongowaatiwaajon ama jenkejen. ³⁵ Jonon kiwa somata koloon awaagadeen jen asaroto, ono kamban koriga qaagoto, kamban torodaamon iwaa asasaganon tondu aisoowombaaajon siina mogi.

³⁶ “Jonon noo kaniana torodaamon injoro mogito, monon ii nanjon jenkeji, iwaa qaayanon mono Jombaanon nangonango qaa uuguja. Neenaa Amananon gawona nono mewe hona koloonkeja. Hona iikanon mono kaniana kokaen nanjon inisaamakeja: Amanon wasin nono iwaa

* 5:33: Jon 1.19-27; 3.27-30

jeta memeya koloojen. ³⁷ *Amanon wasin nono kamaaweti, iinon kaniana nanjon jen laligoro. Ono kamban monjon iwaa qaa aroya mende mogi ano kaitania mende iigi. ³⁸ Iinon moroga wasiro kamaaroti, ono ii mende moma laarin muju. Kawaajon iwaa qaayanon mono onoo uugianon mende eja.

³⁹ “Ono laaligo kotigaa kania ii Buɗa Terenon en ononja, iikaen romonjon ii weenjon uu kononjianon ama Siwewaa buɗa koloowom-baajon moju. Kaen mojuto, tereya tereya kuuya yononon mono noo kaniana nanjon injisaamakeju. Ii moma yagoju me qaago? ⁴⁰ Nanjonango qaa mamaga ejato, ono laaligo kombombaɗa buɗa qen aowombaajon noonon kawombaajon togonkeju.

⁴¹ Balonon ejemba yononon qabuɗa nongi somariywaatiwaajon mende mambonjen. Ii nongi mobe mende uro laligojen. ⁴² Kaen laligojento, onoo kaniagia ii kokaen eji, ii mojen: Ono uugia Anutuwaanon qaago totonon somonjon uujopa mende ama mun laligoju. ⁴³ Niinon Amanaa qata qama kawe ono gema nunkejuto, monjon iyanɗaa qata qama kawaati, ono mono ii saanon moma anjon koma horon mubu.

⁴⁴ “Oo ono onoangia mepeseen aon qabuɗagia somariywaatiwaa mogi umakeja. Umakejato, ben motoonjonon Anutu hona kolooji, iinon qabuɗa onombaatiwaajon kaparan mende komaakeju. Kaen ama akadamugiawo koloowutiwaajon mende janjarin riin nanju. Kawaajon

* **5:37:** Mat 3.17; Maak 1.11; Luuk 3.22

nomaen nii moma laarin nombuyaga? Ii mono amamaawuyaga.

⁴⁵ “Niinon onjo ‘Amawaa jaasewananon qaa jakeyanon ama onomanja,’ kaen mobubo. Onjo Mooseswaa qaawaa jejeromonromon ama Siwe gomanon ubombaajon mamboma laligojuto, Anutuwaa jaanon keugi Mooses anjo Anutuwaa qaa jakeyanon onjooma qaa selegianon kuun onjono gamugia mobuya.

⁴⁶ “Ii kokaembaajon: Moosesnon noo kaniaan jen asarin Bunja Terenon oorota eja. Kawaaajon Mooses moma laarin mubuyagati een, mono nii moma laarin nombuyaga. ⁴⁷ Kaanto, Mooseswaanon tere ii mende moma laarin ten konjuti-waaajon mono noonon qaa ii nomaen moma laari-wuyaga? Ii kupukapayawo koloowabo.” Kian.

6

Jiisasnon eja 5,000 nene unuagi.

Mat 14.13-21; Maak 6.30-44; Luuk 9.10-17

¹ Kawaa gematanon Jiisasnon Galili apu anjon, qata mon Taiberias apu anjon ii koton legen keuro. ² Ji ejemba men qeangon onjono angoletu kolooro iigitiwaaajon ama ejemba tuunleembe jaasoonjowanon Jiisaswaa gematanon otaan kagi. ³ Jiisasnon gowokouruta unuama baananon uma raji.

⁴ Kamban kanon Juuda nonoonon kiankomu kendonon toriro.* ⁵ Jiisasnon jaa uuro keno

* **6:4:** Anutunon wala eeranon injiima koboon unuuguroti, Juuda yononon kawaaajon gbani so kamban ama aisoonkeju. Koon qaanon qata Pasowa jeju. Eksodus 12.15

ejemba tuunjeleembe jaasoongoyanon iwaanon kougiti, ii injiima Filipwajaan jero, “Nono nembanene daenkaya sewana menin tuun somata kaana nen timbiringogi sokonaga?” ⁶ Iwoi amambaa anoti, ii anjo moroto, qaa ii Filip angotete ama mun ijoro.

⁷ Kaen ijoro kokaen meleeno, “Nene bered ween 200:waa tawaya (Kina 4,000) iikanon sewana men mendeenin kuuya yononon kitia-gadeen negi kilen mende sokoma ononaga.”

⁸ Kaen meleeno gowokouruta yonoononga mon qata Andruu, Saimon Piitowaa kongan kokaen ijoro, ⁹ “Mera melaa mon koi kanon raja. Iwaanon baali† bered 5 ano sora woi rajato, ejemba ambembo kokaana ii mende sokombuya.”

¹⁰ Kaen ijoro Jiisasnon injjoro, “Ono mono ejemba tuun koi jen mendeema onongi nene newombaajon kamaan rabu.” Balon kanon kegban lolo mamaga ero. Kawaajon eja jangogia 5,000:waa so yononon namonon kamaan ragi.

¹¹ Kamaan ragi Jiisasnon bered ii men dangisen jen qama koolin ejemba ragiti, ii mendeema onono ano sora ii kaanagadeen mendeema siingianon jegitiwaa so onono. ¹² Mendeema onono nen timbiringogi Jiisasnon gowokouruta kokaen injjoro, “Nene kitia tiwilaawabotiwajaan ii mono men kululuuwu.” ¹³ Kaen injjoro baali bered 5 iikanona nen kitia reremono mesaogi raroti, ii men kululuugi konde 12 kanon kemen saa qero.

† 6:9: Baali ii dumun, wiit, out ano yagon yonoo alagia mon.

¹⁴ Jiisasnoŋ aŋgoletto kaen mero ejembanon iima walingon jegi, “Gejatootoo eja namonon asugiwaatiwaajon jegiti, iinon mono onanon ii kolooja.” ¹⁵ Kaen jen Jiisaswaajon otokorian maama kin pongia koloowaatiwaajon romongogi. Romongon kan liligon mun walingon kin kuun mubombaajon angi. Kaen angi moma koton injiima togon onomesaon mombo baananon uma anodeen laligoro. Kian.

Jiisasnoŋ apu aŋgon qaganon riin riin keno.

Mat 14.22-33; Maak 6.45-52

¹⁶ Negi tegoro mare kolooro Jiisaswaa gowokouruta yononon apu aŋgon goraayanon kemegi. ¹⁷ Kemeŋ waŋgonon uma gomaŋ ii mesaon apu aŋgon koton leegen Kaperneam gomaŋ baagen kenji. Kenji gomaŋ tiiro Jiisasnoŋ kilen yononon mende asugiro. ¹⁸ Kenji haamo kotakota qero apu aŋgonon geriawo qindiima uma kamaaro.

¹⁹ Uma kamaaro loqanon qen nanŋon 5 me 6 kilomiita kawaa so kenji Jiisasnoŋ apu aŋgon qaganon riin riin waŋgo kosianon karo iima aarun toroko mogi. ²⁰ Kaen mogi kokaen injoro, “Neeno kajeŋ. Toroko mende mobu.” ²¹ Kaen injoro Jiisasnoŋ waŋgonon ubaatiwaajon ijogi uro. Uro waŋgogianon iikanondeen uulaŋawo unuama balon goraayanon kembombaa anjiti, iikanon keugi. Kian.

Ejemba yononon Jiisaswaajon uun mongama bimbimgogi.

²² Iikanon keugi gomaŋ ano ejemba tuun somata yononon apu aŋgon leegen toroqen

laligon kokaen romongogi, “Woran wanjo motongonon raro iinin Jiisasnon gowokouruta yonowo wanjo iikanon mende uma kenjaa. Jiisas ooma anjiodeen kenji. Wanjo morota mon mende iinin. Kawaajon Jiisasnon mombo koi laligoja.”

²³ Kaen romongon tosanon kokaen jegi, “Wanjo motongonon kengito, onanon, Taiberias taonona wanjo tosaana kagi. Wanjo ii Ponon beredwaajon dangisen jen qama kooliro nen raniji, mono goman iikawaa kosianon kagita Jiisasnon wanjo iyoononga monon uma keno me nomaen?” ²⁴ Ejemba tuun yononon kaen jen Jiisas ano gowokouruta kanon mende mokolon onongi. Kaen iima moma kaanjadeen wangonon uma Kaperneam taonon kema Jiisas monganji. Kian.

Jiisasnon laaligo kotigaa neneya koloaja.

²⁵ Ejembanon Jiisas mongama apu angon leegen luangen baagen mokolon iima kokaen ijogi moro, “Oo Somatanana, gii mono naa kambanon koi kajaana?”

²⁶ Kaen ijogi kokaen meleema onono, “Ninon qaa hona toon mon kokaen injowe mobu: Ono angoletu mewe iigitiwaajon ama nii mende mongama nonjuto, nene bered kotuegowe nen timbirngogiti, mono iikawaajon nii notaan koi kaju. ²⁷ Nene aliwaati, ii mokoloowombaaajon janjarin mende riin laligowuto, uuwaa neneya laaligo kombomana onomakeji, mono ii bunq qen aowombaaajon kaparan koma laligowu. Ama Anutunon munjen silimbanja Siwe gomambaa

Eja Hoŋa muro ku-usuŋanon tururo uuwaa nene oŋono oyanboyon mokoloowu. Kaen ama laligon kotiin komun toroqen tetegoya qaa laligowu.”

²⁸ Kaen meleema oŋono kokaen qisin mugi, “Anutuwaa uusiŋa otaan nanamemen tania mono nomaen anin sokonaga?”

²⁹ Qisin mugi kokaen meleeno, “Anutunon eja wasin muroti, oŋo ii moma laarin muŋ laligowu. Nanamemen iikanon mono Anutuwaa uusiŋa otaan kolooja.”

³⁰ Kaen meleeno kokaen qisin mugi, “Kaen kolooro gii mombo naa angoletoga esuŋawo mon mena iima moma laarin gombonaga? Gii mono naa iwoi mon Mooseson ano, iikawaa so ama mewaga? ³¹ *Buŋa Tere mon kokaen oogita eja, ‘Inon Siwenonŋa nene bered oŋono negi.’ Qaa iikawaa so ananaa ambosakon yoŋonon balon qararanŋonŋanon kema laligon nene qata “mana” neŋ laligogi ano gii mono kaniaga Mooses uugun nomaen qendeenaga?‡

³² Qisin mugi Jiisason kokaen injoro, “Oŋo iikawaa kania saanon mende moma kotoju. Ni-inon qaa hoŋa toon mon kokaen injowe mobu: Mooseson angoletoto Toya mende kolooro. Inon nene bered ii Siwenonŋa mende oŋono negito, neenaa Amananon mono Siwenonŋa bered onabonja ii onjomakeja. ³³ Anutuwaanon nene

* **6:31:** Eks 16.4, 15; Ond 78.24 ‡ **6:31:** Balon qararanŋonŋanon Anutunon gomaamba so gomaambawaa iwoi jakanja taanja ano afaanja aju paora kaanja ano namonon ero iima seleenŋen sombenon kema men kululuun kuunŋianon kan bered looloria men neŋkegi. Eks 16.13-36

bered ii Siwenonḡa kamaan asugin goman so ejemba laaligo kombombaḡa onḡomakeja.”

³⁴ Kaen injjoro kokaen jegi moro, “Oo Poḡ, gii kambaḡ so nene bered ii nonona neḡ laligowonḡa.”

³⁵ Jiisanonḡ ii moma kokaen injjoro, “Niinonḡ laaligo kombom-banḡaa neneya koloojen. Moḡḡonḡ noononḡ kaji, iinonḡ neḡ timbiringonḡ wosoya kambaḡ moḡḡonḡ mende kiwaa. Moḡḡonḡ nii moma laarinḡ nomakeji, iinonḡ apuwaajonḡ mende mobaa. ³⁶ Kaen anogo onḡo nii niima kotojuto, kilenḡ mende moma laarinḡ nonju. Ii jewe moju. ³⁷ Ano kilenḡ Amanonḡ ejemba tosaanḡa nomakeji, iyonḡononḡ kuuya noononḡ kawu. Moḡḡonḡ noononḡ kawaati, niinonḡ mono ii mende yakarimanḡa.

³⁸ “Niinonḡ Siwenonḡa kamaan neenaa siinḡnanonḡ iwoi lanḡ ama meḡ laligomambaajonḡ mende asugiwe. Kaenḡ qaago. Wasinḡ nonoti, mono iwaa uusiinḡa otaanḡ gawonḡ meḡ laligomambaajonḡ kamaawe.

³⁹ “Wasinḡ nonoti, iwaa uusiinḡa ii kokaenḡ eja: Iinonḡ ejemba noo boronanonḡ ama onḡono laligojuti, niinonḡ ii kuuya kalanḡ koma onḡoma laligowe iyonḡoononḡa moḡḡonḡ moḡ mende soonḡ tiwilaawaa. Mende tiwilaagi niinonḡ ii kambaḡ somatanonḡ onḡomindiinḡ meḡ gbilinḡ onḡomanḡa.

⁴⁰ “Amanaa uusiinḡanonḡ kokaenḡ eja: Tosianonḡ Meria iima moma laarinḡ mujuti, iyonḡononḡ kuuya kambaḡ kokaamba letoma laaligo kombombaḡa bunḡa qeḡ aonḡ laligowuya. Kaenḡ laligonḡ komugi niinonḡ ii kambaḡ somatanonḡ onḡomindiinḡ meḡ gbilinḡ onḡomanḡa.”

⁴¹ Jiisasnoŋ kaen injiŋ qaa kota moŋ kokaen jero, “Niinoŋ laaligowaa nene hoŋa kolooŋ Siwenonŋa kamaan asugiwe.” Kaen jerotiwaajon ama Juuda jotamemeya yoŋonoŋ moma bolin uu-gianonŋ nindiŋ-ŋunduru jeŋ jeŋ mugi. ⁴² Jeŋ mun jegi, “Eja koi Jiisas, Joosefwaa meriaga. Iwaa nemunmanŋa ii saanonŋ moma oronjonto, mono no-maembaajon ‘Siwenonŋa kamaan asugiwe,’ jeja?”

⁴³ Kaen jegi moma kokaen meleeno, “Uugianonŋ mono mende nindiŋ-ŋunduru jeŋ jeŋ nombu. ⁴⁴ Ama nii wasin nonoti, iinoŋ ejemba mende horonŋ ononji een, onoononŋa moŋnoŋ noononŋ kamambaajon amamaawaa. Hororo kanagi een, niinoŋ ii mono kamban somatanonŋ onomindiin meŋ gbilin mumana.

⁴⁵ *⁴⁵ “Gejatootoo yoŋoo Buju Terenonŋ qaa moŋ kokaen oogita eja, ‘Anutunonŋ ii kuuya kuma onono mobu.’ Amanonŋ ejemba kuma onono qaa moma uu kononŋianonŋ ama laligojuti, iyoŋonoŋ mono korebore noononŋ kawuya. ⁴⁶ Ejemba moŋnoŋ Ama mende iima laligoja. Amawaanonŋa kamaaroti, ii motoonŋonoŋ mono ii iima laligoja. ⁴⁷ Niinoŋ qaa hoŋa tooŋ moŋ kokaen injiŋowe mobu: Moŋnoŋ nii moma laariŋ nonji, iinoŋ mono laaligo kombombanŋa bunŋa qeŋ aonŋ laligon ubaa.

⁴⁸ “Niinoŋ laaligo kombombanŋaa nene hoŋa koloojeŋ. ⁴⁹ Mobu! Onoo ambosakonŋurugianonŋ balonŋ qararanŋkonŋononŋ kema laligonŋ nene qata mana neŋ laligogito, kilenŋ komunŋ gisaagi. ⁵⁰ Yoŋonoŋ komugito, nene bered kamban

* **6:45:** Ais 54.13

kokaamba Siwenonja kamaan laligoji, monjon ii neŋ laligon koomu kombombanja mende komuwaa.

⁵¹ “Nene bered laaligoyawo Siwenonja kamaaroti, ii niinon koloojen. Monjon nene ii neŋ laligowaati, iinon mono tetegoya qaa kotiin laligowaa. Nene muŋ laligomanati, ii noo busuna. Gomanja gomanja yononon kotiin laligowutiwaajon ii ama onomanja.”

⁵² Jiisasnon kaen meleeno Juuda jotamemeya yononon batugianon ugerenon jen qisin aon jegi, “Yei! Eja koi kanon mono nomaen ama busuya nonono newonaga?”

⁵³ Ii moma jegi kokaen injjoro, “Niinon qaa honja toon mon kokaen injjowe mobu: Ono Siwe gomambaa Eja Honjaa saya ano busuya mende newuyati een, laaligo kombombanja iikanon mono onoo uugianon mende ewaa. ⁵⁴⁻⁵⁵ Noo sananon apu honja kolooja ano noo busunanon nene honja kolooja. Kawaajon monjon noo sa busuna nenkeji, iinon mono letoma laaligo kombombanja buŋa koloon laligon ubaa. Kaen laligon komuro niinon ii kamban somatanon mindiin men gbilin mumaŋa.

⁵⁶ “Monjon noo sa busuna nenkeji, iinon mono niwo qokotaan namakeja ano niinon iwo namakejen. ⁵⁷ Amanon Laaligo Toya koloon wasin noma wona koloon nemun koma nono kotiin laligojen. Kaanjadeen monjon nii neŋ nomakeji, niinon mono kaanjadeen iwaa wota koloon nemun koma mube saanon kotiin laligowaa. ⁵⁸ Nene honja Siwenonja kamaaroti, ii niinon koloojen. Onoo ambosakonurugianon

Anutuwaanonj nene nenj laligonj komugito, kambanj kokaamba onjoononga monjonj bered koi nenj laligowaati, iinonj mono tetegoya qaa kotiin laligowaa.”

⁵⁹ Jiisasnonj Kaperneam taombaa qamakooli mirianonj nama qaa ii jenj kuma onono. Kianj.

Gowoko mamaganonj uugia boliro Jiisas mesaogi.

⁶⁰ Jiisaswaa gowokouruta yonjoononga mamaganonj qaa ii moma jegi, “Qaa je jeji, iikanonj mono qaa kota lombotawo kolooja. Ii moninj uunananonj bimoonj bolidaboroja. Kawaaajonj ii mombo mobombaajonj mojonana tiijiwaaajonj ii mono mesaowonja.”

⁶¹ Gowoko yonjononj Jiisaswaa qaawaajonj moma bolinj uugianonj njindinj-njunduru jenj jenj mugj Jiisasnonj ii uutanonj moma kokaenj jero mogi, “Qaa jejeni, ii moma boliju me qaago?

⁶² Qaa iikawaajonj moma bolijuti eenj, kanagenj mono nomaenj koloonaga? Siwe gomambaa Eja honjononj wala gomanj laligonj kouroti, eukanonj mombo eleema uro iibuti eenj, kambanj iikanonj mono nomaenj mobuya?

⁶³ “Unja Toroya iinonj ejemba menj gbilin onjomakeja. Onjo namo embawaanonja koloonj busugiawo koloojuto, kolokoloo donjogonanonj mende koloonj onjoangiaa esunjianonj eenj letoma Siwewaa bunja mende kolooju. Ii qaago totoonj. Unja Toroyanonj laaligo kombombanja ononji, niinonj qaa kota ii jenj asariwe moma laligogi.

⁶⁴ Kaenj moma laligogito, onjoononga tosonianonj kilenj nii mende moma laarinj noma laligoju.”

Daen yonononj mende moma laarinj mugiti ano morononj kanagenj memelolo menj mubaati, Jiisasnonj ii kanakanaiyanonga moma kouro. Iikawaajonj qaa kaen jero.

⁶⁵ Kaen jenj toroqen jero, “Kawaajonj niinonj kokaen injijowe mobu: Noo Amananonj ejemba monj mende inaan muji eenj, iinonj mono noononj kamambaajonj amamaawaa.”

⁶⁶ Qaa iikawaajonj ama gowoko iyonoononjga mamaganonj piriri ama zirinjirinj koloonj mesaonj iwo mende toroqenj kema kagi. ⁶⁷ Kawaajonj Jiisasnonj gowoko 12 ii kokaen injijoro, “Onononj mono kaanjadeenj nomesaonj kembombaajonj moju me qaago?”

⁶⁸ *Kaen jero Saimon Piitononj meleeno, “Oo Ponj, nonononj mono morowaanonj kembonaga? Laaligo kombombanaga Bunja qaaya ii mono goononj eja. ⁶⁹ Giinonj Anutuwaanonj eja soraaya koloojanj, nonononj ii moma laarinj moma asarinj laligojonj.”

⁷⁰ Kaen meleeno Jiisasnonj moma injijoro, “Niinonj eja 12 onjo meweenjonj onjombe ano onjoononjga monjonj bologaa wana kolooja.”

⁷¹ Juudas Saimon Iskariotwaa meria iinonj gowoko 12 yonoo batugianonj laligonj kanagenj memelolo menj muro. Jiisasnonj qaa ii iwaajonj moma injijoro. Kianj.

7

Jiisasnonj kouruta yonowo qaa aminj mogi.

* **6:68:** Mat 16.16; Maak 8.29; Luuk 9.20

¹ Juuda jotamemeya yononon Jiiisas qewom-baajon kaparan kongitiwaajon Judia prowins uutanon kema kamambaajon togoro. Kawaajon Judia mesaon Galili prowins uutanon kema liligon laligoro koin tosaana tegoro. ² *Ii tegoro Juuda yonoonon kendon mon qata teuteuhalihali kawaa kambananon toriro.*

³ Kawaajon Jiiisaswaa kourutanon kokaen ijogi, “Gii kokanon laligon angoletu menkejani, ii gowokouruganon kaanagadeen iima kotowutiwaajon gii mono goman koi mesaon Judia kena sokombaa. ⁴ Mononon ano asuganon asugimambaajon momakeji, iinon iwoi mon aasangoyanon mende menkeja. Angoletu kaana menkejani-waajon mono ejemba tuuna tuuna yonoo jaagianon kema asugin kaniaga inisaamba.” ⁵ Kourutanon mende moma laarin mun tompin laligogitiwaajon ama kaen lan ijogi.

⁶ Kaen ijogi kokaen injoro, “Niinon uuwaa gawon asuganon memanatiwaa kambananon mende kan kuuro laligojento, onoo kambanganon mono suulan kembutiwaa so eja. ⁷ Balon ejembanon kazi ama onombombaajon amamaankejuto, niinon iyonoo nana-memengia bologa inisaama nanon jewe mojutiwaajon mono nii kazi ama nomakeju. ⁸ Kemanatiwaa

* **7:2:** Lew 23.34; Dut 16.13 * **7:2:** Teuteuhalihali ii kokaen: Wain gawonganon kema gere sena men kuun qej iikanon en ween 8 aison kendon rama laligogi. Ween konoganon korisoro uuta анги. Wala eenanon balon qararankonkononon gbani 40 kawaa so opo kuunganon en kan laligogiti, ii romononon aisoogi. Lew 23.33-36, 39-43; Dut 16.13-15

kambananon mende kanj kuuja. Kawaajon niinon korisoro kendon kokanon mende umanja. Niinon mirinon rabe ononon saanon kema uma aisoowu.”⁹ Qaa kaen injon Galili prowins uutanon toroqen laligoro. Kianj.

Jiisasnon teutehalihali korisoronon laligoro.

¹⁰ Jiisaswaa kourutanon teutehalihali kendorbaajon kenjito, anjo mirinon rama kanagen asuganon qaagoto, asangon kema Jerusalem uro. ¹¹ Juuda yonoo jotamemeurugianon korisoro kambananon Jiisaswaa jaaya mongama qisiqisi ama kokaen jegi, “Eja ii dakanon raja?”

¹² Ejemba tuun yononon batugianon Jiisaswaa-jon sane qaa mamaga jegi. Tosianon “Eja ii awaa soro,” jegito, tosiannon kokaen jegi, “Qaago! Iinon mono ejemba tuunlelemben kalolon ama men onono kaamaa kolonkeju.” ¹³ Kaen kanj lan jegito, Juuda jotamemeya yonoojon toroko moma laligogitiwaajon monon iwaa qaaya asuganon mende jero. Kianj.

Jiisasnon anaa kania ejemba kuma onono.

¹⁴ Kendon korisoro biiwianon laligogi Jiisasnon jiwowon jigo toton uutanon uma kanain ejemba kuma onono. ¹⁵ Kuma onono Juuda yononon walingon kokaen jegi, “Eja koi momo jake uutanon mende uma kilen Buja Terewaa kania nomaen moma sororogoja?” Kaen jen walingogi.

¹⁶ Walingogi kokaen injoro mogi, “Momo Buja jenkejen, niinon iikawaa Toya mende kolonjen. Neeno qaagoto, wasin nonoti, niinon mono

iwaa momoya meŋ kaŋ jeŋkejeŋ. ¹⁷ Ejemba moŋnoŋ Anutuwaa uusiŋa otaŋ ama memambaajoŋ moji, iinoŋ momo qaa jewe iikawaa Toya moronoŋ kolooji, ii moma kotowaa. Anutunoŋ Buŋaya noo uunanoŋ ano asugija me neenaa uunaajoŋ qaa laŋ jeŋkejeŋ?

¹⁸ “Moŋnoŋ iyaŋaa uutaanoŋ romoŋgoŋ qaa jeŋkeji, iinoŋ aŋo qabuŋayawo koloomambaajoŋ moja. Kaeŋ mojato, wasiwasi eja moŋ toyanonŋ qabuŋayawo koloowaatiwaaajoŋ kaparaŋ konji, iinoŋ mono jotamemeya hoŋabona gbiŋgbaona qaa kolooja. ¹⁹ Moosesnoŋ Kana qaa ama oŋonota ii eja me qaago? Ii ejato, oŋoonoŋga moŋnoŋ ii mende teŋ koma otaŋkeja. Oŋo mono naambaajoŋ kaparaŋ koma nii nuwombaajoŋ romoŋgoju?”

²⁰ Kaeŋ inijoro moma ejemba tuuŋ yoŋonoŋ kokaeŋ meleŋgi, “Omejiilanoŋ mono uuganoŋ kemeŋ nanja. Moronoŋ kaparaŋ koma gii gumambaajoŋ romoŋgoja?”

²¹ Kaeŋ meleŋgi inijoro mogi, “Niinoŋ aŋgoletotooŋgo mewe oŋo korebore aaruŋ kiko qeju.

²² *Moosesnoŋ selegianoŋ Anutuwaa aiwese kotowombaajoŋ jeŋ kotoŋ oŋonoti, oo Moosesnoŋ ii wala mende jeŋ kotoroto, ambosakoŋurunana yoŋonoŋ ii kanaiŋ meŋ laligogi sili ii nonoonoŋ karo Sabat kendonoŋ kaŋagadeeŋ eja selegia kotoŋkeju.

²³ *“Anana Mooseswaa Kana qaa waleeniŋ siŋgiŋgo koloowa-botiwaajoŋ kotakota mojoŋ. Ii moŋonto, qaa ii qetama Sabat kendonoŋ

* **7:22:** Jen 17.10; Lew 12.3 * **7:23:** Jon 5.9

kaanagadeen eja selegia koton kilen onoangia mende jen aon silemale laligoju. Kaen laligojuto, niinon eja jumuna Sabat kendonon menj qeangon mubeti, iikawaajon mono naambaajon nii yon jen nonju? ²⁴ Ono ejemba selegia iikayadeen iima iikaana kanon bakasasan gosin qaa lan jen tegonkejuti, ii mono mesaowu. Ii mesaon uugia tororo moma gosin qaa honagadeen jen tegowu.” Kian.

Jiisanon Hamoqeqe Toya kolooja me qaago?

²⁵ Jerusalem toya yonoononga tosonian kokaen jegi, “Eja kaparan koma qewombaajon romongojuti, iinon mono ii me? ²⁶ Ibu, iinon ejemba jaagianon asuganon qaa jero mende jen muju. Kawaajon eja koi kanon Hamoqeqe Toya Kraist kolooji, qaa ii hona galenkonkon eja yonoo gejagianon kemero moju me qaago? ²⁷ Hamoqeqe Toya Kraistnon kawaatiwaaajon jen kouma laligogiti, iinon ‘Daenkaya koloowaati, ii mononon mon mende mobaa,’ jejuto, eja koi kanon daenkaya kolooroti, ii saanon mojon.”

²⁸ Kaen amin mogi Jiisanon jiwowon jigowaa toton uutanon nama aroya menj metaama kuma onoma qaa kokaen jero, “Ono noojon kokaen jeju, ‘Eja ii moma mun goman dakanonga ii saanon mojon.’ Neenaa ku-usun qaganon mende koloon nanjen. Wasin nonoti, iinon wasiwasi Toya hona kolooro ii mende moma koton mun laligoju. ²⁹ Iinon wasin nono iwaanonga kamaawetiwaaajon ii saanon moma mujen.”

³⁰ Kaen jero ii menj somongowombaajon mogito, kabananon mende kan kuurotiwaaajon ama

monon selianon mende mero. ³¹ Kaen mogito, ejemba tuun somata yonoononga mamaganon moma laarin mun kokaen jegi, “Kraistonon kawaati, iinon mono eja koi uugun angoletomen laligowaa me nomaen? Kaen taniiaan kolooja.” Kian.

Jiisas men somongowutiwaajon nagu galen wasin onongi kagi.

³² Ejemba tuun yononon Jiisaswaajon kaen ninongiinon jen jenonkooli angiti, ii Farisii (Kana qaawaa kaparankonkon) yononon mogi. Ii moma jigo gawon galen yonowo nama kiropo galen (sikiriti) tosaan wasin onongi men somongowombaa kagi. ³³ Kagi Jiisasnon kokaen jero, “Niinon onowo kaban torodaamon toroqen laligoman. Ii laligongo onomesaon wasin nono kamaawetiwaanon eleema uman. ³⁴ Ube iwaan noma laligowuto, nii mende mokolon nombuya. Niinon goman laligomanati, onon iikanon kawombaajon amamaawuya.”

³⁵ Kaen jero Juuda jotamemeya yononon batugianon kokaen amigi, “‘Nono mokolon mubombaajon amamaawon,’ jeja. Iikawaajon mono dakanon umambaajon jeja? Juuda ejemba tosanon deema kantri tosanon kema Griik yonoo batugianon laligojuti, mono iyonoonon kema Griik ejemba kuma onomambaajon moma jeja me? ³⁶ Qaa kokaen jeja, ‘Iwaan noma laligowuto, nii mende mokolon nombu,’ ano qaa mon kokaen jeja, ‘Niinon goman laligomanati, onon iikanon kawombaajon amamaawuya.’ Qaa woi yoro kanagara nomaen?”

Laaligo kotigaa apuyanonj mono jaaya toonj koubaa.

³⁷ *Kaenj amigito, kendonj aisoogiti, iikawaa weenj konoga somata kanonj kanj kuuro Jiisasnonj nama kotakotagadeenj qama kokaenj jero, “Monjonj apuwaajonj moji, iinonj mono noononj kanj newa. ³⁸ *Buŋa Terenonj qaa monj kokaenj oogita eja, ‘Monjonj nii moma laarinj nonji, iwaa uutanonja laaligo kotigaa apuyanonj mono toonj sasagonj koumakebaa.’” ³⁹ Kaenj jeroto, qaa ii Uŋa Toroyaaajonj sare ama kokaenj jero, “Daenj onjononj nii moma laarinj nonjuti, onjononj mono Uŋa Toroya buŋa qenj aonj laligowuya.” Anu-tunonj Jiisas namononj laligorotiwaa so Siwewaa asamararaŋa mende muro laligoro. Iikawaajonj Uŋa Toroya mende wasiro kamaanj uugianonj kemero eenj laligogi. Kianj.

Ejemba batugianonj deendeenj kolooro laligogi.

⁴⁰ Jiisasnonj kaenj jero ejemba tuunj somata yonoononja tosianonj qaa ii moma kokaenj jegi, “Eja koi kanonj mono onja gejatootoo eja asugi-waatiwaajonj jegiti, mono ii kolooja.”

⁴¹ Tosianonj jegi, “Inonj Hamoqeqe Toya Kraist kolooja.” Kaenj jegito, tosianonj qewagonj jegi, “Kraistnonj mono nomaenj Galili prowinsnonja kanaga? Ii mende sokonja. ⁴² *Buŋa Terenonj kokaenj jeja, ‘Kinj Deiwidnonj Judia prowinswaa taonj melaa Betlehem kanonj laligoroti, Kraistnonj iikanonja koloonj Deiwidwaa gbiliuruta yonoononja monj koloowaa.’” ⁴³ Kaanj kaan

* **7:37:** Lew 23.36 * **7:38:** Eze 47.1; Zek 14.8 * **7:42:** 2 Sml 7.12; Mai 5.2

lan jegi ejemba tuun yononon Jiisaswaajon ama juma deengi. ⁴⁴ Yonoononga tosanon men somongowombaajon mogito, monon selianon mende mero. Kian.

Juuda galen yononon Jiisas mende moma laarin mug.

⁴⁵ Jiwowon jigowaa kiropo galen (sikiriti) yononon eleema jigo gawon galen ano Farisii (Kana qaawaa kaparankonkon) yonoonon kagi kokaen jen onongi, “Ono naambaajon ii mende men kaju?”

⁴⁶ Jen onongi kokaen meleengi, “Eja iikanon qaa jenkeji, monon kambañ monon qaa tania kaan mende jero.”

⁴⁷ Kaen meleengi Farisii (Kana qaawaa kaparankonkon) yononon qisin jen onongi, “Ono kaanadeen enkalolon men onono laligoju me?

⁴⁸ Galenkonkon eja nonoononga monon mono ii mende moma laarin muro. Ano Farisii (Kana qaawaa kaparankonkon) nonoononga monon mon uuta iwaanon baagen meleeno me qaago?

⁴⁹ Kaen qaago totoonto, ejemba tuunleembe Mooseswaa Kana qaa mende moma koton Jiisaswaa qaa moma gadokopa qaa lan jenkejuti, iyonoonon qaa sena ii mesaowona! Anutunon mono ii qasuañ onono tiwilaawuya.”

⁵⁰ *Kaen jen onongi eja qata Nikodeemus wala Jiisaswaanon karo qambañmambañ qaa muroti, iinon kaanagadeen iyonoononga mon koloon batugianon rama kokaen injoro, ⁵¹ “Eja monon singisongo anoti, ii mende qisinin jero momago

* **7:50:** Jon 3.1-2

kilen gosiniŋ sokonja me qaago? Mende gosin qaaya een lan jen tegowonati een, mono anono Kana qaanana qewonja me? Ii mende sokombaa.”

⁵² Kaen jero moma kokaen meleema mugi, “Gii kaanagadeen Jiisas kaanja meleema Galili qanda ejaga koloojan me? Galili prowinsnonja geja-tootoo eja mon mende koloowaati, ii mojon. Kaya ii geengo Buna Tere weenjon kania monjama moma kotowa.” ⁵³ Kaen jenonkooli ama juma deema mirigianon kenji. Kian.

8

Emba monjon serowilin ano mokoloogi.

¹ Mirigianon kengito, Jiisasnon kema Oil gere baanjon uro. ² Uma en goman ano umugawodeen mombo eleema jiwowon jigonon uro ejemba tuun kuuya kan liligon mugi kamaan rama kuma onono.

³ Kuma onono Kana qaawaa boi ano Farisii (Kana qaawaa kaparanjon) yononon emba mon wama iwaanon kagi. Emba iinon serowilin mero iikawaajon men somongogiti, ii wama tuun jaagianon anji. ⁴ Jaagianon ama Jiisawaajon jegi, “Boi, emba koi kanon olonkalu ama mero mono iikanondeen mokolon men kajon.

⁵ *Mooseswaa Kana qaanon emba kaanja ii jamonon gilin qenin komuwaatiwaajon jen koton nononota eja. Kaen ejato, giinon iwaajon nomaen jewaga?”

⁶ Kaen jen iikanon mondon Jiisas qaawaa timbinon horonin amamaaro kania mokolon qaa

* **8:5:** Lew 20.10; Dut 22.22-24

jakeyanonj ama qewombaajonj jegi. Kaenj jegi usugonj kamaanj borianonj tere monj namononj ooro.

⁷ Ooroto, toroqenj kaparanj koma qisinj mugi hak otaama waama dindiŋa nama kokaenj injjoro mogi, “Onoononŋa monjonj singisonŋo monj mende ama laligoji, iinonj mono saanonj jamo mutuya menj gilinj qewaa.” ⁸ Kaenj injjoro mogi mombo usugonj kamaanj tere mombo namononj ooro.

⁹ Jiisasnonj qaa jeroti, iikanonj onjoma somonjgoro iyanŋia singisonjgogia gamuyawo anŋiti, ii Anutunonj qendeema iyanŋiaa uugianonj nanjonj jero isinonjŋia qaono. Iikanonj qaono qaa bok nanŋi wanŋianonj wala onjomesaonj keno iwaa qerewenjanonj gematanonj keno tosaanŋa motomotoonj yonjononj kokomomola menj kuuya kendaborogi. Konoganonj keno Jiisasnonj penjonj kuunj raro embanonj yanodeenj iwo nano.

¹⁰ Jiisasnonj otaama waama dindiŋa nama emba ii iima kokaenj ijoro, “Emba, gii qaa jakeyanonj ama gombombaajonj jejuti, iyonjononj mono daenjenj gii geenŋa nii neena kenju? Yonoononŋa monjonj nama gii komuwagatiwaa qaaya mende jenj tegoja me?”

¹¹ Ijoro moma meleeno, “Oo Ponj, monjonj mende jenj tegonj nonja.” Kaenj meleeno ijoro, “Ninonj kaanagadeenj gii mende jenj tegonj gonjenj. Gii mono keteda koi kanainj singisonjgo mombo mende ama laligowa.” Kianj.

Gomanj so ananaa asasaganana ii Jiisas.

¹² *Jiisasnonj qaa mombo toroqenj kokaenj

* **8:12:** Mat 5.14; Jon 9.5

injijoro mogi, “Niinon ejemba gomaņa gomaņa rama kenjuti, onoo asasagagia koloojen. Mononon nii notaan kawaati, iinon mono pangamanon umbuqumbulan mende kuun laligowaato, laaligo kotigaa asasaga iikawaa uutanon laligowaa.”

¹³ *Kaen injijoro Farisii (Kana qaawaa kaparankonkon) yononon kokaen ijogi, “Geengodeen kaniaga nanjon jen asarinkejanj, iikaanja ii mende sokonja. Qaago.”

¹⁴ Kaen ijogi kokaen injijoro, “Niinon daakaya kamaan kaweti ano dakanon kema umanjati, ii modaborojen. Kawaajon neeno kaniana nanjon jen asarinkejenj, qaa ii mono saanon sokonja. Ii sokonjato, onoo noo kaniana ii onanon mende moma kotoju. ¹⁵ Ononon ejemba selegia iikayadeen iima iikaanja kanon bakasasan gosin onoma qaagia tondu jen tegonkejuto, niinon ejemba mombaa qaaya mende jen tegonkejen.

¹⁶ “Nii neenodeen mende laligojento, Ama wasin nono kaweti, iinon mono niwo nano laligojo. Iikawaajon mombaa qaaya jen tegowenagati een, ii mono dindinagadeen gosin soyanon jen tegowenaga. ¹⁷ *Woinon qaa mon uumotoon ama nanjon jeri kotiinkeja. Qaa ii onoo Kana qaanon kaanagadeen oogita eja.

¹⁸ “Niinon neenaa kaniana nanjon jenkejen ano Ama wasin nonoti, iinon kaanagadeen noo kaniana nanjon jenkeja. Kawaajon woi koloojo iikanon saanon kotiin sokondaboroja.”

¹⁹ Jiisasnon kaen jero moma kokaen qisin mugj, “Goo Manja ii dakanon laligoja?” Qisin

* **8:13:** Jon 5.31 * **8:17:** Dut 19.15

mugi meleeno, “Onjo nii ano Maḡna noroo kani-nanara mende moma laligoju. Onjo noo kani-ana moma kotowuyagati eenj, mono noo Maḡna kaanagadeenj moma mubuyaga.”

²⁰ Jiisasnoḡ jiwowonj jigowaa nandunj dun kosianonj nama ejemba kuma onjoma qaa ii jero. Ii jeroto, kambanjonj mende kanj kuurotiwaajonj ama monjonj ii mende meḡ somonjgoro. Kianj.

“Dakanonj umanjati, onjo iikanonj ubombaajonj amamaawuya.”

²¹ Jiisasnoḡ qaa monj kokaenj toroqenjinjoro, “Niinonj onjomesaonj kema laligowe onjo nii monjgama noma laligowuya ano singisonjgo anjgiti, iikanonj qokotaan nama koomu kombombanja komuwu. Iikawaajonj dakanonj umanjati, onjo iikanonj ubombaajonj amamaawuya.”

²² Juuda jotamemeya yonjononj ii moma jegi, “Kokaenj jeja, ‘Dakanonj umanjati, onjo iikanonj ubombaajonj amamaawuya.’ Qaa ii nomaenj? Aro aomambaajonj jeja me?”

²³ Kaenj jegi injijoro, “Onjo namo kokawaa toya koloonj laligojuto, niinonj gomanj balonj eukawaa bunjaga koloojenj. Onjononj balononj koloonj namo kokawaa bunja koloonj laligojuto, niinonj waladeenj namo koi kanonj mende koloowe.

²⁴ Mende koloonj laaligowaa kania kamban so laligonj koubeti, niinonj mono ii koloojenj. Noonjonj kaenj mende moma laarijuti eenj, mono singisonjgo anjgiti, ii mende mesaonj iikanonj qokotaan nama koomu kombombanja komuwuya. Kania iikawaajonj ama kokaenj injijowe moju,

‘Ono singisonjo anḡiti, mono iikanonj qokotaan nama koomu kombombaḡa komuwuya’. Qaa ii onjanonj.”

²⁵ Qaa ii moma kokaenj qisinj mugi, “Gii mono moroga koloojanj?” Qisinj mugi meleeno, “Kania inisaambe modaborojuti, niinonj mono ii koloojenj. ²⁶ Niinonj onjoonj qaa mamaga saanonj toroqenj jewanaga ano singisonjo mamaga anḡiti, iikawaa qaaya saanonj jenj tegowenagato, wasinj nonoti, iinonj mono noo wasiwasi Tona honja kolooja. Iinonj qaa jero iwaanonja moma kouma laligojenj, niinonj mono qaa ii asuganonj jewe gomaḡa gomaḡa yonononj momakebuya.”

²⁷ Kaenj meleenoto, Amawaajonj qaa toroqenj jeroti, iyonononj ii mende moma asarigi. ²⁸ Jiisanonj toroqenj kokaenj injjoro, “Niinonj laaligowaa kania kambaḡ so laligonj koubeti, mono ii koloojenj. Iikawaa kania ii kanagenj saanonj moma asariwuya. Niinonj iwoi monj neenaa esunanonj me neenaa uunaajonj mende amakejento, Amananonj qaa kuma noma lalig-
oroti, mono iikawaa so qaa jena koi jenkejenj. Qaa kota woi iikawaa kania ii kanagenj moma asariwuya. Onjo Siwe gomambaa Eja Honja kosigogi eu uma komuwaati, kambaḡ iikanonj ii saanonj moma asariwuya.

²⁹ Wasinj nonoti, iinonj mono niwo nano laligojo. Nanamemenj moro sokoma munkeji, niinonj mono suulanj ii amakejenj. Kawaajonj iinonj mende nomesaoro neenodeenj mende laligojenj.”

³⁰ Qaa kaenj jerotiwaajonj ama ejemba mamaganonj uugia meleema Jiisas moma laarinj mugi.

Kian.

Aabahambaa gbiliuruta qolonmolongoya ano Jiisas.

³¹ Jiisasnon Juuda ejemba tosiannon moma laarin mugiti, iyonoojon qaa kokaen injoro, “Noo Buᅇa qaananon uugianon kemero kanon qokotaan silia qen nanjuti een, mono onanon noo gowokouruna koloju. ³² Kaen laligon qaa honaa kania moma kotogi Buᅇa qaa honanon ono bologagiaa kasanonga isama onono solanja (frie) koloon laligowuya.”

³³ *Kaen jero moma meleema kokaen jegi, “Nono Aabahambaa gbiliuruta laligon kanageso walaga koloojon. Kawaajona eja monnon kasa gbado men nonono laligojoniwaajon jejan, ii qaago. Nono mono kaman monnon kamaanqeqeta kaana mende koloon laligin. Ano gii nomaembaajon ama kokaen jejan, ‘Kasanonga isama onono solanja koloon laligowuya’? Qaa ii mende sokonja.”

³⁴ Kaen jegi kokaen meleema onono, “Niinon qaa hona toon mon kokaen injowe mobu: Singisongo anjuti, kuuya iyononon singisongowaa welenqeqe omaya tawagia qaa laligogi iikawaa kasanon kokosiin onomakeja. ³⁵ Kokosiin onomakejato, welenqeqenon toyaa miri uutanon kaman so mende laligon ubaa. Iyanaa Merianon saanon mirianon kaman tetegoya qaa laligowaa.

³⁶ “Merianon bologaa kasanonga isama onono solananiwuti een, ononon mono onanon kasa

* **8:33:** Mat 3.9; Luuk 3.8

gbadoya qaa solan̄a (frieri) kolooñ laligowuya. ³⁷ On̄o Aabrahambaa gbiliuruta laligojuti, mo-jento, bologanon̄ uugia gojonjiwaajon̄ noo Bun̄a qaananon̄ qososoniñ on̄oma kondondongon̄ ka-maan̄keja. Kania kawaajon̄ mono kaparan̄ koma nii nuwombaaajon̄ moju. ³⁸ Niinon̄ Amanaa kooron̄anon̄ laligon̄ iwoi iima laligon̄ koubeti, iikawaa qaayaga jen̄kejen̄. On̄onon̄ kaan̄agadeen̄ man̄gianon̄ qaa injoroti, iikawaa so amakeju.”

³⁹ Jiisasnon̄ kaen̄ meleema on̄ono kokaen̄ jegi moro, “Aabrahamnon̄ mono ananaa asa-ambonana kolooja.” Kaen̄ jegi moma jero, “On̄o Aabrahambaa gbiliuruta koloowuyagati een̄, mono iwaanon̄ nanamemen̄ otaagi sokon-aga. ⁴⁰ Iikawaa tania kokaen̄ kolooja: Niinon̄ Anutuwaa jetanonḡa qaa moma iikawaa so qaa on̄abon̄a ii jewe momakeju. Kamban̄ kokaamba on̄o kaparan̄ koma eja nii nuwombaaajon̄ mojuto, Aabrahamnon̄ kaan̄a mende ano. ⁴¹ On̄oan̄giaa man̄jurugiaa nanamemen̄gia iikayadeen̄ otaan̄ laligoju.” Kaen̄ jero ijogi, “Serowilin̄ kananon̄ kolooñ man̄nana qaa (gua mera) mende koloo-jonto, Man̄nanawo laligojon̄. Anutu iyan̄a mo-toon̄gonon̄ mono man̄ koma nonon̄ja.” Kian̄.

“On̄o Kilen̄aa Toyaa bun̄a kolooju,” jero.

⁴² Jiisasnon̄ kokaen̄ injoro, “Anutunon̄ an̄o man̄ koma on̄onagati een̄, niinon̄ iwaanonḡa kamaan̄ koloowetiwaajon̄ mono saanon̄ nii uu jopagon̄ nombuyaga. Neenaa esun̄non̄ nemun̄ kono mende kolooweto, Anutunon̄ wasin̄ nono kamaan̄ laligojen̄.

⁴³ Qaa jen̄kejeni, ii naambaajon̄ moma

asariwombaajon bimoonkeju? Noo qaananon uugia undeenjiwaajon ii moma kotowombaajon mojogia tiiro zizi togonkeju. Kawaajona ii moma asariwombaajon amamaankeju?

44 “Mono mangia Bologa Toyaa buna kolooju. Siingia kombombananon mono mangiaa siinga bologa otaawutiwaajon eja. Iinon kanakanaiyanonga ejemba unugi koomu ejaga koloon kouma laligoja. Qaa honanon uutanon mende nanjiwaajon ama qaa hona uugun siliqalu nanja. Qolomolon jeje ejaga koloon qolomolon jejewaa wan koloojiwaajon qolomolon jenkeji, ii mono anaa uutaajon jenkeja.

45 “Iinon qolomolon jenkejato, niinon qaa hona jenkejeni, onjo iikawaajon nii mende moma laarin nomakeju. 46 Onjo kuuyanon noo kaniana kokaen qendeembombaa amamaankeju: Iinon singisonjo ano qaayawo laligoja. Kaniana iikaya monganjuto, niinon qaa hona jenkejeni, ii mono naambaajon mende moma laarin nonju?

47 “Monjon Anutuwaawo buna kolooji, iinon mono Anutuwaanon qaa geja ama momakeja. Onjo Anutuwaawo buna mende koloojutiwaajon ama qaa ii mende moma asarinkeju.” Kian.

Jiisasnon iyanajon nomaen jokolooro?

48 Jiisasnon Juuda ejemba yonoo kanagia injisaano kitia meleema kokaen ijogi, “Gii Samaria prowinswaa siliqalu ejaga koloon omenon uuganon kemero laligojan. Kaen jenin sokonja me qolonjojon, ii saanon geenjo jena mobon.”

⁴⁹ Kaen ijogi kokaen meleeno, “Omenon uunanon mende kemero laligojen. Nii Amanagadeen goda qen mun laligowe ononon kilen nii gamu qen nomakeju. ⁵⁰ Kaen amakejuto, neeno qabuñanawo koloomambaajon janjarin mende riinkejē. Motoongonon kaan koloomambaajon manjaya qen laligoja. Eja iinon motoonngo gosin noma ‘sokonjan,’ jen jen tegon nomakeja. ⁵¹ Niinon qaa hona toon mon kokaen injowe mobu: Monon noo Buña qaana ten koma otaankeji, iinon mono kaban monon koomu kotigaa buña mende koloowaa.”

⁵² Kaen meleeno Juuda jotamemeya yononon Jiisas kokaen jegi moro, “Aabraham ano gejatootoo ejemba yononon komugi ano giinon kilen kokaen jena sisau kolooja, ‘Monon noo Buña qaana ten koma otaankeji, iinon kaban monon koomu kotigaa buña mende koloowaa.’ Kaen jejanwaajon gii ome monon uuganon kemero laligojan. Ii keteda koi saanon moma asarijon. ⁵³ Nonoo beñana Aabraham komuroti, giinon mono ii uugun iwaa somataya koloojan me? Gejatootoo yononon kaanagadeen komugi. Gii geengaajon mona uro ‘Somata moroga koloojen?’ jen mojan?”

⁵⁴ Kaen jegi moma kokaen meleeno, “Neenaajon mobe uro Anutuwaa akadamuya ii neeno buña qen aowenagati een, qabuñana ii mono kikisi kaan koloonaga. Amananon iyanaa akadamuya nonotiwaaajon ama qabuñanawo koloon laligojen. Ononon iwaaajon ‘Nonoo beñana Anutu kolooja,’ jeju. ⁵⁵ Ononon kania

ii saanon mende moma kotonkejuto, niinon ii saanon moma mujen. ‘Ii mende moma mujen,’ jewnagati een, mono onjo kaanja tiliqili eja koloowenaga. Nii eja kaanja mende koloojento, ii saanon moma mujen ano iwaa qaaya ten komakejen. ⁵⁶ Onoo bengia Aabrahamnon nii namonon kamaan laligomanatiwaajon mamboma kamban ii iimambaajon uu korisoro moma laligoro. Kamban kokaamba Siwenon laligon kotiuro niinon asugiwe noo kambana ii iima kawaajon aisooro.”

⁵⁷ Kaen meleeno Juuda jotamemeya yononon kokaen jegi moro, “Gbaniga 50 mende uugun iikawaa baatanon laligojan ano ‘Aabraham iibe,’ jena mende sokonja.”

⁵⁸ Ii moma injoro, “Niinon qaa honja toon mon kokaen injowe mobu: Aabrahamnon mende kolooro niinon mono kamban kanon laligowe.”

⁵⁹ Kaen jero moma jamonon gilin qewombaa-jon jamo amboranjon megito, Jiisasnon asanjon jiwowon jigowaa toonja mesaon olon koma keno. Kian.

9

Jiisasnon eja jaagoo mon men qeangoro.

¹ Jiisasnon toroqen kana kema eja mon nemunaa goron uutanonga jaagoo kolooroti, ii iiro. ² Ii iiro gowokourutanon qisin mun jegi, “Somatanana, iinon mono morowaa singisongowaajon ama jaagoo kaanja kolooro? Iyanaa singisongowaaajonja me nemunmanja yoro singisongowaaajonja?”

³ Jegi kokaen meleeno, “Año singisongo mon mende ano nemunmananõj singisongo mende anito, Anutuwaa ku-usunanõj iwaa laaligoy-anõj asuganõj asugiwaatiwaaõj kaanã kolooro. ⁴ Ween asarin ejiwaa so mono wasin nonoti, iwaanõj gawõj pondan men laligowõnã. Goman tiiwaati, iikanõj kuuya gawõj mewombaaõj amamaawõnã. ⁵ *Niinõj namonõj laligomanãtiwaa so gomanã gomanã onoo asasagagia koloon asarin laligomanã.”

⁶ Kaen jen balonõj sulaaro kemero gbakon meleema eja jaagoowaa jaayanõj timimearo. ⁷ Timimean kokaen jen koto, “Gii mono Siloam apu angonõj kema jaaga songbambaa.” (Siloam qa ii ananaa qaanõj Wasiwasi eja.) Kaen jen koto kema jaaya songbano tooro uuro asariro eleema mirianõj karo.

⁸ Kaen karo alauruta kosianõj laligogiti ano tosanõj wala nene iwoiwaajõj welema onoma laligoro iigiti, iyononõj ii iima jegi, “Jaago eja nenuwaa welema rama laligoroti, eja iinõj me?”

⁹ Tosianõj jegi, “Eja inaa ii.” Tosianõj jegi, “Qaago, kaitania ii kaanã koloojato, iinõj qaago.” Kaandeen kaan jegi año jero, “Niinõj mono iiga koloojen.”

¹⁰ Kaen jero kokaen qisigi, “Jaaga mono nomæn ana tooja?”

¹¹ Qisigi kokaen meleema injoro, “Eja qata Jiisas qamakejuti, iinõj sulaaro balõj gurujyanõj kemero meleema jaananõj timimean jen koton kokaen jero, ‘Gii mono Siloam apu

* **9:5:** Mat 5.14; Jon 8.12

anjonon kema jaaga songbambaa.’ Kaen jero apu iikanon kema jaana songbambe tooro uuwe asariro.”

¹² Kaen meleema onono kokaen qisigi, “Eja ii dakanon laligoja?” Qisin mugi “Mende mojen,” jero. Kian.

Farisii yononon jaaya toorotiwaajon qiqisi anji.

¹³ Eja jaagoo laligoroti, iinon “Mende mojen,” jero ejembanon ii wama Farisii (Kana qaawaa kaparankonkon) yononon kenji. ¹⁴ Jiisanon sulaayanon balon gurujuyawonon meleema jaayanon timimean metooroti, ii mono Sabat kendon kambananon mero. ¹⁵ Kawaajon Farisii yononon kaanagadeen kokaen qisin mugi, “Jaaga mono nomaen ana tooja?” Qisin mugi kokaen meleema onono, “Eja iikanon mono sulaayanon balon gurujuyawonon meleema jaananon timimearo kema jaasewana songbama jaana uuwe asarija.”

¹⁶ Kaen meleema onono Farisii yonononga tosianon jegi, “Eja iikanon Sabat kendon kotogoji, iikawaajon mono Anutuwaanon ejaga mende kolooja.” Tosianon jegi, “Kaan qaago! Eja doogoya mononon mono nomaen ama angoletto kaan memambaajon kotiinaga?” Kaan kaan jen iyangia juma deengi.

¹⁷ Kaen deema eja jaagoo iikawanon mombo eleema kan jegi, “Jaaga metooroti, iwaajon mono nomaen jewaga?” Kaen jegi “Gejatootoo ejaga kolooja,” jero.

¹⁸ Kaen jero jaaya honaga goorota tooro uuroti, Juuda jotamemeya yononon ii mende moma

laarigi. Mende moma laarinj uuwoi nama nemunmanja horonj oronji kari. ¹⁹ Kari kokaen qisinj oronji, “Eja koi oroo meragaraga me qaago? ‘Jaagoo kolooro,’ jejaoto, nomaen ama keteda koi jaaya uunj iija?”

²⁰ Qisinj oronji kokaen meleen, “Eja koi noroo meranaraga kolooja ano jaagoo kolooroti, ii saanonj mojo. ²¹ Ii mojoto, nomaen ama keteda koi jaaya tooro uunj iiji, ii mende mojo. Morononj jaaya metooro uuji, noro kaanagadeenj mende mojo. Kokoga qaago, mono somariinj gowia jorakaanaga ano momakootoyawo kolooja. Kawaajonj mono iyanajonj qisigi kaniaya saanonj jewaa.”

²² Juuda jotamemeya yonoojonj toroko moma kaen injjori. Yonononj batugianonj qaa kokaen somonjonj uumotoonjo ama nanji, “Mojnonj ‘Jisas Hamoqeqe Toya Kraist kolooji,’ kaen jen asugiwaati eenj, ii mono qamakooli miri tuunj somatanonga konjoma mubonja.” ²³ Qaa kawaajonj ama kokaen injjori, “Kokoga qaago, ii uugejiawo. Kawaajonj mono iyanja qisinj mubu.”

²⁴ Kawaajonj eja jaagoo laligoroti, ii mombo horogi karo kokaen jegi moro, “Eja ii singisonjo ejaga kolooja, ii mojonj. Iikawaajonj mono Anutuwaa qabunjaya mepeseena akadamuyawo kolooro sokombaa.”

²⁵ Ii moma kokaen meleen, “Singisonjo ejaga kolooja me qaago, niinonj ii mende mojenj. Motoonjo kokaenja kaya mojenj: Niinonj jaagoo laligoweto, keteda koi kanonj saanonj uunj iijenj.”

²⁶ Kaenj meleen, kokaen qisinj mugi, “Naa iwoiga ama gonja? Jaaga mono nomaen metooja?”

²⁷ Qisiŋ mugi kokaen meleema oŋono, “Ni-inonŋ mono meleema oŋonjento, oŋononŋ qaa jejeŋati, ii mende mojuya. Naambaajonŋ ii oŋa kosiga mombo jewe mobombaajonŋ kaparanŋ konju? Oŋononŋ mono kaanagadeen iwaa gowokouruta koloowombaajonŋ moju me qaago?”

²⁸ Kaen meleema oŋono mepaqepae ama uuqeqe qaa tokoronkota kokaen jen mugi, “Gii mono iwaa gowokoyaga koloojanto, nonononŋ Mooseswaa gowokourutaga laligojonŋ. ²⁹ Anutunonŋ Mooses Buŋa qaa muroti mojonŋ, eja iikanonŋ mono iikanonŋa me kanonŋa kolooroti, ii mende mojonŋ.”

³⁰ Kaen jegi qaa kokaen injoro, “Iinonŋ dakaya kolooroti, oŋo iikawaajonŋ kaanjadeen tompiririnŋ ama kiko qejutiwaajonŋ moma waliŋgojenŋ. Oŋanonŋ waliŋgojento, kilenŋ noo jaana metooro saanonŋ uunŋ iijenŋ. ³¹ Ejemba doogoya yonononŋ Anutu qama kooligi mende moma oŋomakeja, ii mojonŋ. Ii mojonŋ, moŋnonŋ Anutu goda qeŋ muŋ uusiiŋa otaankeji, iwaanonŋ qamakooli mono geja ama momakeja. ³² Moŋ jaagoo kolooro moŋnonŋ kaŋ jaaya metooroti, sundu kaanŋa ii walagadeen mende moma laligoninŋ. Siwe balononŋ koloori, kambanŋ iikanonŋa kanainŋ kouma kete laligojonŋi, iikanonŋ sundu kaanŋa moŋ mende moninŋ. ³³ Anutuwaanonŋa mende kanagati eenŋ, iinonŋ mono iwoi kaanŋa memambaajonŋ amamaanaga.”

³⁴ Kaen jero moma kokaen jen mugi, “Nemuŋmanŋanonŋ siŋgisonŋgowo laligori gii siŋgisonŋgo kuuya kawo koloonŋ somariina ano

giinon kete nono kuma nonomambaajon mojan. Ii mende sokonja.” Kaen jen mun konjonji seleengen kamaaro. Kian.

Uuwaa jaanon gooro kematou-kantou ama laaligo.

³⁵ Konjonji seleengen kamaaroti, qaa iikanon Jiisaswaa gejianon kemero moma eja ii mokoloon kokaen ijoro, “Gii Anutuwaa Meria moma laarin mujan me qaago?”

³⁶ Kaen ijoro kokaen meleema qisiro, “Oo Somatana, eja ii moronon? Ii jena momago ii saanon moma laarin mumanja.”

³⁷ Meleeno kokaen jen koton muro, “Gii kokaen uun niiba. Giwo qaa jejenji, eja ii mono niinon koloojen.”

³⁸ Ii moma jero, “Oo Pon, nii moma laarin gonjen.” Kaen jen usugon qama koolin muro.

³⁹ Jiisasnon jero, “Niinon ejemba gosin qaa-gia jen tegomambaajon ama kamaan namonon koloowe. Noojon ama tosianon jaagoo koloojuti, yonoo jaagia tooro saanon uun iima kotowuya. Tosaanja jaagia awaa laligojuti, yononon noojon ama bao jaagoo koloon laligowuya.”

⁴⁰ Kaen jero Farisii tosianon kosianon iikanon nama qaa ii moma kokaen qisigi, “Wae! Nono kaanjadeen jaagoo ejaga koloojon me? Nonoojon jejan me?”

⁴¹ Kaen qisigi kokaen injoro, “Ono ‘Jaagoo koloojon,’ jewuyagati een, mono singisongo mende en ononagato, kamban kokaamba ‘Saanon iima kotojon,’ kaen jenkejutiwaajon ama

singisonḡogianon mono en alin en onḡombaa.”
Kian.

10

Lama ano galengia awaa.

¹ Jiisasnon galen meme qaa kokaen jero, “Ninon qaa hona toon mon kokaen injjowe mobu: Tosianon lama toton uutanon keubombaaajon nagonon qaagoto, sopa waleema kemejuti, yononon mono kikekakasililin ano yonḡoro meme ejemba kolooju. ² Mononon nagonon keuji, iinon lama yonoo galengia kolooja. ³ Iinon kouro nagu galenanon ii iima nagu horon muro kamaan qaro lama yononon qaa aroya saanon moma kotonkeju. Galengianon anaa lamauruta onooma qagia qama unuano totonḡia mesaon saanon seleenḡen kemakeju.

⁴ “Anaanon lamauruta kuuya unuano totonḡia mesaon seleenḡen kenḡi iinon jotamemegia koloon wala keno qaa aroya moma kotojutiwaajon gematanon otaan kemakeju. ⁵ Iyanḡiaa galengia saanon otaankejuto, waba mononon kan qaro ii mende toton otaawuya. Waba yonoo qaa arogia mende moma kotojutiwaajon mono jirinḡirin ama iwaajon keeta toḡon deembuya.”

⁶ Jiisasnon qaa aasangoya ii injjoroto, qaa iikawaa kania mende moma asarin kiko qegi. Kian.

Jiisasnon lama galen awaa kolooja.

⁷ Kiko qegi toroḡen yonoojon kokaen jero, “Ninon qaa hona toon mon kokaen injjowe mobu:

Niinonj lama totombaa naguya koloojen. ⁸ Noo gemananonj tuunj galenj kuuya wala kagiti, iyonononj kike ano yongoro meme ejembaga koloogi. Kaenj koloogitiwaajonj lama yonononj ii mende moma kotonj onoma laligogi.

⁹ “Niinonj motoonjgo lama totombaa naguya koloojen. Daenj onononj Anutuwo kotiinj laligowombaajonj jenj niwo qokotaan laligojuti, niinonj mono hamo qen onombe letombuya. Kaenj koloonj lama totonj uutanonj uma kamaanj seleenjenj kema nene gomaŋa moriaŋawo mokoloonjkebuya. ¹⁰ Yongoro meme yonononj naambaajonj kankeju? Yonononj yongoro menj nununj tiwilaan nonombombaajonj kankeju. Iwoi morota ambombaajonj qaago. Niinonj iikaanŋa mende koloojen. Niinonj onjo laaligo kombombaŋa mokoloonj oyanboyanj laligowutiwaajonj kanj laligojen.

¹¹ Niinonj lama galenj awaa koloojen. Lama galenj awaanonj mono lamauruta yonoojonj ama laaligoya qeleema onombaa. ¹² Mononj lama toya mende koloonj tawaya mewutiwaajonjgadeen kanj tondu galenj koma onomakeji, ii kokaenj: Kasu kawalianonj karo iima lama onomesaonj unjurama keno kasu kawalianonj lama kisiyaen menj injinj ununj mendeema onombaa. ¹³ Iinonj seleenjenjga kanj sewan memewaajonjgadeen ‘Lama galenj koma onomaŋa,’ ii jetanonj jenj lama onoojonj majakaka mende moma telambelan qaganonj tondu laligonj unjurama kembaa.

14-15 *“Niinonj lama galenj awaa koloojen. Amananonj nii moma nono niinonj Amana moma munj laligojen. Iikawaa so niinonj neenaa lamauruna moma onombe yonononj nii moma nomakeju. Niinonj laaligona lamauruna onoojonj ama qeleema mesaomanja. ¹⁶ Noononj lama tuunj tosia ii kaanagadeenj koloonj laligowuya. Yonononj lama totonj kokawaa toya mende laligojuto, kilenj noo qaa arona momakebuya. Niinonj ii kaanagadeenj unjuambe kawaa so kema kankebuya. Kanagenj tuunja tuunja yonononj kululuunj tuunj somata motoonngo koloogi galenj motoongononj galenj koma onono laligowuya.

¹⁷ Amanonj kokaembaajonja ama nii uutanonj jopagonj nomakeja: Niinonj laaligona mesaonj mombo gbilinj laligonj umanja. Ii Amawaa jaanonj sokonja. ¹⁸ Laaligona mononj mende nuambaato, ii neeno qeleema mesaomanja. Amananonj jenj kotonj nono neeno laaligona qeleema mesaomanja ano iikawaa gematanonj mombo gbilinj laligonj umanja. Ku-usunj kaanja ii noononj eja.”

¹⁹ Jiisasonj qaa ii jerotiwaaajonj ama Juuda jotamemeya yonoo batugianonj niinonjinonj mombo kolooro. ²⁰ Yonoononja mamaganonj kokaenj jegi, “Omenonj uutanonj kemerota laligonj kaamaa anja. Mono naambaajonj qaaya mobonaga? Mono mesaowonja.”

²¹ Tosianonj jegi, “Qaa kaanja ii kokojinjinj ejawaa qaa kaanja qaago. Omenonj mono jaagoo ejemba yonoo jaagia nomaenj metoonaga?” Kaenj amigi.

* **10:14-15:** Mat 11:27; Luuk 10:22

Juuda jotamemeya yoŋonoŋ Jiisas gema qegi.

²² Wala eenanoŋ jiwowoŋ jigo koma konjoratiŋ naguya horogi. Ii gbani so romoŋgoŋ kendombaa aisoowombaajoŋ* Jerusalem ajoroogi. Kambaŋ iikanoŋ kaŋ kuuro koŋuru kambaŋ saŋgoŋaa uutanoŋ laligogi.

²³ Jiisasnoŋ jiwowoŋ jigowaa toton uutanoŋ kiŋ Solomombaa sombeŋ saraŋawo qagiti, kanoŋ kema liligoro. ²⁴ Kema liligoro Juuda jotamemeya yoŋonoŋ kaŋ liligoŋ muŋ kokaen qisiŋ mugi, “Kaniaga kolatina mono kambaŋ dawo toroqen mambombom-baajoŋ mojan? Gii Hamoqeqe Toya koloojan me qaago, ii mono asuganoŋ jena mobon.”

²⁵ Kaen jeŋ qisiŋ mugi Jiisasnoŋ kokaen meleema oŋono, “Nii jewe mogito, oŋo noo qaana ii mende moma laariju. Niinoŋ Amanaa qatanoŋ aŋgoletu amakejeŋi, iikanoŋ mono kaniana inisaama naŋgoŋ qendeema oŋomakeja.

²⁶ Ii naŋgoŋ qendeema oŋomakejato, oŋo noo lama tuuŋ uutanoŋ mende laligojutiwaajoŋ ama qaana mende moma laariŋkeju.

²⁷ “Niinoŋ lamauruna moma oŋombe yoŋonoŋ kaŋagadeen noo qaa arona moma nii notaŋkeju. ²⁸ Niinoŋ laaligo kombombaŋa oŋombe letoma kambaŋ moŋnoŋ mende toton tiwilaawuya. Moŋnoŋ moŋ ii noo boronanoŋga mende horon kondeema oŋombaa. ²⁹ Noo Amananoŋ ii noo boronanoŋ oŋoonoti, iinoŋ

* **10:22:** Kendon qata Hanuka ii Disemba 25 kanain ween 8 kawaa so rama aisoogi. Miri kuuyanoŋ kiwa ootirigi asariro gere seŋa kululuuŋ rii qama korisoro aŋgi.

kuuya unuugun uuta kolooja. Kawaajon kuuyanon ii noo Amanaa borianonga horon kondeema onbombaaajon amamaawuya. ³⁰ Nii ano Ama noronon mono motoonjo koloon laligojo.”

³¹ Jiisasnon kaen jero Juuda jotamemeya yononon mombo namononga jamo amboraanjon iikanon gilin qewombaaajon angi. ³² Kaen angito, kokaen jen onono, “Amanon nemun koma nono angoletto somata mamaga ama mewe iigiti, iyonoononga mono naa mombaaajon romonjon nii jamonon gilin nuwombaaajon moju?”

³³ *Jen onono Juuda yononon meleema jegi, “Nononon angoletto somata anatiwaaajon ama mende jamonon gilin guwombaaajon anjonto, Anutu mepaqepae ama mujanjiwaa irona ama gombona. Gii balon ejaga ano selega een men uma Anutu kaana koloomambaaajon jejan.”

³⁴ *Kaen jegi Jiisasnon meleema onono, “Buqa Terenon Kana qaa mon kokaen oogita eja, ‘Anutu niinon jewe: Ono mono noo bejsakonjuruna koloaju.’ ³⁵ Buqa Terewaa qaa ii mono mende janjon qaombaato, powowon ewaa. Kawaajon Anutunon qaaya ano kan ejemba bunagiaga kolooroti, Anutunon yonoo qagia ‘bejsakonjuruna’ kaen qama onono. ³⁶ Ejemba omaya kaen qama ononoto, Amanon eja men sorain wasiro namonon kamaaroti, ononon mono nomaen ama iwaajon kokaen jeju, ‘Gii Anutu mepaqepae ama mun laligojan.’ Niinon ‘Anutu waa meria koloojen,’ qaa kaen jewe

* **10:33:** Lew 24.16 * **10:34:** Ond 82.6

onononj mono naambaajonj ii mogi mende sokonja? Onjo Anutuwaanonj Bunja qaa ii qeju me?

³⁷ “Gawonj menkejeni, ii iigi Amanaa nanamemembaa so mende amakeji eenj, mono mende moma laarinj nombu. ³⁸ Amanaa nanamemembaa so ama menj laligojeni eenj, kaniaa kaanj iima mono moma laarinj nombu. Ii qaanaajonj ama mende moma laariwuyagati eenj, mono angoletonaajonj ama kilenj moma laarinj nombuya. Amanonj niwo qokotaanj nanja ano niinonj Amawo qokotaanj nanjeni, onjo iikawaa kania moma sorogonj asariwuti-waajonj koi jejenj.”

³⁹ Jiisasnonj kaenj jero mombo menj somonjgowombaajonj mogito, boro baagianonjga qosoma kamaanj keno.

⁴⁰ *Onjomesaonj Jordan apu gowoya kotonj mombo leegenj kema Jononj wala oomulu menj onjoma laligoroti, kanonj keuma kambanj tosaanja toroqenj iikanonj laligoro. ⁴¹ Iikanonj laligoro ejemba mamaganonj iwaanonj kouma iima kokaenj jegi, “Jononj angoletoto motoonjgo monj mende meroto, qaa kuuya eja koi kawaajonj jeroti, ii mono qaa honja jenj laligoro.” ⁴² Kougiti, iyonjoononjga mamaganonj uugia meleema moma laarinj mugij. Kianj.

11

Jiisaswaa alia Lazarusnonj komuro.

* **10:40:** Jon 1.28

¹ *Betani taononɔ eja mon qata Lazarus iikanon ji kiro ero. Maria ano Marta daremun yoronon Betani taon iikanon laligori. ² *Maria iikanon Pon apu koowayawonon morin wan juyanon kania keren mero. Lazarus ji kiro eroti, ii iwaa naanaga. ³ Lazarusnon ji kiro ero naanwoitanon buju qaa kokaen ani Jiisaswaanon keno, “Pon moba, wombo alaganon mono ji kiro eja.”

⁴ Buju ii kenoto, Jiisasnon ii moma kokaen jero, “Ji iikanon eja alana komuwaatiwaajon ama mende koloon muro eja. Iikawaajon qaagoto, Anutuwaa Merianon ii men qeangoro ejembanon kania ii iima koton Anutu mepeseegi qabunayanon asarin seiro Siwewaa akadamuyawo koloowaa. Ji ii iikawaajon ama koloon muro.”

⁵ Jiisasnon Marta, iwaa koga ano naanagara Lazarus yonoojon uuta ero laligoro. ⁶ Kaen laligoro, kilen jiaa bujuya moma goman laligoroti, iikanondeen ween woi toroqen laligoro. ⁷ Ii laligoro kambañ ii tegoro gowokouruta yonoojon kokaen injoro, “Anana mono Judia prowinsnon eleema kembona.”

⁸ Kaen jero meleengi, “Somatanana, Juuda yononon indigen kaparan koma jamonon gilin guwombaajon angi. Kawaajon mombo Judia eleema kemambaajon jejani, ii mende sokonja.”

⁹ Kaen meleengi Jiisasnon qaa kokaen jero, “Weembaa auaya 12 ejuti, monnon kawaa asasaganon kana kambaati, ii mono iwoi monnon qen mizimizi mende men mubaa. Balombaa

* **11:1:** Luuk 10.38-39 * **11:2:** Jon 12.3

asaganon asarin muro saanon iima kembaa. ¹⁰ Saanon kambaato, monon kiwaya mende en muro gomantiinanon kematou-kantou kemaati, iinon mono kema qen mizimizi mewaa.” ¹¹ Qaa ii jengo kokaen injoro, “Alanana Lazarusnon gaon ejato, niinon kema gaononga mindiwe waabaa.”

¹² Qaa ii moma kokaen jegi moro, “Pon, onanon gaon eji een, mono saanon en qeangowaa.”

¹³ Jiisasnon Lazarus komurotiwaa qaa saana jeroto, gowoko yononon ‘Gaonga eja,’ jeroti, iikawaa moma bimbingon qaa kania mende moma kotogi. ¹⁴ Mende moma kotogitiwaajon Jiisasnon asuganon jokolon jero, “Lazarusnon komurota eja. ¹⁵ Niinon iwo mende laligowe komurotiwaajon niinon kema men gbiliwe waaro iigi momalaaringianon kotiiwaa. Kaen kolooro onoon aison oyanboyanawo moma jejen. Mono waagi iwaanon kemonaa.”

¹⁶ Kaen jokolooro Tomas qata mon Sunesune qagiti, iinon gowoko alauruta yonoon kokaen injoro, “Anana saanon motoon iikanon kemonaa. Kemago iwo komuwoona.” Kian.

Laaligo Toyanon naanwoita uugara men saoliro.

¹⁷ Lazarusnon komun ween 4 mono qasirinon ero tegoro Jiisasnon kouro bujuya kaen jegi moro.

¹⁸ Betani taon ii Jerusalem siti mesaon 3 kilomiita kekenaa so kosere ero. ¹⁹ Kawaajon Juuda ejemba mamaganon Marta Maria naangara komurotiwaajon ‘Songon iriibonaa,’ jen kan ragi.

²⁰ Ragi Martanon “Jiisas kaja,” jegi moma miri mesaon kananon kema mokoloroto,

Marianon mirinon raro. ²¹ Kananon mokoloon kokaen ijoro, “Pon, gii kokanon laligonagati een, naananon mono mende komunaga. ²² Mende komunagato, giinon kamba kokaamba kaanideen Anutuwaajon iwoi mombaajon qama kooliwaati een, ii kuuya saanon moma gono mokoloowaga, iikaan mojen.”

²³ Qaa ii moma Jiisasnon ijoro, “Goo naanganon mono gbilin waabaa.”

²⁴ Ii moma Martanon jero, “Balombaa kamba tetegoyanon koomuya yononon waabuti, iinon mono kamba somata iikanon gbilin waabaati, ii moma yagojen.”

²⁵ Kaen jero Jiisasnon ijoro, “Koomunonga waawaataa Toya ii niinon koloojen. Neeno Laaligo kotigaa Toya koloojen. Iikawaajon monon nii moma laarin nonji, iinon komuwaato, kilen toroqen laligon kotiin laligowaa. ²⁶ Monon mon namonon laligon moma laarin nombaati een, iinon mono kamba monon koomu kom-bomba mende komuwaa. Qaago. Qaa ii moma laarijan me qaago?”

²⁷ Martanon qaa ii moma jero, “Oo Pon, ii moma laarijen. Giinon Anutuwaa Meria koloojan. Hamoqeqe Toya Kraist namonon asugiwaatiwaa jegiti, giinon mono ii koloojan. Kaen moma laarijen.” Kian.

Jiisasnon saaro jaunanon kamaaro.

²⁸ Martanon qaa kaen jen mirianon eleema kema koga Mariawaajon olon jero goraayanon karo ijoro, “Boinon kan kananon nama goojon endu kema iibagiwaajon jeja.”

²⁹ Kaen jero Marianon qaa ii moma iikanondeen ii mesaon Jiisaswaanon keno. ³⁰ Kenoto, Jiisasnon miri sombenon mende kouro endu Martanon kana somatanon mokoloon iiroti, iikanondeen nano. ³¹ Juuda ejemba yononon Mariawo miri uutanon uuta men saoliwombaajon ragi Marianon uulanawo waama seleengen kamaan keno iima kokaen romonjon jegi, “Inon mono qasirionon kema saabaa.” Kaen jen iwaa gematanon otaan kenji.

³² Marianon kema Jiisas nanotinon keuma iima kanianon usugon kamaan kokaen ijoro, “Oo Pon, giinon koi laligonagati een, naananon mono mende komunaga.”

³³ Kaen jen silama qama saaro Juuda ejemba iwo kan nangun motoon saagiti, Jiisasnon ii iima basusuya kolaano jaaya kalilingoro kana boria jenenawo ororo. ³⁴ Jenenawo ororo qisij onono, “Ii dakanon анги eja?” Qisij onono jegi moro, “Pon, kokaen kan iiba!”

³⁵ Kaen jegi Jiisasnon saaro. ³⁶ Saaro Juuda ejemba yononon iima jegi, “Yei! Mono aliaajon siij mamaga en muro laligonkeja’

³⁷ Kaen jegito, tosianon qaa ii qen kokaen jegi, “Jaagoo ejemba jaagia metoon laligoroti een, mono saanon Lazarus jero mende komunaga me?” Kianj.

Jiisasnon Lazarus men gbiliro koomunonga waaro.

³⁸ Kaen tondu jegi Jiisaswaa wosoya mombo popoliiro jaaya kalilingoro qasirionon keno. Qasirionon kema iwoi kokaen iiro: Jamo oota

uroroon qamoya iikawaa uutanon ama naguya jamo somatanon koma kojanngigi raro. ³⁹ Ii iima kokaen jero, “Mono jamo qizizingogi kamba.” Kaen jero eja komurotiwaa naan̄a Marta iinon kokaen ijoro, “Oo Pon̄na, ween̄ 4 ejiwaajon mono moron̄awo kolooja.”

⁴⁰ Jiisasnon̄ ii moma Martawaajon̄ kokaen jero, “Gii moma laarin̄ nonagati een̄, Anutuwaa kusun̄anon̄ akadamuyawo asugiro iinaga. Wala qaa kaen̄ gijowe me qaago?”

⁴¹ Kaen̄ jero jamo qizizingogi keno Jiisasnon̄ eu uuro uro kokaen̄ jero, “Ama, gii qamakoolina mojan̄iwaajon̄ ama ‘Keraqeean̄go awaa!’ jen̄ gonjen̄. ⁴² Gii kamban̄ so qamakoolina momakejan̄i, mojent̄o, giinon̄ wasin̄ nona namonon̄ kamaaweti, ejemba tuun̄ somata liligon̄ noma koi nanjuti, iyon̄onon̄ ii moma moma laariwutiwaajon̄ ama qaa koi jejen̄.”

⁴³ Kaen̄ jen̄ aroya men̄ waama kotakota qama kokaen̄ jero, “Lazarus, gii mono waama kawa!”

⁴⁴ Kaen̄ qar̄o eja koomuya iinon̄ gbilin̄ waama kaaro. Kana boria opo jakan̄a taan̄anon̄ esuun̄ jaasewan̄a sibenon̄ pipiin̄ somon̄gogi ero. Erot̄a waama opo dundun̄awo karo. Kaen̄ karo Jiisasnon̄ jero, “Mono dundun̄a isan̄gi saanon̄ kamba.” Kian̄.

Juuda galēn̄ yon̄onon̄ Jiisas komuwaatiwaa an̄gonan̄ an̄gi.

Mat 26.1-5; Maak 14.1-2; Luuk 22.1-2

⁴⁵ Juuda ejemba Mariawaanon̄ kouma Jiisasnon̄ iwoi ano iigiti, iyon̄oonon̄ga mamaganon̄ uu-gia meleema Jiisas moma laarin̄ mugi. ⁴⁶ Moma

laarin mugito, tosanon Farisii (Kana qaawaa kaparan-konkon) yonoonon kema Jiisanon iwoi anoti, iikawaa sunduya injjogi.

⁴⁷ Ii injjogi jigo gawon galen ano Farisii yonoonon jigo kaunsol jotamemeya horon onongi ajoroogi kokaen jegi, “Eja iikanon angoletu ku-usunawo ambembo menkejiwaajon ii mono nomaen ama munin sokonaga? ⁴⁸ Kondiangon iwoi mon mende ama munin torogon kaen ama laligowaati een, mono ejemba korebore ii moma laarin mubuyaga. Kaen angi Rom gawman yonoo iringia soono kan nononana jiwowon jigonana ano ejemba tuun somata koi nunuangi een totoon laligowombo.”

⁴⁹ Kaen jen raji yonoononga mon qata Kafiafas iinon gbani iikanon jigo gawon galen wana koloon gawon ii men laligoro. Iinon waama gejatootoo qaa kokaen injjoro, “Ono uu momogiaa oota kaanjadeen mende tooja. ⁵⁰ Ono qaa koi saanon mende gosiju: Nono ejemba tuun somata korebore tiwilaanin lombo somata qatawo koloowabo. Kawaaajon eja motoongonon Juuda tuun somata nonoo aisenana men downana komuro sokombaa.”

⁵¹ Iinon qaa ii iyanaa aroyanon mende kolooro jeroto, gbani iikanon jigo gawon galen wana laligorotiwaajon ama ano qaayaa kania mende moma gejatootoo qaa jero, “Jiisanon ejemba tuun somata nonoojon ama komuro sokombaa.” Qaa ii honaga jero. ⁵² Juuda ejemba tuun somata nonoojonadeen mende komuroto, Anutuwaanon uumeleen kanageso balon so deenqeema laligojoni, anana

kaanagadeen mindirin nonono uumeleen tuun motoonngo koloon laligowombaajon komuro. Komuwaatiwaa qaaya ii waladeen jero.

⁵³ Ween iikanondeen kanain jotamemeya yononon ajoroon kaen amin moma Jiisas komuwaatiwaa qaaya jen kotiin arena angi. ⁵⁴ Kawaajon Jiisasnon toroqen Juuda yonoo batugianon asuganon mende kema kan laligoro. Kaen qaagoto, onomesaon balon qararankonkonaa goraayanon keno. Iikanon kema taon qata Efraim kanon keuma gowokouruta yonowo iyangiodeen laligogi.

⁵⁵ Juuda nonoonon kiankomu kendonon toriro.* Kawaajon Juuda ejemba mamaganon goman so mirigia mesaon koma konjoratin aowombaajon moma Jerusalem sitinon ugi.

⁵⁶ Jiisas mongama laligon jiwowon jigowaa toton uutanon nama amin moma kokaen qisin aogi, “Jiisasnon korisoro kendombaajon koi kanaga me qaago? Nomaen moju?”

⁵⁷ Kaen qisin aogito, jigo gawon galen ano Farisii yononon jenkooto qaa kokaen angi seiroy, “Mononon Jiisaswaa en raraya iima mobaati, iinon mono nonoonon kan bujuya jero moma kema men somongowona.” Kian.

12

Marianon Jiisas kowu unkoowayawonon

* **11:55:** Kendon qata Koon qaanon Pasowa jeju. Anutunon wala eenanon Israel ejemba niniima koboon nunuuguroti, iikawaajon gbani so kamban ama aisoonkegi. Eksodus 12.15

moriro.

Mat 26.6-13; Maak 14.3-9

¹ Anutunonj wala eenanonj niniima koboon nunuuguroti, iikawaa kiankomu kendonanonj torinj ween 6 tegoro kanonj kanj kuumambaajonj ano. Jiisasnonj kambanjanonj gomanj qata Betani kanonj keno. Wala eja qata Lazarus menj gbiliro koomunonga waama laligoroti, mono iwaa mirinonj keuro. ² Iikanonj keuro Jiisas goda qenj mubombaajonj miri monjonj nene oonj mozonogogi. Martanonj oonj rindeema koma ononoto, eja Jiisaswo motoonj rama nene negiti, Lazarusnonj iyonoo batugianonj raro.

³ *Kaenj raji Marianonj kele kaaro monj binja 500 gram ii menj Jiisaswaanonj karo. Kaaro ii apu unkoowagawo honja qata naad sewanja uuta somataga iikanonj saa qegetaga. Iinonj ii menj kanj siminj kuma Jiisas kanianonj qibibirinj morinj wanj juyanonj motoro toboriro. Kaenj kolooro miri uutanonj ragiti, ii apuwaa moronanonj pumpunjonj sokoma ero mogi.

⁴ Kaenj kolooro Jiisaswaa gowokouruta yonoononga monj qata Juudas Iskariot, kanagen Jiisas memelolo meroti, eja iikanonj qotogonj munj kokaenj jero, ⁵ “Apu unkoowagawo ii mono naambaajonj sewanja mewutiwaajonj mende anja? Yei, mangaa siita! Ii anagati eenj, mono ween 300:waa tawaya (Kina 6,000) kawaa so kitonaga. Ii ejemba wanaya ononinj sokonaga.” ⁶ Kaenj jeroto, qaa ii ejemba wanaya yonoojonj majakaka morotiwaajonj ama mende jero.

* **12:3:** Luuk 7.37-38; Dut 15.11

Yonoojon ama qaagoto, yongoro meme ejaga laligon kulukululuu monen gesogia galen kono monen anji kemero iikanonja kitia iyanajon men laligoro. Mono kawaajon ama ii jero.

⁷ Kaen jero Jiisasnon injoro, “Ono emba koi mono mende jen mubu. Niinon komuwe ron koma nombutiwaa kambaŋa torijiwaajon saanon selen a pu unkoowayawonon nomorija. ⁸ Ejemba wanaya ii mono kambaŋ so batugianon laligonkejuto, niinon onowo kambaŋa kambaŋa mende laligomaŋa.” Kian.

Lazarus qewombaa qaa somonjon anjonan anji.

⁹ Jiisasnon Betani gomanon laligoroti, ii Juuda ejemba tuun mamaganon moma kanon kagi. Jiisaswaajongadeen mende kagito, Lazarus koomunonga men gbilero waaroti, ii motoon iibombaajon leele mujon horon kougi. ¹⁰ Kaen kougito, jigo gawon galen yononon “Lazarus kaanagadeen qenin komuwa,” jen qaa somongogi. ¹¹ Juuda ejemba mamaganon Lazaruswaajon ama Betani kema uugia meleema Jiisas moma laarigi. Kawaajon qaa kaen somongogi. Kian.

Jiisas Jerusalem uro mare konji.

Mat 21.1-11; Maak 11.1-11; Luuk 19.28-40

¹² Kaen anji en waama iikanon ejemba tuunlelbenon kiankomu kendombaajon Jerusalem sitinon kouma laligogiti, iyononon buju qaa kokaen mogi, “Jiisasnon Jerusalem

kamambaajon kananon kaja.” ¹³ *Qaa kaen moma tombi boria senawo men kananon mokoloon iibombaajon kema kokaen jen qagi,

“Hoosana! Oowe oowe! Anutu mepesejon. Pombaa qanon kaji, Anutunon mono ii kotuegowa! Israel nonoo Kin Pongnana oowe oowe!”

¹⁴ Jiisasnon dongi melaa mon mokoloon kawaa qaganon uma raro. Ii gejatootoo qaa mon kokaen oogita ejiwaa so kolooro,

¹⁵ “Oo Jerusalem ejemba Zaion baana liligon rajuti, onjo mono mobu, onoo Kin Pongianon mono kawaa.

Dongi melaawaa qaganon rama kawaa. Kawaaajon keegia mono mende mobu.”

¹⁶ Jiisaswaa gowokourutanon iwoi kolooroti, iikawaa kania wala mende moma kotogito, kangaen saanon moma asarigi. Jiisasnon Siwenon uma asamararanawo laligoroti, qaa ii kambaan iikanon romongon kokaen jegi, “Ahaa! Qaa ii mono Jiisaswaajon oogita eja ano ejembanon qaa iikawaa so ama mugi honawo kolooro.”

¹⁷ Ejemba Jiisaswo Betani laligogiti, iyononon dangunu kaana nama bujuya jen seigi. Jiisasnon Lazarus qaro koomunonga gbilin waama qasiriwaa jamo kobaa mesaon kouro ejemba tuunon iigiti, iyononon Jiisaswaa kania nangon jen jen asarigi. ¹⁸ Jiisasnon angoletto ii meroti, qaa ii mogitiwaaajon ama ejemba tuun somatanon luluuma koma horon mubombaajon kenji.

* **12:13:** Ond 118.25, 26; Zek 9.9

19 Kaen kenji Farisii (Kana qaawaa kaparanƙonƙon) yoƙononon iyanƙiodeen amin moma kokaen jegi, “Mobu. Balonɔ balonɔ ejemba yoƙononon mono luluuma horon iwaa gematanon kemakeju ano nono qaa gawon iikayadeen men bimbimgonin honɔ mon mende kolooja.” Kian.

Griik ejemba toſianon Jiisas monƙanƙi.

20 Juuda ejemba kianƙomu kendombaajon Jerusalem sitinon uma Anutu waeya men mepeseegiti, iyonoo batugianon Griik ejemba tosaɔna motoon laligogi. 21 Yoƙononon gowoko qata Filip iwaanon kagi. Filipnon Galili prowinswaa taon qata Betsaida kawaa ejaga laligoro. Griik yoƙononon iwaanon kan qisin kokaen ijogi moro, “Somatanana, nono aijnananon Jiisas iibombaajon mojon.”

22 Kaen ijogi moma Andruuwaanon kema qaa ii ijoro. Jero moma motoon kema Jiisas jeri moro. 23 Qaa ii moma meleema kokaen jero, “Siwewaa asamararanon Siwe gomambaa Eja Honɔ iwaanon mombo asugin kotoero asariwaati, iikawaa kambanonon mono torija. 24 Niinon koomunaa sare qaa honɔ toon mon kokaen injijowe mobu: Yagon kota namonon mende kemen jumbaati een, mono een iikayadeen ewaa. Kaen een ewaato, kemen jumbaati een, kura-gayanon mono juma ondonbondon waaro honɔ mamaga sogowaa.

25 **“Kawaa so daen yoƙononon laaligogia iyanƙiaajon anƙonon koma iyanƙiaa jaajaa*

* 12:25: Mat 10.39; 16.25; Maak 8.35; Luuk 9.24; 17.33

siiseweweya qaa laligowombaajon siina momakeji, iyonoo laaligogianon mono soowaa. Kaen soowaato, monnon mon iyanaa laaligoya goragora ama nijegenaa ama nombaa, iinon mono laaligo hona ondonbondonawo mokoloon tetegoya qaa kotiin laligon ubaa. ²⁶ Monnon nii welen qen nomambaajon jeji, iinon mono nii notaan laligoro sokombaa. Welena qenkeji, mono nii kema kan laligomanati, iikanon kaanagadeen niwo laligowaa. Monnon niwo laligon welena qen nomakeji, Amanon mono ii goda qen muro laligowaa.” Kian.

Jiisanon komun gbiliwaatiwaa qaa saana jero.

²⁷ Jiisanon jero, “Wosona keteda koi kouma gojono bana kuuro laligojen. Mono nomaen jewenaga? Qaa monganjen. Oo Ama, gii saanon konjilin aua kambaan kokanona metogon nomba. Kilen kokaembaajon kaen mende qama koolimana: Aua koi kawaa siimboboloya ii mokosingon bosimaniwaajon ama geenjo qananon anjan. ²⁸ Oo Ama, gii mono geenгаа akadamuga ama noma qabunaga men somariwa.” Kaen qama kooliro Siwenonga qaa kokaen kolooro, “Niinon akadamuna ama goma kanon qabunana men somariwe ano toroqen men somariwe sein kembaa.”

²⁹ Qaa ii kolooro ejemba tuun nanngi yononon ii moma jegi, “Pilisik qendan qaja.” Tosianon jegi, “Siwe gajoba monnon iwaajon qaa ijoro otona mojon.”

³⁰ Kaen kaen jegi kokaen injiuro, “Oton ii noojon ama mende koloojato, ii onoojon ama

kolooja. ³¹ Kamban kokaamba gomaŋa gomaŋa ejemba nanamemen bologa otaankejuti, iyoŋoo gosigosi kambanŋanon mono ba koma oŋonja. Anutunon yonoo qaagia jeŋ tegon irona meleema oŋono qagianon ubaatiwaajon anja. Kamban kokaamba Anutunon Kilenaa Poŋa goman so galen koma oŋomakeji, mono ii konjono seleenŋen kamaawaatiwaajon anja. ³² Iinon kamaawaato, nooŋon kokaen koloowaa: Ejembanon balononŋa noma kanakeewan kosigogi uma nambe kana kolooro ejemba goman so horon oŋombe luluuma noonon kan tuun meŋ nambuya.” ³³ Ii koomu nomaŋa komuwaati, iikawaa qaa saanŋa kaen injoro mogi.

³⁴ *Ejemba tuun yononon ii moma kokaen ijogi, “Nono Kana qaa weenŋon kokaen mojon, ‘Kraistnon mende komun tetegoya qaa laligon uma laligowaa.’ Giinon naambaajonŋa kokaen ninijonŋa, ‘Siwe gomambaa Eja Hoŋa namononŋa meŋ kosigogi kanakeewan uma nambaa.’ Siwe gomambaa Eja Hoŋa ii moronon?”

³⁵ Ii moma meleema oŋono, “Asasaganon kamban torodaamon mombo batugianon asarin laligowaa. Paŋgamanon qagianon uma turun oŋono kawaa bunŋa koloowubotiwaajon mono asasaganon kema kan laligowu. Asasaganon en oŋombaatiwaa so mono asasaganon laligowuya. Moronon paŋgamanon jibujabu kema kankeji, mono dakanon keubaati, ii mende moja. ³⁶ Kawaaajon asasaganon kamban dawu oŋowo laligowaati, kamban iikanon ii mono uutanon

* **12:34:** Ond 110.4; Ais 9.7; Eze 37.25; Dan 7.14

moma anjon koma laligowu. Asasaga kanageso koloon laligowutiwaajon mono asasaga ii moma laarin laligowu.” Jiisasnon qaa kaen jen onomesaon asaon keno. Kian.

Juuda somata yonoo uukotiigianon mende looriro.

³⁷ Jiisasnon angoletto mamaga men laligoro Juuda galen yononon ii jaagianon iigito, kilen ii mende moma laarin mun silemale laligogi.

³⁸ *Kaen laligogi gejatootoo eja Aisaiwaanon qaa mon ii honawo kolooro. Iinon qaa ii kokaen oorota eja,

“Oo Pon, nononon Buna qaa jen asarin uugia kuun onomakejonto, moronon ii moma laarinaga?

Ponon ku-usunja ii mono morowaajona isaano moma asariwaa?”

³⁹ Hamoqeqe Toya moma laarin mubombaajon bimoon amamaagiti, Aisaianon iikawaa kania moma qaa mon waladeen kokaen jen oorota eja,

⁴⁰ “Iyanjiaa jaagianon iwoi iima kania iima kotowubo me uugianon qaa kania moma asariwubo. Ii moma asarin uugia meleembubo.

Uugia meleengi men qeangon onomambo. Iinon kaen koloowabotiwaajon ejemba jaugia men goon uugia gojono laligoju.”

⁴¹ Jiisasnon Siwewaa asamararanon asarin laligoro Aisaianon kaen iima kania jen asarin qaa ii jero.

* **12:38:** Ais 53.1; 6.10

⁴² Jotamemeya ano galenkonkon eja yonoononga mamaganon kaanagadeen Jiisas moma laarigito, Farisii (Kana qaawaa kaparankonkon) yononon qamakooli miri tuunonnga konjoma onombubotiwaajon ii asuganon mende jokoloogi. ⁴³ Ejembanon mepeseen onombutiwaajon kaparan kongito, Anutunon mepeseen onombaatiwaajon ii qemasologen анги. Kian.

Jiisaswaa qaayanon ejemba gosin qaanaa jen tegowaa.

⁴⁴ Tosianon kaen angito, Jiisasnon qama kokaen jero, “Monon moma laarin nonji, iinon niigadeen mende moma laarin nonjato, moronon wasin nonoti, ii kaanagadeen moma laarin muja. ⁴⁵ Monon nii niima mono wasin nonoti, ii kaanagadeen iimakeja. ⁴⁶ Ejemba mon nii moma laarin nonji, iinon mono pangamanon qokotaan laligowabo. Kawaajon niinon kamaan asugin gomaņa gomaņa onoo asasagagiaga kolooweta laligojen.

⁴⁷ “Niinon kamaan asugin gomaņa gomaņa onoo qaagia jen tegomambaajon ama mende kaweto, ejemba balon so hamo qen onombe kambaњ kokaamba letoma Siwewaa buņa koloowuti-waajon ama kaweta laligojen. Kawaajon ejemba noo Buņa qaana moma mende ten koma otaankejuti een, niinon iyonoo qaagia mende jen tegomaņa. ⁴⁸ Daen yononon jejewili ama noma Buņa qaana mende moma anjon konjuti, iyonoo jen teegogianon mono kokaen koloowaa: Niinon Buņa qaa jewe mogiti, qaa

iikanonj mono kambanj somatanonj qaagia jen tegoro siimbobolo iikawaa so mobuya.

⁴⁹ “Kania kokaembaajonj kaenj koloowaa: Ni-inonj Buᅇa qaa jen laligoweti, ii qaa omaya qaagoto, ii neenaa ainanonja mende kolooro jen laligonj koube. Kaenj qaagoto, Ama wasinj nonoti, ii anjo qaa je nomaenj jemaᅇati, iikawaa jen kotonj nono jen laligonj koujen. ⁵⁰ Amawaanonj jenkooto iikanonj mono onjo laaligo kotakotanonj ama onjomakeja, ii mojen. Kawaajonj Amananonj ii jemaᅇatiwaajonj jen kotonj nonoti, mono iikawaa so Buᅇa qaa jenkejen.” Kianj.

13

Jiisanonj gowoko yonoo kanagia songbano.

¹ Kianjkomu kendononj* toriro Jiisanonj kania kokaenj moma yagoro, ‘Namo mesaonj Amanaanonj umambaa kambananonj mono torija.’ Kaenj moma yagonj iyaᅇaa alauruta namononj laligogiti, ii uutanonj jopagonj onoma laligonj tetegoyanonj iikanonj kaᅇaᅇadeen uujopaya ii qendeema onono.

² Komuwaatiwaa kambananonj kanj kuumambaajonj ano kambanj monjonj gomantiᅇaa nene newombaaajonj ajoroonj motoonj raji iwoi kokaenj kolooro: Saimon Iskariotwaa meria qata Juudas ii Satanonj sololoodabororo. Jiisas memelolo menj mubaatiwaa qaaya ii saᅇe anota uutanonj kemero moma raro. ³ Jiisanonj iyaᅇaa kania ii kokaenj

* **13:1:** Anutanonj wala eenanonj Israel ejemba niniima koboonj nuuuguroti, kendonj iikawaa qata Koonj qaanonj Pasowa jeju. Eksodus 12.15

moma kotoro, ‘Amanon iwoi kuuyaa ku-usunã ii noo boronanon ano Anutuwaanongã kamaan laligon mombo iwaanon umambaajon anjen.’

⁴ Kania kaen moma koton nene nen rag-
itinongã waama malekuya kotogon gawombaa
opo jokãna mon menj batuyanon kokosiin so-
mongoro. ⁵ Ii somongon apu juunon molaaro
kemero kanain gowokouruta yonoo kanagia
songbano. Songbandaboron keren jokãna (sele-
mooto) batuyanon kokosiin somongoroti, iikanon
kanagia motoro. ⁶ Songbama kema Saimon Pi-
itowaa kianon kouro kokaen ijoro, “Oo Pon
gii welenqe qe kamaanqeqeta qaago. Giinon noo
kanana songbana mende sokombaa.”

⁷ Kaen jero moma kokaen meleeno, “Iwoi
keteda koi anjenj, giinon iikawaa kania kaman
kokaamba mende moma kotojanto, kanagenon ii
saanon moma asarin laligowaga.”

⁸ Meleeno kokaen kaparan koma jero, “Gii
mono noo kanana kaman monon qaago to-
toon songbambaga.” Kaen jero kokaen ijoro,
“Niinon gii mende songbama gomanati een, gii
mono noo gowokona toroqen laligomambaajon
amamaawaga.”

⁹ Kaen ijoro Saimon Piitonon birindin aarun
meleeno, “Pon, kawaaajon gii kanagadeen
qaagoto, borona ano wanãna ii motoon
songbamba.”

¹⁰ Kaen meleeno kokaen ijoro, “Monon apu
arin karo kania kaaniadeen songbanin jewonã
qaa tataankota koloowaa. Ono kuuya so-
raaya kolodaborojuto, motoongoyanon soraaya

mende kolooja.” ¹¹ Moronon memelolo men mumambaajon anoti, Jiisasnon ii moma kawaa-jon kokaen jero, “Ono kuuya soraaya mende kolooju.”

¹² *Kanagia songbandaboron malekuya mombo mouma kamaan raro nene negi kokaen qisin onoma jero, “Niinon iwoi ama ononjeni, ono iikawaa kania moma asariju me qaago? ¹³ Ono noojon ‘Boi!’ ano ‘Pon!’ kaan noomakeju ano niinon ii hona koloojen. Kawaajon ii soyanon jenkeju. ¹⁴ Niinon onoo Pon Boigia koloon welenqege kamaanqegetaa sili men kanagia songbanjeni een, ononon mono kaanideen men kamaan aon welenqege koloon kanagia songbama aon laligogi sokombaa. Ii mono gawonjiaga.

¹⁵ “Niinon ama qendeema ononjeni, ono mono iikawaa so nanjon welen qen aon laligowu. Kaen laligowutiwaajon iikawaa silia niinon kete qendeema onombe iiju. Ii romonjon iikawaa tania otaagi sokombaa. ¹⁶ *Niinon qaa hona toon mon kokaen injowe mobu: Welenqeqenon kamaanqegeta kolooro toyanon uuta kolooja. Gowokonon boiya uugun uuta koloomambaajon amamaawaa. Kaanagadeen eja pon monjon gajobaya wasiro qele kema gawon menkeji, iinon mono ponaa baatanon laligonkeja. ¹⁷ Ono qaa kota ii kete moma kotoju. Kawaajon selememe mesaon alaurugia yonoo baagianon kema laligowuti een, niinon mono onoojon ‘Iia simba-wonawo!’ jemaŋa.” Kian.

* **13:12:** Luuk 22.27 * **13:16:** Mat 10.24; Luuk 6.40; Jon 15.20

Moŋnoŋ memelolo meŋ mubaatiwaa qaa waladeeŋ jero.

Mat 26.20-25; Maak 14.17-21; Luuk 22.21-23

18 **“Qaa jejeŋi, ii mono oŋo kuuya mende unuanja. Niinoŋ moroga meweeŋgoŋ unuambeti, yoŋoo kaniagia ii saanoŋ moma kotojeŋ. Kaeŋ laligojento, Buŋa Tere moŋ iikanoŋ hoŋawo kolooro sokombaa. Qaa ii kokaeŋ, ‘Moŋnoŋ niwo nene motooŋ nejoti, iinoŋ mono kelebele ama gbakoyanoŋ riitama noma numambaajoŋ jojorija.’†*

19 *“Nii hoŋa kanageŋ koloowaatiwaa qaayaga wala jejeŋ. Kawaajoŋ hoŋa koloowaati, oŋo kamban iikanoŋ noo kanana moma asariŋ kokaeŋ jewuya, ‘Ahaa! Laaligowaa kania kamban so laligoŋ kouma laligoroti, iinoŋ mono ii kolooja.’ Kaeŋ jeŋ moma laariŋ nombutiwaajoŋ niinoŋ qaa ii waladeeŋ asuganoŋ jewe moju.*

20 **“Niinoŋ qaa hoŋa tooŋ moŋ kokaeŋ injjowe mobu: Niinoŋ ejemba moŋ wasiwe gawoŋ memambaajoŋ karo moŋnoŋ ii koma horoji, iinoŋ mono nii kaanjadeeŋ koma horoŋ nombaa. Kaanjadeeŋ nii koma horoŋ nonji, iinoŋ moronoŋ wasiŋ nonoti, mono ii kaanagadeeŋ koma horoŋ mubaa.”*

21 *Jiisasnoŋ qaa kaeŋ jeŋ wosia kouma gojoma jumambaajoŋ ano qaa inisaama kokaeŋ injjoro, “Niinoŋ qaa hoŋa tooŋ moŋ kokaeŋ injjowe*

* **13:18:** Ond 41.9 † **13:18:** Gbakoyanoŋ riitama noma numambaajoŋ jojorija, qaa ii Israel yoŋoonoŋ sareqaa moŋ. Kania kokaeŋ: Iinoŋ uutanonŋ qetama nonja. * **13:20:** Mat 10.40; Maak 9.37; Luuk 9.48; 10.16

mobu: Onoononga monon nii memelolo men nombaa.”

²² Kaen injoro gowokourutanon iyangia kunjkalilin uun aigigiin aja aja kokaen romongogi, ‘Mono morowaajonja jeja?’ Kaen romongon uuwoi tompiririn ragi. ²³ Tompiririn rama nene negi Jiisaswaa wombo gowokoyanon iwaa kooronanon raro. ²⁴ Iinon raro Saimon Piitonon wananondeen gowoko ii sare ama mun kokaen ijoro moro, “Qaa ii morowaajon jeji, ii qisin mun jena moman.”

²⁵ Kaen ijoro moma rapingon Jiisaswaa totoy-anon nangon kokaen qisiro, “Pon, eja ii moronon?”

²⁶ Kaen qisiro meleema muro, “Bered kitia qaanon qendungan mon mumanati, iinon mono ii.” Meleema mun bered kitia men qaanon qendungan Juudas muro. Juudaswaa manja gata Saimon Iskariot. ²⁷ Bered kitia ii muro Satanon iikanondeen Juudaswaa uutanon kemero. Kawaajon Jiisasnon ii jen koton mun kokaen ijoro, “Iwoi ambagati, ii mono uulanawo amba.” ²⁸ Qaa kaen ijoroto, ii naambaajon ijoroti, ii gowoko tosonian motoon rama nene negiti, iyonoononga monon mon mende moma asariro. ²⁹ Gowoko tosonian iikawaajon kokaen romongogi, “Juudasnon monen gesowaa galenaga laligoroti, iikawaajon kendon kabananon iwoi amamaawonati, ii sewanja mewaatiwajon wasija me ejemba wanaya monen iwoi mon men onombaatiwajon jeja.”

³⁰ Juudasnon qaa ii saanon moma asarin bered kitia ii men iikanondeen mesaon seleenjen keno goman tiiro. Kianj.

Jiisasnon jojopan qaa dongoga jen koto.

³¹ Juudasnon mesaon seleenjen keno Jiisasnon kokaen injoro, “Keteda koi Anutunon akadamyua Siwe gomambaa Eja Honja ama tegon muro iinon Anutuwaa qabunaya men somariiro asugija. ³² Iinon Anutuwaa qabunaya men somariin Anutuwo qokotaaji-waajon Anutunon mono kaanjadeen iwaa qabunaya men somariwaa. Ii kamanj mende koriro men somariiro asamarananon asugiro laligon ubaa.

³³ *“Oo kokouruna, niinon kamanj torodaamon mombo onowo laligomanja. Ii laligon onomesaowe kanagen mongama noma laligowuya. Juuda yonoojon kokaen injowe mobu, ‘Nii goman kemanati, onjo iikanon kawombaajon amamaawuya.’ Qaa iikayadeen keteda koi onoojon kaanagadeen jejen.

³⁴ *“Niinon jojopan qaa gbilia jen koton ononjen: Onjo mono uugianon jopagon aon laligowu. Niinon jopagon onoma laligoweti, onjo mono iikawaa so jopagon aon laligowu. ³⁵ Batugianon uugianon jopagon aon laligowuti een, ejemba kuuya yononon injiima kaniagia moma koton kokaen jen laligowuya, ‘Ahaa! Mono Jiisaswaa gowokouruta kolooju.’ ” Kianj.

* **13:33:** Jon 7.34 * **13:34:** Jon 15.12, 17; 1 Jon 3.23; 2 Jon 5

Piitonon Jiisas qakoombaatiwaa qaa waladeen jero.

Mat 26.31-35; Maak 14.27-31; Luuk 22.31-34

³⁶ Saimon Piitonon Jiisas kokaen qisin muro, “Poŋ, gii daen kembaga?” Qisin muro meleeno, “Nii dakanon kemaŋati, gii iikanon notaŋ kamambaajon amamaawaga. Kambaŋ kokaamba amamaawagato, kanagen ii saanon notaŋ kawaga.”

³⁷ Meleeno kokaen qisiro, “Poŋ, nii mono naambaajon kambaŋ kokaamba gii gotaŋ kamambaajon amamaamaŋa? Niinon mono laaligona goojon ama qeleema mesaomaŋa.”

³⁸ Qisiro kokaen meleeno, “Gii honaga laaligoga noojon ama qeleema mesaomambaajon jejan me? Qaa ii jeganondeen jejan. Niinon qaa hona toon mon kokaen gijowe moba: Kete kurunon qamambaajon dodowiro giinon kambaŋ iikanon qakooma nona indiŋa karoon koloowaa.” Kiaŋ.

14

Jiisasnon gowokouruta uluŋkolen men onono.

¹ “Ugianon mono majakaka qaganon wosobiri mende moma laligowu. Mono Anutu moma laariwu ano nii kaŋgadeen moma laariŋ noma laligowu. ² Noo Amanaa gomaŋ waŋanon miri uuta seiseiya raja. Ii mende ranagati een, mono onoojon qaa kokaen jewenaga: Niinon mono iikanon uma onoo duŋ miri men meagomaŋa.

³ “Niinonj wala kema uma onjo duj mirigia menj meagomanato, niinonj gomanj laligomanati, onjonj kaanagadeenj niwo iikanonj motoonj laligowombaa siija mojenj. Kawaajonj niinonj mono mombo eleema kanj unjuambe eukanonj ubuya. ⁴ Niinonj gomanj daengenj kemanati, onjononj iikawaa kania moma kotodaboroju.” Kianj.

Amawaanonj kekenaa kana ii Jiisas.

⁵ Jiisasnonj kaenj injoro gowoko qata Tomas iinonj kokaenj jero, “Oo Ponj, gii gomanj dakanonj kemaati, nonononj ii mende mojonj. Kawaajonj iikawaa kania ii mono nomaenj moma kotowonaga?”

⁶ Ii moma kokaenj ijoro, “Niinonj Kana koloojenj. Niinonj Qaa honja ano Laaligo kotakota koloojenj. Monjonj Amawaanonj keumambaajonj moma noononj kawaati eenj, iinonj mono kana mokoloowaa. Kana morota monj mende raja. ⁷ Onjononj nii onjononj moma kotonj nombuyagati eenj, mono neenaa Amana kaanjadeenj moma kotonj mubuyaga. Onjononj kambañ kokaamba kanainj noo Amana iima modaboroju.”

⁸ Kaenj jero Filipnonj kokaenj ijoro moro, “Oo Ponj, gii Ama qendeema nonona nonononj ii uunj iinij sokoma nonombaa.”

⁹ Ii moma Jiisasnonj ijoro moro, “Oo Filip, nii kambañ koriga totoonj onowo pondanj laligowego niima kilenj kanana mende moma kotojanj me? Monjonj nii niima kotoroti, iinonj mono Amana kaanagadeenj iima kotonj laligoja. Kawaajonj gii

mono nomaembaajon Ama qendeema nonona iibombaaajon jejan?

¹⁰ “Niinon Amawo qokotaan nambe Amanon niwo qokotaan nanji, ii moma laarijan me qaago? Qaa Buja jewe momakejuti, niinon qaa ii neenaa uunanonga mende men jenkejen. Qaago! Gawon menkejeni, ii kaanagadeen Amananon niwo qokotaan nanji, iinon nemun koma nono hona koloonkeja. Kawaajon gawon menkejeni, ii mono iwaa gawonga menkejen.

¹¹ “Niinon Amawo qokotaan nambe Amanon niwo qokotaan nanja. Ononon mono kaen moma laarin nombu. Qaa ii jenanon jewe moma mende moma laarin nombuyagati een, ii mono angoletona ijutiwaajon ama moma laarin nombuya. ¹² Niinon qaa hona toon mon kokaen injijowe mobu: Daen yononon nii moma laarin nonjuti, yononon kaanagadeen nii angoletu men laligoweti, iikayadeen menkebuya. Iikaanadeen menkebuya ano kaman tosaanon niinon meweti, iikawaa soya uugun ii menkebuya. Niinon Amawaanon uma laligomanatiwaajon ama angoletu uuta somata megii asugiwuya.

¹³ “Amananon noojon ama qabunayawo koloowaatiwaajon mojen. Kawaajon ama ononon noo qananon naa iwoiwaajon qama kooliwuyati, niinon mono ii amana. Kaen ambego iikanon Amanaa qabunaya jegi somariinkebaa. ¹⁴ Ononon iwoi mombaajon noo qananon qama koolin qisin nombuyati een, niinon mono ii amana. ¹⁵ Ononon nii uugianon

jopagon nomakejuti een, mono noo jopopan qaana ten koma otaan laligowu.” Kian.

Jiisasnon Uŋa Toroya wasimambaajon jen somogoro.

¹⁶ “Niinon Ama qama koolin mube iinon nemun koipu Toya mon onono kamaan noo kitina tetegoya qaa onowo laligon ubaa. ¹⁷ Nemun koipu Toya ii Uŋa Toroya. Iinon qaa honaa Toya kolooja. Uugia mende meleengiti, iyononon ii mende iima koton mende moma muju. Kawaajon yononon ii koma horon mun angon kombombaajon amamaankejuto, Uŋa iinon mono onowo laligoja ano kanagen uugianon kemen onowo nambaa. Kawaajon ii wabaga qaagoto, ii saanon moma koton muju.

¹⁸ “Niinon onomesaowe guan mera kaana mende koloon laligowu. Nii mono onoonon eleema kamaŋa. ¹⁹ Kamban torodaamon tegorogo balon ejemba omaya yononon nii mombo mende niima laligowuya. Yononon qaagoto, uugia meleengiti, ononon nii saanon niimakebuya. Niinon kotiin laligojenywaajon ononon kaaniadeen gbilin kotiin laligowuya. ²⁰ Ama, nii ano ono, anono motoongo koloon laligojon. Niinon Amanawo qokotaan nambe ononon niwo qokotaan nanŋi niinon onowo qokotaan nanjen. Iikawaa kania ii Uŋa Toroyanon uugianon kemebaatiwaa kamban kanon saanon moma asariwuya.

²¹ “Monnon noonon jopopan qaana kuuya moma angon koma ten komakeji, iinon mono uutanon nii jopagon nomakeja. Monnon nii

jopagon nono noo Amananon mono ii jopagon munjeja ano niinon ii jopagon munjejen. Niinon ii jopagon kaniana isaambe moma kotowaa.”

²² Jiisasnon kaen jero Juudas Iskariotwaa wakanja Juudas iinon kokaen ijoro, “Pon, gii no-maembaajon kaniaga nonogadeen ninisaambaga ano ejemba uugia mende meleengiti, yonoojon ii kolatin onomambaajon jejan?”

²³ Kaen ijoro kokaen meleema muro, “Monjon uutanon jopagon nomakeji een, iinon mono noo Buja qaana ten koma otaan laligowaa. Kaen laligoro Amananon ii jopagon muro Amawo noronon mono iwaa uutanon kemen pondan iwo motoon laligowonja. ²⁴ Monjon nii uutanon mende jopagon nomakeji een, ii mono noo Buja qaana mende ten koma otaan laligowaa. Qaa jewe momakejuti, ii neenaa Bunaga qaagoto, Ama wasin nonoti, iinon ii nono jenjejen.

²⁵ “Niinon qaa kuuya ii onowo pondan laligoweti, kaman iikanon kuma onoma laligowe. ²⁶ Kaen laligoweto, Amanon Unja Toroya noo qananon wasiro kamaan nemun koipu Togia koloon rijojon onomakebaa. Iinon qaa kuuya kuma onoma niinon qambanmamban qaa kuuya onombeti, ii duduuwubotiwaajon koma gbilin onomakebaa.

²⁷ “Niinon luae ononjen. Neenaa luae soro qaita mon ii ambe uugianon ewaa. Balonon ejemba yononon luae qen onkejuti, niinon iikawaa tani kaanja mende qen onomakejento, ii uugun luae qaita mon onomakemaja. Kawaajon

uugianonj mono wosobiri qaganonj keegia mende moma laligowu.

²⁸ “Niinonj qaa kokaen injijowe mobu, ‘Niinonj onjomesaonj uma laligonj mombo onjoononj eleema kamaŋa.’ Onjnonj uugianonj nii honjaga jopagonj nombuyagati eenj, qaa jejenj, iikawaajonj saanonj aisoowuyaga. Amanonj noo somatana kolooja. Kawaajonj nii ‘Amanaanonj umaŋa,’ jejenj, onjnonj ii moma saanonj uukoisoro mokoloogi sokonaga. ²⁹ Qaa keteda koi jewe mojuti, iikawaa honj era koloowaa. Honj koloowaati, onjnonj kambanj iikanonj ii saanonj romonjonj moma laariwuya. Kawaajonj ii waladeen injijowe moju.

³⁰ “Kambana torijiwaajonj onjowo qaa mamaga mombo jemambaajonj mende mojenj. Kilenjaa Ponjanonj gomanj so galenj koma onjomakeji, iinonj mono kamambaajonj jojorija. Iwaa esunjonj mono haamo mende ama noma kondondongowaa. Noononj kana ii iinonj jenj kotowaatiwaa so mende eja. ³¹ Mende ejato, niinonj Ama jopagonj munkejenjwaajonj iwoi kuuya qaa jenj kotonj nomakejiwaa so amakejenj. Balonj ejembanonj noo kaniaa kaya jenj kuma onjonji moma asariwutiwaajonj mojenj. Kawaajonj mono mesaonj waama kagi kembonj.” Kianj.

15

Jiisasnonj wain gere wanjaleya, anono boria koloojonj.

¹ Jiisasnonj gowokouruta ii kokaen injijoro, “Niinonj wain gere honj koloowe noo Manjanonj wain gawombaa toya kolooja. ² Niinonj gere

kaanja qa boronawo koloojen. Gere boria kuuya hongia mende mokoloon gorosona koloojuti, Amananon ii koton gilin onombaa. Gere boria kuuya noonon ragi hongia koloon elaankejuti, Amananon ii mono koma konjoratin onombaa. Nanamemebaa honja somariin qebulugon sei-seiyawo koloowuti-waajon mono men solananin onombaa.

³ “Ono Buja qaa injjowe iikanon mono men solananin koma konjoratin onono soraaya koloon laligoju. ⁴ Kawaajon ononon mono niwo qokotaan nambu. Kaen nanji niinon onowo namaña. Wain boria mononon gere batuyanon mende rama tama kamaaji een, ii mono iyanja nemun koma aon honja koloomambaaajon amamaawaa. Iikawaa so ononon kaanjiadeen niwo mende qokotaan nanjuti een, mono onoanjiodeen nanamemebaa honja een mokoloowom-baaajon amamaawuya.

⁵ “Nii wain gere koloowe ononon iikawaa boria kolooju. Ononon nomesaon onoanjiodeen nama iwoi mon ambombaaajon amamaawuya. Kawaajon mononon niwo qokotaan nano niinon iwo qokotaan nambe iinon mono nanamemebaa honja honombononga mende mokoloon laligowaa. ⁶ Daen yononon niwo mende qokotaan nanjuti een, wain gere toyanon mono ii gere boria kaanja koton onoma giliro seleengen kembuya. Kema sooligi men kululuun gerenon giliro kemen jewuya.

⁷ “Yononon jewuto, leegen ononon mono niwo qokotaan nambu. Kaen nanji noo Buja

qaananon onoo uugianon qokotaan nanji een, ononon ii me woi buna qen aowombaajon mojuti, ii mono Ama qama koolin mugi onombaa. ⁸ Ononon noo gowokouruna koloon nanji nanamemengiaa hona honombononga qaa koloon kamaan rahi laligowuya. Kaen men laligowuyatiwaajon Amanaa qatanon mono akadamuyawo koloon ewaa. ⁹ Amananon nii jopagon noma laligoroti, niinon mono iikawaa so kaangadeen jopagon onoma laligowe. Ono mono noo uujopa uutanon nambu. ¹⁰ Niinon Amananon jojopan qaa ten koma laligon kouma iwaa uujopa uutanon nanjen. Kawaa so ono noonon jojopan qaana men ten koma laligowuti een, mono saanon noo uujopa uutanon nanji jopagon onoma laligomaña.

¹¹ “Niinon uu korisoro onoonon ambe koton uugia saa qen ero honombononga qaa aisoon laligowutiwaajon qaa ii injjowe moju. ¹² *Noonon Kana qaa ii kokaen: Niinon uunanon jopagon onoma laligoweti, ono mono iikawaa so onoangia jopagon aon laligowu. ¹³ Mononon alauruta yonoojon ama anaa laaligoya togon mesaowaati, iikanon mono uujopa uuta somata kolooja. Mononon ii uugun jopagon onomambaajon amamaawaa. Uujopa tosaña ii iikawaa kamakamaaya.

¹⁴ “Niinon iwoi ambutiwaajon jen koton onomakejeni, ononon iikawaa so amakejuti een, mono noo alauruna kolooju. ¹⁵ Welenqeqewaa kania kokaen: Galenanon gawonja nomaen ama

* **15:12:** Jon 13.34; 15.17; 1 Jon 3.23; 2 Jon 5

menkeji, ii welenqegeyanon mende momakeja. Kawaajon onoo qagia 'Welenqegeuruna,' kaen mende toroqen jen onoomanato, Amanaanonga Buja qaa mobeti, ii kuuya mono onoojon injisaambe moju. Kawaajon qagia 'Alauruna,' kaen onoombe sokonja.

¹⁶ "Oo alauruna, ononon nii mende meweengon nongito, niinon onjo meweengon kuun onombe nanju. Kawaajon ononon liligon kema hona kokaen mokolon pondan elaagi en uro sokombaa: Noo qana qama iwoi ii me ii kawaajon Ama qama kooliwuti, ii mono onono bujagia koloowaa. ¹⁷ Onjo mono batugianon jopagon aon laligowu. Niinon jojopan qaana kaen jen koton ononjen." Kian.

Uumeleembaa gadokopaya yononon onjo kazi ama onombu.

¹⁸ "Balonon uugia mende meleengi yononon kazi ama onombuti een, mono qaa kokaen moma kotowu: Yononon wala nii kaanjadeen kazi ama noma laligogi. ¹⁹ Onjo uumeleembaa gadokopa tuunjon laligowuyagati een, tuunurugia yononon mono iyangiaa alaurugia uukalen ama onombuyaga. Ii ama onombuyagato, niinon onjo meweengon yonoo arenonga unuambe morota kolon laligoju. Yonoonon nanamemen bologa ii gema qen laligojutiwaajon ama kazi ama onomakeju.

²⁰ *"Niinon qaa mon kokaen injijowe mogiti, ii mono uu wombogianon ama romongowu,

* **15:20:** Mat 10.24; Luuk 6.40; Jon 13.16

‘Welenqeqenon kamaanqeqeta kolooro toyanon somataya koloaja. Gowokonon boiya uugun uuta koloomambaajon amamaawaa.’ Kawaa so tosonian nii sisiwerowero ama noma laligon kougiti een, tosaan yononon mono noo mundunuruna onjo kaanjadeen sisiwerowero ama onjoma laligowuya. Yononon noonon Buja qaa moma anjon koma laligogiti een, ononon noo qaana jen sein laligogi mono kaanjadeen saanon moma anjon koma laligowuya. ²¹ Kaen laligowuyato, nii wasin nonoti, iyononon ii mende moma muju. Kawaaon silemale qaganon iwoi kania kania tondu ama onjombuti, ii mono noo qabuanaajon ama koloon onjombaa.

²² “Niinon yonoonon mende kamaan Buja qaa injjowe mobuyagati een, iyononon mono singisonogooiaa gamuya mende moma laligowuyaga. Kaen een laligowuyagato, kamba kokaamba singisonogooia modaboron koma turuwombaajon amamaawuya. Mondomondo qaagia mono nomaen mokoloowuyaga? ²³ Monon nii kazi ama nonji, iinon mono Amana kaanjadeen kazi ama muja. ²⁴ Anjoletu uuta somata meweti, ii monon mon onjo batugianon mende men laligoro. Niinon ii mende mewenagati een, iyononon mono singisonogooiaa gamuya ii mende moma laligowuyaga. Tompiririn qen laligowuyagato, kamba kokaamba niinon ii mewe idaborongo kilen nii ano Amana kaanjadeen een toton kazi ama noroma laligoju.

25 **“Kaen ama noroma laligogi Buṅa qaa moṅṅonṅ hoṅawo kolooro. Moosesṅonṅ kana qaa oṅonoti, iikanonṅ qaa ii kokaen oogita eja, ‘Yoṅononṅ een toontoonṅ kazi ama noma laligogi.’ Qaa iikanonṅ mono hoṅawo kolooro.*

26 Niinonṅ Amawaanonṅ uma koipu Toya wasiwe oṅoononṅ kaṅ uugianonṅ kemenṅ naṅṅonṅ oṅombaa. Uṅa Toroya iinonṅ qaa hoṅaa Toya kolooja. Iinonṅ Amawaanonṅga kamaanṅ noo kaniaṅa naṅṅonṅ jeṅ asariṅ oṅoma laligowaa. 27 Iinonṅ kaenṅ laligowaa ano oṅononṅ kaanjadeenṅ noo kaniaṅa naṅṅonṅ jeṅ asariṅ laligowuya. Niinonṅ kanaiṅ uuwaa qenjaaro gawonṅ meṅ laligoweti, oṅononṅ mono kanakanaiyanonṅga niwo laligonṅ waagi. Kawaa-
jonṅ oṅo mono ii saanonṅ jeṅ asariṅ laligowu. Kiaṅ.

16

Jiisaswaa gowokouruta manja kigi utama oṅombu.

1 Jiisasṅonṅ toroqenṅ kokaenṅ jero, “Oṅo kamaanṅ unjuro jinjaunṅ qewubo. Kawaajonṅ niinonṅ qaa ii waladeenṅ jewe moju. 2 Uugia mende meleengi iyoṅononṅ mono qamakooli miri tuunṅianonṅa utama oṅonṅgi seleenṅenṅ kamaanṅ laligowuya. Kanagenṅ kambaṅ moṅ kaṅ ku-uwaati, iikanonṅ oṅo nooṅonṅa ama unjugi komuwuya. Kaenṅ unṅunṅ kokaenṅ jewuya, ‘Iikaanṅa kanonṅ Anutuwaa welenṅa qeniṅ Anutuwaa uutanonṅ qeanṅoja.’ Kuuyanonṅ kaenṅ moma soonṅ

* 15:25: Ond 35.19; 69.4

jewuya. ³ Yononon Ama ano nii noroo kani-nanara mende moma asarinkejutiwaajon ama iikaan ama onoma laligowuya.

⁴ “Kaen tompiririn qen laligowuyato, niinon qaa ii waladeen injiowe moju. Kawaajon kaban ii kan kuuro qaa iikawaa hona koloowaati, ono kaban iikanon saanon kokaen jewuya, ‘Kraistonon kokawaa buju qaaya mono waladeen nini-joro monin.’ Neeno onowo laligowetiwaajon ama qaa ii kaban koriga ero wala mende jewe moma kougii.” Kian.

Uha Toroyanon gawonja kokaen menkeja:

⁵ “Niinon kaban kokaamba wasin nono kamaaweti, mono iwaanon umambaajon ambe onoononga monon mon kokaen mende qisin nonja, ‘Gii daen kembaga?’ ⁶ Qaa kaen jejeni, ononon ii moma kawaajon wosobirinin uugia saa qero laligoju.

⁷ “Kaen laligojuto, kilen niinon iikawaa kitia qaa hona mon kokaen injiowe mobu: Niinon onomesaon eleema umanati, iikawaa honanon koloon mono kokaen men qeangon onombaa: Niinon uma koipu Toya wasiwe onoonon kamaan uugianon kemebaa. Niinon mende onomesaon ubenagati een, Toya iinon mono onoonon kamaamambaajon amamaanaga.

⁸ “Koipu Toya iinon kamaan laaligowaa kania kokaen qendeema onoma laligowaa: Goman so singisonogogia inisaano Anutunon qaagia jen tegoro solananiwu me uugia mende meleenji qaagia jen tegon irona meleema onombaa. Ejembanon kaniagia kaen iima moma kotowuya.

9 Nii mende moma laarin nonjutiwaajon singisongowaa kania injsaano moma kotowuya.

10 “Anutuwaanon kana solanɔa ii moma soon noojonɔa qaa lan jenkeju. Kawaajon iinon noo kania injsaama qendeema onono kokaen moma koton nombuya: Niinon solanɔa laligon Amanaanon eleema ube nii mombo mende ni-ima laligowuya. 11 Kilegaa Ponɔa goman so galen koma onomakejato, Anutunon iwaa qaaya mono jen tegorota gere siawaa Toya koloowaa. Kawaa so kuuya ananaa qaanana kaanagadeen jen tegowaa.

12 “Niinon saanon qaa mamaga toroqen jewe-nagato, ii kaman kokaamba jewe otonomboran ama koma gbiliwombaajon amamaawubo. 13 Ii amamaawuboto, qaa honɔa Toya, Unɔa Toroya iinon kamaan uugianon kemen qaa saɔe qero mobuya. Ii iyanɔa uutaajon tondu mende jen laligowaato, Anutuwaanon qaa geja ama moji, iinon mono iikayadeen jenkebaa ano kanagen iwoi koloowaati, ii waladeen injsaama jewaa. Iikawaajon iinon onoma qaa honɔa kuuya iikawaa apu angononon mendunqon onono qaa honɔa kaniagadeen riin kumbu.

14 “Iinon mono neenaa kowinonɔa qaa men jen asarin uu kuun onoma laligowaa. Kawaajon mono noo kanana injsaano niinon qabunanawo koloonkemaɔa. 15 Amanaanon iwoi kuuya eji, ii mono noo boronanon anota eja. Iikawaajon jejen, ‘Iinon mono neenaa kowinonɔa qaa men jen asarin uugia kuun onoma laligowaa.’ Qaa ii kian.”

Wosobiri laligogi meleeno uukoisoro mobuya.

¹⁶ “Kamban torodaamon tegoro onjo nii mombo mende niibuya. Kawaa gematanon kamban torodaamon tegorogo mono koloon onombe saanon mombo niibu.”

¹⁷ Kaen jero gowokouruta yonoononga tosonianon iyangiodeen kokaen amin mogi, “Qaa kokaen jeja, ‘Kamban torodaamon tegoro onjo nii mende niibuya. Kawaa gematanon kamban torodaamon tegorogo mono koloon onombe saanon mombo niibuya,’ ano qaa mon kokaen jeja, ‘Nii Amanaanon umaŋa.’ Kaen jero mojonj, qaa woi iikawaa kania ii nomaen?” ¹⁸ Kaen amin moma qejejaan jegi, “Iinon ‘Kamban toroga tegorogo,’ jejato, qaa iikawaa kania nomaen? Ii naambaajonja jeji, ii mende moma asarionj.”

¹⁹ Kaen jen qisin mubombaajon mogi Jiisanon injiima koton kokaen injoro, “Qaa kokaen jejen, ‘Kamban torodaamon tegoro onjo nii mende niibuya. Kawaa gematanon kamban torodaamon tegorogo mono koloon onombe saanon mombo niibuya,’ Onjo mono qaa iikawaa kaniaga mongama amin moju me?”

²⁰ “Niinon qaa hona toon mon kokaen injijowe mobu: Niinon kembe onjo jingen qama saabuyato, uugia mende meleengiti, yononon tondu borun men korisoro ama laligowuya. Onjo wosobiri ama laligowuyato, wosobirigia iikanon mono noojon ama meleema korisoro ama laligowuya. ²¹ Embanon merabora memambaa kambaŋa kan kuuro masu qero qenjen qaganon merabora mejato, merabora dongoga men nama ii iima korisoroyaajon mono siimboboloya ii

duduunkeja. ²² Iikawaa so oŋo kaanagadeen kambaŋ kokaamba wosobiriwo laligojuto, niinoŋ kanagen mombo koloŋ injiibe oŋo saanoŋ uukoisorowo laligowuya. Uukoisorogia ii moŋnoŋ moŋ mende unuambaa.

²³ “Kambaŋ iikanon iwoi mombaajon nii mende qisin nombuto, qamakooligia Amawaanon angi dindinagadeen keno afaangoro laligowuya. Niinoŋ qaa hona toon moŋ kokaen injijowe mobu: Oŋo noo qanon iwoi mombaajon Ama qama koolin mubuti een, iinoŋ ii mono togon onombaa. ²⁴ Niwo laligon kagiti, oŋo kambaŋ iikanon iwoi mombaajon noo qananon mende qama koolin laligogi. Mono Ama qama koolin laligowu. Qama kooligi saanoŋ meleema onombaa. Ii onono korisorogianon koloŋ sein uugia saa qero laligowuya.” Kian.

Jiisasnoŋ balombaa nanamemen bologa ii haamo amakeja.

²⁵ “Qaa injijowe moma kankejuti, ii qaa seiyawo jewe moma laligogi. Kanagen kambaŋ moŋ kan kuuwaati, iikanon qaa saana ii mombo mende qen injijowe mobuya. Qaagoto, Amanaa kania ii asuganon jen asarin laligomana. ²⁶ Kambaŋ kanon oŋo noo qana qama Ama qama koolin laligowu. Kawaa kania ii kokaen: Oŋo qamakooligia Amawaanon ambombaajon noonon mombo mende kankebuto, onoangio Amawaanon dindina qama koolin laligowu. Niinoŋ onoo je men Amawaa mende qama koolimana.

²⁷ “Amanonj anjo uutanonj jopagonj onjoma qamakooligia kokaembaajonja moma laligowaa: Niinonj Anutuwaanongga kamaaweti, onjo noo kanana kaenj moma laarinj pondanj uugianonj jopagonj noma laligonj kougi kana kaenj kolooro qamakooligia moma laligowaa. ²⁸ Niinonj Ama mesaonj namononj kamaanj laligonj namo mesaonj mombo eleema Amanaanonj umanja.”

²⁹ Kaenj jero gowokourutanonj jegi, “Moba, qaa kete koi jejani, ii saanja mende qenj jejanj. Ii mono asuganongadeenj jena saanonj moma asarijonj. ³⁰ Nono kete kaniaga kokaenj moma yagonj: Giinonj mono geengodeenj iwoi kuuya moma tegona monjonj monj qisiin kuma gombaatiwaa-jonj mende amamaajanj. Kawaajonj gii Anutuwaanongga kamaanati, nono ii moma laarijonj.”

³¹ Kaenj jegi Jiisanonj meleema jero, “Kete saanonj moma laarinj nonjuto, ³² mobu, kambanj tania monj kawaa ano iikanonj mono jaasewanj qenj nagunonj nanja. Kambanj iikanonj kanj kuro onjononj toroko moma nomesaonj deenqeenji neenodeenj laligomanja. Kilenj neenodeenj totominj mende laligomanjato, Amananonj niwo laligowaa. Amanonj niwo laligowaatiwaajonj ama neenodeenj totoonkota mende laligomanja. ³³ Onjononj toroqenj balononj laligonj kakasililinj qaganonj laligowuyato, niwo qokotaanj luaenonj laligowutiwaajonj moma qaa konoga koi jewe moju. Qaagadeenj mende jejento, niinonj balom-baa nanamemenj bologa ii mono haamo ama waajambaraanja kundaborowe kamaaro. Iikawaa-jonj mono qaqabunjabunjabagiawo satiinj laligowu.”

Kiaŋ.

17

Jiisasnoŋ iyaŋaajoŋ Ama qama kooliro.

¹⁻² Jiisasnoŋ qaa kaen jeŋ tegon Siwenon baagen uuro uro kokaen qama kooliro, “Amana, giinon goman so ejemba kuuya Meraga noo baananon ama onona ku-usun qaganon Pon koma ononjen. Ejembanon Meraga noo qaana saanon mende gema qen uugun laligowuya. Giinon ejemba batugianonga tosaŋa metogon noo boronanon onooma kokaen jeŋ koton nona, ‘Gii mono ii kuuya kuma onona laaligo kombomban mokolon laligowu.’ Gawon ii medaborowe Meraganon qabunaga men somariwaati-waajon mono akadamuga nomba. Noo kambana ii keteda koi kaŋ kuuro nama kaen qama koolijen.

³ “Laaligo kotigaa kania ii kokaen: Giinon motoongo Anutu hona koloojan ano eja Jiisas Kraist nii wasin nona kamaaweti, ejembanon anaraa kanianara kaen moma kotowuya. Laaligo kombomban kaen mokoloowuya. ⁴ Gawon noma ‘Mewa,’ jeŋ jeŋ koton nonati, niinon ii ten koma men laligon metogojen. Akadamugawo laligon qabunaga namonon inisaama jeŋ seiwe akadamuyawo kolooro.

⁵ “Oo Ama, niinon balon mende kolooro Siwe gomanon kanon goo kooronganon asamararambo asarin laligowe. Asamararan iikayadeen mono kete koi mombo ama nona asugin koton nono mombo goo kooronganon asamararambo asarin laligoman.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ gowokouruta yoŋoojoŋ ama qama kooliro.

⁶ “Oo Amana, giinoŋ baloŋ ejemba tosaana gosiŋ noo boronanoŋ ama oŋonati, niinoŋ goo qabuŋaga ii yoŋoojoŋ inisaama qendeema laligowe. Yoŋonoŋ goo buŋaga koloogi giinoŋ ii noo boronanoŋ ama oŋona yoŋonoŋ goo Buŋa qaaga ii moma aŋgoŋ koma laligoju. ⁷ Giinoŋ iwoi nonagi, ii kuuya goonoŋga kaŋkeji, iyoŋonoŋ ii kambaŋ kokaamba mono moma kotoju. ⁸ Giinoŋ qaa Buŋa nonati, niinoŋ ii gowokouruna kuma oŋombe moma aŋgoŋ koma laligoju. Nii gomesaŋ namonoŋ kamaaweti, iyoŋonoŋ ii oŋanoŋ moma yagoju. Giinoŋ wasiŋ nona asugiweti, iyoŋonoŋ ii kaŋagadeeŋ moma laariju.

⁹ “Nii yoŋoojoŋ ama qama kooliŋ gonjeŋ. Uumeleembaa ejemba motoya yoŋoojoŋ mende qama koolijento, kanageso noo boronanoŋ ama oŋona uugia meleema goo buŋa koloojuti, mono iyoŋoojoŋ ama qama kooliŋ gonjeŋ. ¹⁰ Ejemba kuuya noo buŋa koloojuti, iyoŋonoŋ mono goo buŋa kolooju ano ejemba goo buŋa koloojuti, iyoŋonoŋ mono noo buŋa kaŋagadeeŋ kolooju. Neenaa akadamuna ama oŋombe iikawaa qaganonŋ nama nanamemeŋgia aŋgi noo qabuŋananonŋ somariinŋ seiŋkebaa. ¹¹ Nii namonoŋ laaligona tegoro goonoŋ koumambaajoŋ anjento, iyoŋonoŋ toroqeŋ namonoŋ laligowuya. Oo Ama Toroya, giinoŋ qaga nona iikawaa esuŋanoŋ mono sopa somoŋgoŋ oŋona mende jumbu. Anoro motooŋgo kolooŋ laligojoti,

iyononon iikawaa so motoonggo koloon laligowu-tiwaajon qama koolijen.

¹² *“Niinon yonowo namonon laligon kou-beti, kambañ iikanon qabunaga nona iikanon sopa somonjon onoma laligowe. Buña Terewaa qaa monjon honawo koloowaatiwaajon eja motoonjonon soon gere siawaa buña koloon siimbobolo moma laligowaa. Niinon galeñ koma onombetiwaajon yonoononga tosiannon mende jinjaun ama soogi. ¹³ Tosianon mende soogito, niinon keteda koi namonon laligon goonon kamambaajon kan qaa koi jejen: Noo uukorisoronanon mono yonoonon koto ro megi uugia saa qero aisoon laligowuya. Kaen koloowaatiwaajon qama koolijen. ¹⁴ Niinon goo Buña qaa kuma onombe moma laligoju. Niinon balombaa nanamemen bologa ii mende otaankejeni, iyononon mono kaanagadeen ii mende otaan gema qenkeju. Iikawaajon namonon uugia mende meleenjiti, yononon kazi ama onomakeju.

¹⁵ “Niinon namononga unjuamambaajon mende qisin gonjento, Kilenaa Toyaanonga anjon koma sopa somonjon onoma laligo-wagatiwaajon qama koolijen. ¹⁶ Niinon balombaa nanamemen bologa gema qen ii mende otaawe yononon kaanagadeen ii gema qen mende otaankeju. ¹⁷ Qaa hona iikanon mono men sorain onono laligowu. Goo Buña qaaganon mono qaa hona toontoon kolooja. ¹⁸ Giinon wasin nona balon ejemba batugianon kamaan gawon men laligoweti, niinon kaanjadeen ii wasin

* **17:12:** Ond 41.9; Jon 13.18

onombe balon ejemba yonoo batugianon deema kembuya. ¹⁹ Oo Amana, iyononon qaa honaa so laaligogia kuuya togon gombutiwaajon ama ilaan onoma neenaa laaligona kuuya togon gonjen.” Kian.

Jiisasnon uumeleen ejemba kuuya ananaajon qama kooliro.

²⁰ “Oo Amana, niinon gowokouruna yonoojonadeen ama mende qama koolijento, Buna qaa jen seigi ejemba moma laarin nombuti, iyonoojon ama kaanagadeen qama koolijen. ²¹ Ama giinon niwo qokotaan nana niinon kaanagadeen giwo qokotaan nanjen. Iikawaa so yononon kaanagadeen anarawo qokotaan nambutiwaajon mojen. Geengo wasin nona kamaaweti, namo ejembanon ii moma laariwutiwaajon ama yononon korebore motoongo koloon laligowutiwaajon qama koolijen. ²² Anara motoongo koloon laligojoti, iyononon kaaniadeen motoongo koloon laligowutiwaajon ama akadamuga ama nonati, niinon ii iyonoojon ama onondaborowe.

²³ “Niinon iyonowo qokotaan nambe giinon niwo qokotaan nanjan. Iikawaa so yononon qaa-gia jen somonon aon motoongo koloon laligowutiwaajon qama koolijen. Motoongo koloon nangi balon ejembanon kaniaa kokaen moma asariwuya: Giinon jopagon noma laligonati, iikawaa so ii kaanagadeen jopagon onoma laligon nii wasin nona kamaawe.

²⁴ “Oo Amana, giinon namo mende mokoloonati, waladeen kamban iikanon

uuganon jopagon noma asamararan ama nona laligon koube. Kanagen alauruna nonati, niinon iyononon kaanagadeen asamararan ii iibutiwaajon mojen. Kawaajon niinon goman laligo-manati, yononon kanon niwo motoon laligowutiwaajon siinɔa mojen.

²⁵ “Oo Ama solana, balon ejemba uugia mende meleengiti, yononon gii mende moma koton goma laligon kougito, niinon gii saanongadeen moma koton gonjen. Geengo wasin nonati, noo uumeleen alaurunanon ii modaboroju. ²⁶ Niinon goo qaga ii jen asarin onombe moma laligogi. Giinon uuganon jopagon noma laligonati, uu-jopa iikanon uugianon ero mogi niinon yonowo qokotaan nambe laligowutiwaajon mono toroqen qaga jen asarin onoma laligomanɔa.” Kian.

18

Jiisas men somongogi.

Mat 26.47-56; Maak 14.43-50; Luuk 22.47-53

¹ Jiisasnon qaa ii jedaboron gowokouruta unuano siti mesaon kemen apu qata Kidron koton leegen keuma urukisi mon eroti, iikanon kenji. ² Jiisas ano iwaa gowokouruta yononon suulan iikanon ajoroon laligonkegi. Kawaajon Judas memelolo men mumambaaajon anoti, iinon kaanagadeen urukisi ii saanon moro.

³ Jigo gawon galen ano Farisii (Kana qaawaa kaparanonkon) yononon jiwowon jigowaa kiropo galen (sikiriti) tosaana wasin onongi Juudasnon ii ano gawmambaa manjaqeqe eja tuun mon unuano motoon kagi. Yononon kiwa lambe ano

tiwo wasagia men kan urukisinon kougi. ⁴ Kougi Jiisasnon iwoi kuuya kaen koloon mubaati, ii saanon morotiwaajon ama waama asuganon kan kokaen qisin onono, “Ono morowaajona monganju?”

⁵ Qisin onono kokaen meleengi, “Nono Jiisas Nazaret toya ii monganjon.” Meleengi kokaen injjoro, “Nii kian koi.” Juudas memelolo meme eja iinon kaanagadeen yonowo nano.

⁶ “Nii kian koi.” Jiisasnon qaa kaen injjoro gemagama kema namonon tama kamaan unjuro.

⁷ Kaen angi mombo qisin onono, “Ono mono morowaajon monganju?” Qisin onono jegi, “Nono Jiisas Nazaret toya iiga monganjon.”

⁸ Kaen jegi meleenon, “Nii kian koi, injjowe mojuya. Ono niiga mongama nonjuti een, mono eja koi saanon onomesaogi kembu.” ⁹ Wala qama koolin gwokouruta yonoojon qaa mon kokaen injjoro, “Ejemba noo boronanon ama onona laligojuti, niinon ii kalan koma onoma laligowe yonoononga mononon mon mende soon aliro.” Qaa iikanon honawo koloowaatiwaajon Jiisasnon jotamemeya yonoojon qaa kaen jero.

¹⁰ Kaen jero Saimon Piitonon manjawaa soo somata men laligoroti, iinon ii kopinononga horon jigo gawon galen wanaa welen ejia qen geja dindinaagen kotogoro kamaaro. Welenqeqe eja ii qata Malkus. ¹¹ *Kaan ano Jiisasnon Piito kokaen jen koton muro, “Gii manjawaa soo somata ii mono mombo ana kopinonon kemeba. Amananon siimbobolowaa qambi apu kokonawo

* **18:11:** Mat 26.39; Maak 14.36; Luuk 22.42

noo bunja qeroti, ii saanonj moma mokosingonj wambusoonj qemaña.” Kianj.

Jiisas kuugi Anaswaa jaanonj nano.

¹² Kawali galengianonj jero manjaqeqe eja tuun ano Juuda yonoo nagu galenj (sikiriti) yonononj Jiisas menj somongogi. ¹³ Somongonj wama wala jigo gawonj galenj qata Anas iwaa mirinonj kenji. Anaswaa qegaya qata Kaiafas iinonj jigo gawonj galenj waña koloonj gbani iikanonj gawonj ii menj laligoro. ¹⁴ *Kaiafasnonj wala Juuda ejemba yonoojonj qambanmamban qaa kokaen jero, “Ejemba tuun kuuya alidaborowomboti-waajonj eja motoongononj nonoojonj ama komuro sokombaa.” Kianj.

Piitononj Jiisas kanainj qakoono.

Mat 26.69-70; Maak 14.66-68; Luuk 22.55-57

¹⁵ Jiisas menj kenji Saimon Piito ano gowoko alia monj yorononj gemagianonj keni. Kema alia iikanonj jigo gawonj galenj waña moma murotiwaajonj ama saanonj afaanikota Jiisas otaanj jinjaronj miri sopa uutanonj kemero.

¹⁶ Iinonj kemeroto, Piitononj sopa seleengen nagunonj nano. Kaen nano gowoko alianonj jigo gawonj galenj waña moma muroti, iinonj seleengen kemenj nagu galenj emba iwo qaa ijoro nagu hororo Piito wama sopa uutanonj kemeri.

¹⁷ Kemebotiwaajonj ani iikanonj welenqeqe emba sopa naguya galenj konoti, iinonj Piito iima kokaen qisinj muro, “Gii onjonj kaanagadeen eja iikawaa

* **18:14:** Jon 11.49-50

gowoko yoŋoonoŋga mon koloajan me?” Kaen qisin muro moma “Nii qaago!” jero.

¹⁸ Welen eja ano nagu galen (sikiriti) yoŋonon sanŋoŋaajan ama gere anji jen uroronŋon ero konama nanji. Kaen nanji Piitonon kaanagadeen yoŋoo batugianon kema gere konama nano. Kian.

Jigo gawon galen wananon Jiisas qisin muro.

Mat 26.59-66; Maak 14.55-64; Luuk 22.66-71

¹⁹ Jigo gawon galen wana Anas iinon Jiisas qisin mun kokaen jero, “Gii ejemba nomaen kuma onoma gowokouruga moro moro unuama laligonkejan?”

²⁰ Kaen jero kokaen meleema muro, “Nii kaban so asuganon ejembaya ejembaya kuma onoma laligowe. Juuda kanageso kuuya nononon jiwowon jigonon uma qamakooli mirinana so ajoroonkejon, nii mono iikanon nama kuma onoma laligowe. Buna qaa aasangoya mon mende jewe. ²¹ Niinon qaa nomaen ejemba kuma onoma laligoweti, naambaajan nii iikaen qisin nonjan? Niinon qaa jewe ejemba moma laligogiti, iyononon mono qaanaa kota modaboroju. Kawaajan ii qisin onona sokombaa.”

²² Kaen meleema muroto, jigowaa kiropo galen (sikiriti) monon kosianon nama Jiisas urunanon qetaalin jero, “Jigo gawon galen wananon qisin gono gii qaa silia kaana mono naambaajan meleema mujan? Godaqeqega qaa.”

²³ Kaen jero kokaen meleema muro, “Qaa bologaga jewenagati, ii nisaana sokombaato, qaa

honja jejeni eenj, mono naambaajonj nii eenj nujanj?”

²⁴ Kaenj meleema muro Anasnonj Jiisas wasinj jero gbadoya kaanjadeen borianonj raro wama jigo gawonj galenjanj waŋa Kaiafas iwaanonj kenji. Kiaŋ.

Piitononj Jiisas qakoono indinj woi karoonj kolooro.

Mat 26.71-75; Maak 14.69-72; Luuk 22.58-62

²⁵ Saimon Piitononj gere konama nano tosonianonj qisiin kokaenj ijogi, “Gii onjanonj kaanagadeen iwaa gowokouruta yonoononjga monj koloojanj me qaago?” Kaenj ijogi qakooma “Nii qaago!” jero.

²⁶ Piitononj jigo gawonj galenjanj waŋaa welenj ejia qenj gejia kotegoro kamaaroti, iwaa tinitosaya welenjeqe alia monnonj ii moma qisiin ijoro, “Oo gii mono urukisinonj iwo motoonj laligori giijenja me nomaenj?”

²⁷ Kaenj ijoro Piitononj mombo qakoono kambanjanj iikanondeen kurunonj kanainjanj qaro moro. Kiaŋ.

Jiisasnonj gawana Pailotwaa jaanonj nano.

Mat 27.1-2, 11-14; Maak 15.1-5; Luuk 23.1-5

²⁸ Gomanjanj ano umugawodeen Jiisas Kaiafaswaa mirinonjga wama kamaanjanj Room gawanawaa

jin̄karon̄ mirinon̄ ken̄gi. Juuda yon̄onon̄ uu-
gia tiloon̄ kokojin̄jin̄ koloowombotiwaajon̄ ma-
jakaka moma kokaen̄ jegi,* “Kian̄komu kendom-
baa lama newombaajon̄ amamaa-wombo.” Kaen̄
jen̄ moma bimoon̄ gawanawaa jin̄karon̄ miri uu-
tanon̄ mende ugi. ²⁹ Kawaajon̄ gawana Pailotnon̄
seleengen̄ kamaan̄ injiima kokaen̄ qisin̄ on̄ono,
“Eja koi kanon̄ mono naa qin̄jitagaa ano qaa jen̄
mun̄ wama kaju?”

³⁰ Qisin̄ on̄ono meleengi, “Eja iikanon̄
kikekakasililin̄ me bologa meme eja mon̄ mende
koloonagati een̄, nononon̄ mono een̄ toontoon̄ ii
wama goonon̄ mende kawonaga.”

³¹ Kaen̄ meleengi Pailotnon̄ injijoro, “On̄o mono
on̄oan̄gio qaa jakeyanon̄ ama mun̄ Kana qa-
giaa so gosin̄ qaaya jen̄ tegowu.” Kaen̄ injijoro
moma ijogi, “Nononon̄ eja mon̄ komuwaati-
waa qaaya jen̄ tegowombaajon̄ songo ero ama-
maajon̄.” ³² *Juuda yon̄onon̄ kaen̄ ijogi Jiisas
an̄o koomu nomaan̄a komuwaatiwaa qaaya ii
in̄jisaama jeroti, iikaan̄a kanon̄ hon̄awo kolooro.

³³ Pailotnon̄ Juuda yon̄oo qaagia moma mombo
jin̄karon̄ miri uutanon̄ uma Jiisas oono karo
kokaen̄ qisin̄ muro, “Gii Juuda yon̄oonon̄ kin̄
pon̄giaga koloojan̄ me qaago?”

³⁴ Kaen̄ qisin̄ muro meleema kokaen̄ qisiro,
“Qaa ii mono geen̄gaa uuganongaa jejan̄ me

* **18:28:** Room gawman yon̄oojon̄ Juuda yon̄onon̄ kokaen̄
moma laarigi: Nono Room yon̄oo jin̄karon̄ mirinon̄ unin̄ uunana
tilooro esun̄nana kamaaro kokojin̄jinanawo koloon̄ kian̄komu
kendombaa lama toroya newombaajon̄ amamaawon̄a. Kawaajon̄
sombenon̄ seleengen̄ laligogi. * **18:32:** Jon 3.14; 12.32

tosianon noojona qaa kaen jen jeganon анги jejan?”

³⁵ Kaen qisiro Pailotnon meleeno, “Yei! Nii Juuda ejaga koloon Juuda onoo qaagia nanjonkejen me? Qaago totoon! Nii Room gawana laligowe geengaa ejembauruga ano jigo gawon galen yononon mono guama kan noo boronon ama gonju. Giinon mono naa iwoiga ana?”

³⁶ Kaen meleeno jero, “Noo bentotonaa kania ii balon kokoinon mende eja. Niinon balombaa kin-toton mombaa kin ponja koloowenagati een, noo kerasuru-urunanon mono saanon waama noojon ama manja qewuyaga. Manja qen niinon Juuda jotamemeya yonoo borogianon kememambotiwaajon kaparan koma manja qegi nombombaajon amamaawuyaga. Ii amamaawuyagato, noo kin-totonaa kania ii goman mongen eja. Nii balon eja pon mende koloojen.”

³⁷ Qaa ii jero Jiisas kokaen qisin muro, “Gii kilen eja pon qaita mon koloojani, ii onanon me qaago?” Kaen qisin muro meleeno, “Nii eja pon qaita mon koloojeni, ii geengo jejan. Niinon qaa hona nanjon jen asarimambaajon ama namonon kamaan asugiwe. Kuuya yononon qaa honaa leegenalaligojuti, iyononon mono noo qaana geja ama momakeju.”

Jiisas komuwaatiwaajon jen tegogi.

Mat 27.15-31; Maak 15.6-20; Luuk 23.13-25

³⁸ Kaen meleeno Pailotnon mepaqepae ama qisiro, “Qaa hona ii mono naama?” Kaen qisin mombo Juuda yonoonon kemen atapanon nama kokaen injoro, “Niinon eja iikawaa qinjita

monɣama mon mende mokooloojen. ³⁹ “Mon mende mokooloojento, noo nanamemena mon kokaen ero moju: Gbani so kiankomu kendon kambananon kapuare mirinonɣa eja motoonɣo onoojon isambe kamaankeji, ii moju. Kawaajon Juuda onoo kin pongia saanon onoojon isambe kamaanaga me qaago? Kawaajon ono siingianon nomaen moju?”

⁴⁰ Kaen injoro meleema kokaen qagi, “Qaago, ii qaagoto, Barabas isana nonoonon kamaawa!” Kaen qagito, Barabas iinon kikekakasililin ejaga koloon manja karen mon qegiti, iikawaa wan kolooro. Kian.

19

Pailotnon Jiisas maripoonon komuwaa jen jen tegoro.

¹ Silama qagi Pailotnon Jiisas wama kema jero manjaqeqe eja yononon ooli waayawonon molaankota ootigi. ² Manjaqeqe eja yononon talunɣon mepaqepae kokaen ama mugi: yononon Jiisas qen kasa waayawo men pipiin ıla meagon wananon kongi kemero maleku osoga nezongbalawo ii koma mugi kemero. ³ Kaen ama kosia-non arenɣon nama jegi, “Oowe oowe! Juuda yonoo Kin Pongia, oowe!” Kaen jen urunanon mamaga qetaaligi.

⁴ Kaen mepaqepae ama mugi Pailotnon mombo seleengen kemen kokaen injoro, “Mobu! Niinon eja ii gosin qinjita mon mende mokooloojen. Kawaajon ii mombo wama onoo jaagianon kamaawe kania kaen moma koton iibuya.”

⁵ Kaen injjoro Jiisasnoŋ kamaan atapananŋ nano kokaen iigi: Tosianŋ kasa waawonŋ ila pipiin waŋanŋ koma maleku osoga nezongbalayawo koma mugi nano Pailotnoŋ kokaen injjoro, “Mono eja honŋ koi iibu!”

⁶ Kaen injjoro jigo gawon galen ano nagu galen (sikiriti) yoŋonŋ ii iima qaa wowombo qama jegi, “Maripoonŋ qegi komuwa. Maripoonŋ qegi komuwa.” Kaen jegi Pailotnoŋ jegianŋ meŋ kokaen injjoro, “Niinŋ qinjita moŋ mende mokolooŋ. Kawaajŋ onŋ mono onŋonŋiodeen ii meŋ maripoonŋ qegi komunaga.”

⁷ Juuda jotamemeya yoŋonŋ qaa ii moma kaparan koma kokaen jegi, “Nonoonŋ Kana qaa eja. Qaa iikawaa so gosiniŋ komuwaatiwaa so kolooja. Iyaŋa meŋ uma ‘Anutuwaa meria kolooŋ,’ jeŋkeja. Kawaajŋ mono koomuwaa buŋa kolooro sokombaa.”

⁸ Kaen kaparan koma jegi Pailotnoŋ moma bombongayoŋa waaro jeneŋa ororo toroko moro.

⁹ Kaen moma Jiisas wama mombo jinŋkarŋ miri uutanŋ uma kokaen qisiŋ muro, “Gii daakaya?” Qisiŋ muroto, iinŋ kitia moŋ mende meleema qaaya bogoro nano. ¹⁰ Qaaya bogoro nano kokaen ijoro, “Gii noonŋ qaa kitia moŋ meleembaga me qaago? Niinŋ jeŋ tegowe isama gombuya me maripoonŋ gugi komuwaga. Iikawaa ku-usuŋa ii noonŋ eja. Kawaa kania mojan me qaago?”

¹¹ Kaen jero moma kokaen meleema muro, “Moŋnoŋ eukanonŋa ku-usuŋ mende ama gonoti een, gii mono eja oŋaya laliŋon iwoi ama

nomambaajon amamaanaga. Kawaajon eja mon moronon nii goo boronon noonji, iwaa singisonogoyanon mono goonon qinji uugun somata kolooja.”

¹² Kaen meleema murotiwaaajon ama Pailotonon Jiisas isano kamaawaatiwaa kaparan kono. Kaen kaparan konoto, Juuda yononon qa gigilaan kokaen jegi, “Aisna kamaawaati een, mono Siisa-kimbaa alia mende toroqen koloon laligowa. Mononon neenaajon moro uro ‘Kin pon koloojen’ jeji, iinon mono Siisa-kin tuarenjen ama muja.”

¹³ Kaen jegi qaa ii moma jen kotooro Jiisas wama seleenjen kamaagi. Kamaagi gawana Pailotonon jake mon jamonon ama tambongi eroti, iikanon uma qaa jenteegowaa dun rarayanon kamaan raro. Jake kawaa qata Hibruu qaanon Gabata jen laligogi. Ii ananaa qaanon Jake Jamonon men taambonqa. ¹⁴ Kamaan raroti, Juuda ejembanon ween iikanon kiankomu kendon rabombaajon jojorigi. Ween ii kolooro ween biiwia dodowiro Pailotonon dun rarayanon rama Juuda yonoojon kokaen injjoro, “Iigi, onoo kin pongia koi!”

¹⁵ Kaen jero moma qa gigilaagi, “Qaomba! Qaomba! Maripoonon qegi komuwa!” Qa gigilaagi kokaen jero, “Onoo kin pongiaa qaa jen tegowe maripoonon ubaatiwaaajon jeju me?” Kaen jero jigo gawon galen yononon meleema jegi, “Siisa-kinonon motoonngo kin ponnana kolooja. Nonoonon eja pon morota mon mende raja.”

¹⁶ Kaen meleema jegi Pailotonon Jiisaswaa qaa jen tegon maripoonon qegi komuwaatiwaaajon

borogianon ano. Borogianon ano manjaqeqe eja yononon Jiisas men galen kongi.

Jiisas maripoonon qegi.

Mat 27.32-44; Maak 15.21-32; Luuk 23.26-43

¹⁷ Galen kongi iyanaa maripoonon ano angon siti koton seleengen kemej goman mon qata Wansii qamakejuti, kanon kenji. Wansii qa ii Hibruu qaanon Golgota qamakeju. ¹⁸ Iikanon kema maripoonon qegi ano iwo eja woi teetee motoon urun Jiisas batugaranon anji nanji.

¹⁹ Kaen qegi Pailotnon tere on jero maripoonon Jiisaswaa wananon eu ama qegi. Tere ii kokaen ooro nano, "Jiisas Nazaret toya, Juuda yonoo kin ponjiaga koi." ²⁰ Jiisas maripoonon qegiti, goman ii siti kosianon ero ano tere ii qaa karoon, Hibruu, Latin ano Griik qaanon oogi nano. Kawaajon Juuda ejemba mamaganon uugun kema kan eu uun tere ii weengogi. ²¹ Kaen ooro Juuda yonoo jigo gawon galen yononon Pailot kokaen ijogi, "Juuda yonoo kin ponjiaga koi,' kaen mende oowato, kokaen oowa, 'Iyanajaanon Juuda kin Ponjiaga koloojen, jero.' " ²² Ii moma Pailotnon qaa kokaen meleeno, "Qaa oodaborojeniwaajon ii mono kaen ewaa."

²³ Manjaqeqe eja yononon Jiisas maripoonon qengo opo selekopaa ilawoilaya men eja 4 batugianon mendeema 4 kolooro totogianon meggi. Kaen meggi malekuya ero megito, ii kokaembaajon saanon mende mendeengi: Ii kuuyagadeen opo jakaqa motoongonon memetaga. Opo kitia kitia mende mindirin eukaya lililili uun

megi emu kemekemeta ero. Kawaajon ii boli-wabotiwaajon mendeembombaaajon amamaagi.

²⁴ *Amamaan aminj moma kokaen jegi, “Ii motoninj mende sokombaa. Kawaajon saanon iikawaa unju qenin toya koloowaa.” Kaen jen unju qegi Buna qaa mon honawo kolooro. Qaa ii kokaen oogita eja,

“Yonononj opo selekopaana menj batugianonj mendeema totogianonj menj malekunaa unju aangole anji mononj haamo ambaa.”

Manjaqeje eja yonononj qaa iikawaa so anji.

²⁵ Jiisas maripoononj qegi nano emba kokaanonj kanianonj nanji: Jiisaswaa nemun naseya ano Kloopaswaa embia qata Maria ano Maria Magdalaga. ²⁶ Jiisasnonj nemunja ano wombo gowokoya kosianonj nani iriima nemunjaajon kokaen jero, “Nemuna, mono meraga koi iima kalan koma rijojoonj laligowa.”

²⁷ Kaen jen gowoko ii kokaen ijero, “Mono nemunja koi iima kalan koma rijojoonj laligowa.” Kaen jero moma Jiisaswaa nemunja kamban iikanondeen wano mirianonj kema motoonj laligori. Kianj.

Jiisasnonj maripoononj nama komuro.

Mat 27.45-56; Maak 15.33-41; Luuk 23.44-49

²⁸ *Jiisasnonj gawonja kuuya medabororoti, ii moma iikanonj Buna Terewaa qaaya mononj honawo koloowaatiwaajon kokaen jero, “Nii apuwaajon mojen.”

* **19:24:** Ond 22.18 * **19:28:** Ond 69.21; 22.15

²⁹ Kanon jua mon wain apu aasonawo iikanon saa qen raro. Ii raro kowe momondo mon suun tanihaen ii men wain apunon qendungon sepere susuyanon qesanon megi uro buutanon анги.

³⁰ Angi wain apu aasonawo ii nen jero, “Mono tegoja.” Kaen jen laaligoya mesao-mambaajon aroya sigon kamaaro kokoosuya kouro non qero. Kian.

Jiisaswaa maronja wasanon utoogi.

³¹ Jiisasnon non qero Juuda ejembanon ween iikanon kiankomu kendon rabombaajon jojorigi. Kiankomu Sabat kendon ii kendon kambañ somata kolooro. Kawaajon Juuda jotamemeya yononon majakaka moma kokaen jegi, “Qamo yononon Sabat kendon kambañanon maripoonon nanji mende sokonja.” Kaen jen gawana Pailotwaanon kema kokaen qisin mugi, “Gii saanon jen tegona kema maripoonon unujuyati, iyonoo tawo siigia kunji qamogia metogonin kamaawuya?”

³² Qisin mugi jen tegoro manjaqeqe ejanon kougi. Kouma Jiisaswo maripoonon urugiti, ii uulanawo komuwaotiwaajon wala yoroononga mombaa tawo siita kuma leegen kema mombaanon kaanjadeen анги.

³³ Kaen angito, Jiisaswaanon kouma iigi mono komuro. Kaen iima siita mende kunji. ³⁴ Mende kungito, manjaqeqe eja yonoo-nonnga monnon wasa men maronja utooro iikanondeen sa ano apu kamaaro.

³⁵ Kaen анги monnon iwoi ii jaayanon iiroti, iinon ii nanjon jen koi oorota ero keteda koi weenjoju. Qaa nanjon jen oorota eji, ii mono

qaa hona koloaja. Ono kaanagadeen ii moma laariwuti-waajon moma qaa hona mojiwaa so jeja. ³⁶ *Iwoi ii kolooroti, ii Buᅇa Terewaa qaa mononon honawo koloowaatiwaajon kolooro. Qaa ii kokaen,

“Iwaa siita mono mende kumbu.”

³⁷ *Ano Buᅇa Terewaa qaa mon kokaen eja,
“Eja utoogiti, iyononon mono iwaagen jaagia uun iibu.”

Ono qaa woi iikawaajon ama ii moma laariwu. Kian.

Jiisaswaa qamoya jamo kobaanon ron kongi.

Mat 27.57-61; Maak 15.42-47; Luuk 23.50-56

³⁸ Kawaa gematanon Arimatia taon toya qata Joosef karo. Iinon Jiisaswaa gowokoya koloon laligoroto, Juuda jotamemeya yonoojon ama toroko moma momalaaria kolatin laligoro. Iinon kan gawana Pailotwaanon kema Jiisaswaa qamoya metogomambaajon qisin muro. Qisin muro moma jen tegoro kan metogoro.

³⁹ *Eja qata Nikodeemus wala Jiisaswaanon gomantiinanon karoti, iinon kaanagadeen karo. Kan qamo morimambaajon kele koowagawo qata mor ii repa apuyawo meleengiti, ii esu mon binᅇa 30 kilowaa so sewanᅇa men kan Joosef ilaan muro.

⁴⁰ Ilaan mun motoon Jiisaswaa qamoya metogori. Metogon jinin moronᅇa awaa men qamo selianon ama opo taanᅇa iikanon momosiiri. Juuda ejemba nononon qamonana kaan ama mozozonon ron koma onomakejon.

* **19:36:** Eks 12.46; Jan 9.12; Ond 34.20 * **19:37:** Zek 12.10;

Ais 1.7 * **19:39:** Jon 3.1-2

⁴¹ Jiisas maripoonon qegiti, goman iikawaa leegenanon urukisi monon. Urukisi iikanon qasiriwaa jamo kobaa dologa monon uroroogi nano. Iikanon qamo monon mende anji gbamenon ero. ⁴² Gbamenon koloon kosianon ero Juuda ejembanon kiankomu kendon rabombaajon jojorigi kambangia toriro. Kawaaajon Jiisaswaa qamoya menon iikanon ama ronon koni. Kian.

20

Jiisaswaa kobaa qasirianon gbamenon ero.

Mat 28.1-8; Maak 16.1-8; Luuk 24.1-12

¹ Sabat kendon ragon tegoro Maria Magdala emba iinon Sonda umugawodeen wengeran suluro qasirionon keno. Kema jaaya uuro keno jamo somata iiro iikanon monon kobaa uurooya iikawaa qaa ootanonga qetangi kanon ero. ² Kaenon iima iikanondeen mesaon uulanawo kema Saimon Piitonon ano Jiisaswaa wombo gowokoya yoroonon kanon kokaenon irijoro, “Monon Pombaa qamoya qasiriononga menon kema dakanon anji eji, ii mende monon.”

³ Kaenon irijoro mesaon qasirionon keni. ⁴ Motoon bobogarinon kenito, gowoko alianon bobogarinon kema Piitonon uugunon wala qasirionon keuro. ⁵ Keuma jamo kobaa uurooya iikawaa uutanon mende uma qaa ootanon eon akakarionon uuro keno opoya momosigiti, iikayadeenon ero iiro. ⁶ Ii iiro Saimon Piitonon kaanagadeenon gematanon kouma jamo kobaa uutanon uma opoya momosigiti, iikayadeenon ero iiro. ⁷ Ii iiro ano wanon opo jakanon mononon momosiinon esuugiti, ii tosonianon kuma

selewaa opoya kawo mende mindirin anjaso anji raro iiro.

⁸ Kaen iiro gowoko alianon wala qasiridon kouroti, iidon kaanagadeen jamo kobaa uutanon uma iwoi ii iima moma laariro. ⁹ Jiisas gbilin koomunonga waabaati, iyoronon Buna Terewaa qaa kaan a ii waladeen mende moma asarin tom-piririn laligon kouri. Kian.

Jiisasnon Magdala emba Mariawaanon asu-giro.

Mat 28.9-10; Maak 16.9-11

¹⁰ Rama kouma iikanondeen moma laarin eleema mirigaranon keni. ¹¹ Yoronon kenito, Marianon anodeen qasiriwaa jamo kobaa qaa ootanon nama saaro. Kaen sama kobaa uro-rooya iikawaa uutanon akakarid uuro keno. ¹² Uuro keno Siwe gajoba woi malekugara tualalakota iriuro. Yoronon Jiisaswaa qamoya eroti, iikanon rari. Monon wan a eroti, iikanon raro monon kanaanon raro.

¹³ Kaen rama kokaen ijori, “Emba, gii naambaajona saajan?” Ijori moma jero, “Ponaa qamoya men kema dakanon anji eji, ii mende mojen.”

¹⁴ Kaen jen eleema Jiisasnon kosianon nano iiroto, kaitania ii mende iima koton hanqan qen nano. ¹⁵ Hanqan qen nano Jiisasnon kokaen qisin muro, “Emba, gii naambaajona saajan? Morowaajona monganjan?” Kaen qisin muro urukisi galenanon nanja me nomaen, iikaen romonon kokaen ijoro, “Oo somatana, gii qamoya men angon mongen kema anjanati een, mono nijona kema memanja.”

16 Kaen ijoro Jiisasnoŋ qata qama “Maria!” jero. Ii qama jero iwaanonŋ eleema Hibruu qaanonŋ qama “Raboni!” jero. Ii ananaa qaanonŋ “Boina!”

17 Kaen jero kokaen ijoro, “Nii Amanaanonŋ mende uma koi nanjen. Kawaajonŋ nii mende noosiriwato, noo kouruna yoŋoononŋ kema buju kokaen injowa: Niinonŋ mono Manŋa Anutu ano onŋoo Manŋia Anutuwaanonŋ eleema umaŋa.”

18 Kaen ijoro Magdalaga emba Maria iinonŋ eleema kema gowo-kouruta kokaen injoro, “Niinonŋ Poŋ iibe qaa kaanŋ kaanŋ nijoŋaa.” Kianŋ.

Jiisasnoŋ gowokouruta asuginŋ onono.

Mat 28.16-20; Maak 16.14-18; Luuk 24.36-49

19 Sonda iikanondeenŋ gomanŋ tiiro gowoko yoŋononŋ ruunanonŋ ajoroonŋ Juuda yoŋoojonŋ toroko moma miri naguya koma kii meŋ ragi. Kaen ragi Jiisasnoŋ asuginŋ batugianonŋ nama kokaen injoro, “Alauruna, luae mono onŋowo raba!” 20 Kaen jenŋ borowoita ano maroŋa qendeema onŋono iima korisorononŋ uugia saa qero. 21 Saa qero mombo kokaen injoro, “Alauruna, luae mono onŋowo raba! Amanonŋ nii wasinŋ nono kaanŋadeenŋ niinonŋ onŋo wasinŋ onŋonjenŋ.”

22 Kaen jenŋ buu aasonŋa uulangonŋ jero, “Mono Unŋa Toroya mewu. 23 *Onŋo ejemba singisonŋgogia mesaowuyati eenŋ, ii mono Anutuwaa jaanonŋ solanidaborowaa. Ejemba singisonŋgogia mende mesaowuti eenŋ, ii mono Anutuwaa jaanonŋ mende solananiwuya.” Kianŋ.

* 20:23: Mat 16.19; 18.18

Jiisasnoŋ Tomas asugiŋ muro.

²⁴ Jiisasnoŋ gowokouruta kaen asugiŋ oŋonoto, gowoko 12 yoŋoonoŋga moŋ qata Tomas, qata moŋ Didimus qagiti, iinoŋ kambaŋ kanon batu-gianoŋ mende laligoro. ²⁵ Tomasnoŋ karo gowoko tosiانوŋ “Nono Poŋ iijoŋa,” jegi moma kokaen jero, “Jaananoŋ biriŋ lopoya borianon iima boro susunanoŋ maroŋanoŋ oosirimaŋati een, ii saanoŋ moma laarimaŋa. Nii neeno ii mende oosirimaŋati een, mono qaagadeen nijogi ii mende moma laarimaŋa.”

²⁶ Kaen jero sonda motooŋgo tegoro gowoko yoŋonoŋ Sonda iikanon mombo mirinoŋ kululuuŋ nagu koma kii meŋ Tomaswo motoon ragi. Motoon ragi Jiisasnoŋ mombo asugiŋ batugianoŋ nama kokaen jero, “Alauruna, luae mono oŋowo raba!” ²⁷ Kaen jeŋ Tomas ijoro, “Gii mono boroga boraama borowoina meŋ iima boro susuganoŋ maronanoŋ oosiriwa. Kaen ama yangiseŋ mesaon uuwoiga yakariŋ nii moma laariŋ nomba.”

²⁸ Kaen ijoro kokaen meleeno, “Oo, gii noo Poŋ Anutunaga!”

²⁹ Kaen meleeno kokaen ijoro, “Gii niijaŋiwaajon nii saanoŋ moma laariŋ nonjanto, ejemba mende niima kileŋ nii moma laariŋ nomakejuti, iyoŋonoŋ mono simbawoŋawo kolooju.” Kian.

Jonon Oligaa Buŋa koi kokaembaajona ooro:

³⁰ Jiisasnoŋ gawon esuŋmumuyawo meŋ laligoro aŋgoletto seiseiya tosaŋa ii gowoko yoŋoo jaagia qaganon asugiroto, ii buk koi kanon mende

oowe. ³¹ Qaa tosaanja ooweti, ii kokaembaa-
 jona oowe: Jiisasnoŋ Anutuwaa Meria koloon
 Hamoqege Toya Kraist kolooji, oŋo qaa ii moma
 laarin iikaanja kanon Jiisaswaa qabuŋayaajon
 ama laaligo kombombaŋa buŋa qeŋ aowuya.
 Kaen ama laligowutiwaaajon niinon Oligaa Buŋa
 tere koi oowe oŋoonon kaja. Kiaŋ.

21

*Jiisasnoŋ gowoko 7 yoŋoonon asugiro sora
 ambembo horogi.*

¹ Kanagen Jiisasnoŋ mombo gowoko tosaanja
 yoŋoonon asugiro. Taiberias apu anŋon
 goraayanon kanon kokaen asugin oŋono:
² Gowoko eja kokaananon motoon laligogi:
 Saimon Piito, Tomas qata mon Sunesune
 (Didimus) qagiti, Natanael eja ii Galili
 prowinswaa taonja Kaanaga ano Zebediwaa
 merawoita woi ano gowoko tosaanja yoŋoononŋa
 woi.

³*Motoon laligogi Saimon Piitonon injoro, “Nii
 mono sora horomambaajon kemaŋa.” Kaen jero
 tosanon jegi, “Nono saanon giwo motoon kem-
 bonja.” Kaen jeŋ mesaon wanŋonon uma kema
 gomantiinja iikanon sora mon mende horogi.
⁴ Sora mende horon een laligogi goman ano Ji-
 isasnoŋ sakasinon nano. Nanoto, iwaa kaitania
 ii mende iima kotogi. ⁵ Jiisasnoŋ nama oŋooma
 qaro, “Alauruna, sora mon horoju me qaago?”
 Jero meleema “Qaago!” jegi.

* **21:3:** Luuk 5.5

⁶ *“Qaago!” jegi kokaen jen koton onono, “Ono mono misagia wanjo dindinjaagen giligi kemero saanon sora mokoloowuya.” Ii moma misagia giligi sora seiseiya kemen ologogitiwaa-jon horonin koubajen amamaan horon susugogi.

⁷ Kaen kolooro Jiisaswaa wombo gowokoya iikanon Saimon Piito kokaen ijoro, “Ii mono Ponga!” Kaen jero Pombaa qata moma opoqiisi-agadeen somongon laligorotiwaajon selekopaaya kokosiin iikanondeen apu angonon lugun kemero. ⁸ Yononon sakasin koorononon 100 miita kawaa so kosianon kema laligogi. Kawaaajon Piitonon kemen keno gowoko tosaan yononon wanjo loqanon qen nanjon kema misa sorayawo horogi wanjo gematanon karo.

⁹ Kaen kan sakasinon riin iikanon iwoi kokaen iigi: Gere jero lokotanon sora jejeta ano bered raro. ¹⁰ Ii iigi Jiisasnon kokaen injoro, “Ono keteda koi sora horojuti, mono iikanon tosaan men koi kawu.”

¹¹ Ii jero Saimon Piitonon moma wanjonon uma misa hororo sakasinon uro. Uro hona 153 iigi. Misa ii sora somata seiseiya yononon saa qegito, misanon kilen mende riiro. ¹² Hona ii iigi Jiisasnon kokaen injoro, “Mono kan gomaambawaa neneya newu.” Kaen jero moma kan “Ii Ponnanaga,” kaen moma kotogito, gowoko yonononga monon “Gii moronon?” kaen qisimambaajon uulombo moma mende qisiro. ¹³ Mende qisiroto, Jiisasnon kema bered men onoma sora kaanagadeen mendeema onono.

* **21:6:** Luuk 5.6

14 Jiisasnoŋ koomunonŋa waama gowokouruta asugiŋ oŋono indinŋ karoonŋ kolooro. Kianŋ.

Jiisasnoŋ Piito mombo kuunŋ meŋ kotiuro.

15 Gomaambawaa neneya negi tegoro Jiisasnoŋ Saimon Piito-waajonŋ kokaenŋ ijoro, “Saimon Jombaa meria, alauruga koi yonononŋ nii uugianonŋ jopagonŋ nomakejuti, giinonŋ ii unjuugunŋ mamaga jopagonŋ nomakejanŋ me qaago?” Ii moma kokaenŋ meleeno, “Oo Ponŋ, nii uunanonŋ jopagonŋ gomakejenŋ. Gii noo wombo alana koloojanŋ. Ii geenŋo saanonŋ mojanŋ.” Kaenŋ meleeno Jiisasnoŋ ijoro, “Gii mono noo lamauruna melaa unjuaginŋ laligowa.”

16 Kaenŋ ijoro indinŋa woi qisiŋ muro, “Saimon Jombaa meria, gii oŋanonŋ jopagonŋ nomakejanŋ me qaago?” Ii moma kokaenŋ meleeno, “Oo Ponŋ, nii goojonŋ ama nomakeja. Gii noo wombo alana koloojanŋ. Ii geenŋo saanonŋ mojanŋ.” Kaenŋ meleeno Jiisasnoŋ ijoro, “Gii mono noo lamauruna galenŋ koma oŋoma laligowa.”

17 Kaenŋ ijoro indinŋa karoonŋ qisiŋ muro, “Saimon Jombaa meria, gii mono oŋanonŋ womboganonŋ noojonŋ ama gomakeja me qaago?” Kaenŋ qisiŋ muro uujopawaa qiqisia motoonŋo iikayadeenŋ qisiro indinŋa karoonŋ koloorotiwaajonŋ Piitononŋ wosobiri moma meleema kokaenŋ jero, “Oo Ponŋ, gii iwoi kuuya saanonŋ modaborojanŋ. Gii wombo alana koloojanŋ. Giinonŋ mono geenŋo ii awaagadeenŋ mojanŋ.” Kaenŋ jero Jiisasnoŋ ijoro, “Gii mono noo lamauruna unjuaginŋ laligowa.

18 “Niinonŋ qaa honŋa toonŋ monŋ kokaenŋ jewe moba: Gii sagbili laligonŋ geenŋo selekopaaga

somonjon kana kanon me kanon kemanjen siin mobagatiwaa so saanon kema kan laligona. Kaen laligon waanato, eja waja koloowagati, kamban iikanon boroga boraana monjon kan opo selekopaaga somonjon goma kana monjen mende kemambaajon mobagati, mono iikanon guama kembaa.”

¹⁹ Jiisasnon gejatootoo qaa kaen jen Piito komuwaatiwaa qaa saaja injisaano. Iinon koomu tania mon komuro Anutuwaa qabunaya somarii-waatiwaajon romonjon ii jero. Qaa ii jen iwaajon ijoro, “Gii mono kan nii notaan laligowa!” Kian.

Jiisasnon Piitowo gowoko mombaa qaaya aminj mori.

²⁰ Piitonon Jiisaswo kema eleema Jiisaswaa wombo gowokoyanon gemagaranon karo iiro. Gowoko iikanon kiankomu lama negiti, iikanon wajanon Jiisaswaa totoyanon laarin jero, ‘Pon, goonon memelolo eja ii moronon?’ ²¹ Gowoko iikanon kanagaranon karo Piitonon ii iima Jiisas kokaen qisin muro, “Pon, gowoko koi kawaanon mono nomaen koloowaa?”

²² Qisin muro kokaen ijoro, “Niinon iwaa laaligo arena kaen me kaen ambenagi, ii mono goo majakakaga qaago. Niinon kokaen moma jebenaga, ‘Iinon mende koomu laligon uro niinon namonon mombo kamanatiwaa kambananon toroqen jaawo laligon unaga,’ qaa ii iwaa qaaga koloonaga. Gii mono iwaa qaa mesaon geenгаа laaligoga meagon galen koma aon noo gemananon kan nii notaan laligowa.”

²³ Qaa kaen jero tosianonj tondu moma jen seigi uumeleenj alaurunana yonoo batugianonj qaa ii kokaen jen soogi, “Gowoko iikanonj mende komuwaa.” Kaen jen soogito, Jiisasnonj jaawo tetegoya qaa laligonj ubaatiwaajonj mende jeroto, qaa kokaen jero, “Niinonj iwaa laaligo arenja kaen me kaen ambenagi, ii mono goo majakakaga qaago. Niinonj kokaen moma jewenaga, ‘Iinonj mende koomu laligoro niinonj namononj mombo kamanatiwaa kamba-nanonj toroqen jaawo laligonj unaga,’ qaa ii iwaa qaaga koloonaga. Gii mono iwaa qaaya mesaonj geenjaa laaligoga meagonj galenj koma aonj laligowa.” Kianj.

Neeno ii kuuya jaananonj iima nanjonj onjonjen.

²⁴ Gowoko iikanonj iwoi ii jaayanonj iima laligonj iikawaa so ii nanjonj jen asarinj Oligaa Bunja koi ooro. Korebore onjononj gowoko iikawaa kania mojutywaajonj ama saanonj nanjonj kokaen jen laligowu, “Iinonj qaa nanjonj jeroti, iikanonj mono qaa honja toonj kolooja.”

²⁵ Jiisasnonj gawonj menj angoletotoosaanjanj sei-seiya ii kaanja-gadeenjanj ama menj laligoro. Iikawaa sundugia motomotoonj ii kuuya tororo oowonagati eenj, mono buk papia boranja boranja seiseiya koloogi kantri so papia kowi miri (laibreri) kuuya kanonj aninj saa qenj ologoro tintinja monj mende sokonaga. Kaenj romonjojenj.

**Uumeleembaa Buŋa Tere Soomongo Gbilial
The New Testament and portions of the Old
Testament in the Borong Language of Papua New
Guinea
Sampela hap Buk Baibel long tokples Borong long
Niugini**

Copyright © 2002, 2011 The Bible Society of Papua New Guinea

Language: Borong

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2015-01-26

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 31 Aug 2023

63589f8b-9426-5ce2-9520-ca0cf2b65c47